

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 23 жніўня 1985 г. № 34 (3288) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

УНУМАРЫ:

**НАСУСТРАЧ
XXVII З'ЕЗДУ
КПСС**

УЧОРА І СЁННЯ

Лісты з РАПА

**Планета
праўдзівага
сэрца**

Пра кнігу Максіма
ТАНКА
«ЗА МАІМ СТАЛОМ»

**ПАЭЗІЯ
НОВЫЯ ВЕРШЫ**

Леаніда ГАЛУБОВІЧА,
Пятра КОШАЛЯ

**3 літаратурнай
спадчыны**

Ларысы ГЕНІЮШ

ПРОЗА

АПАВЯДАННЕ
Лявона НЕУДАХА

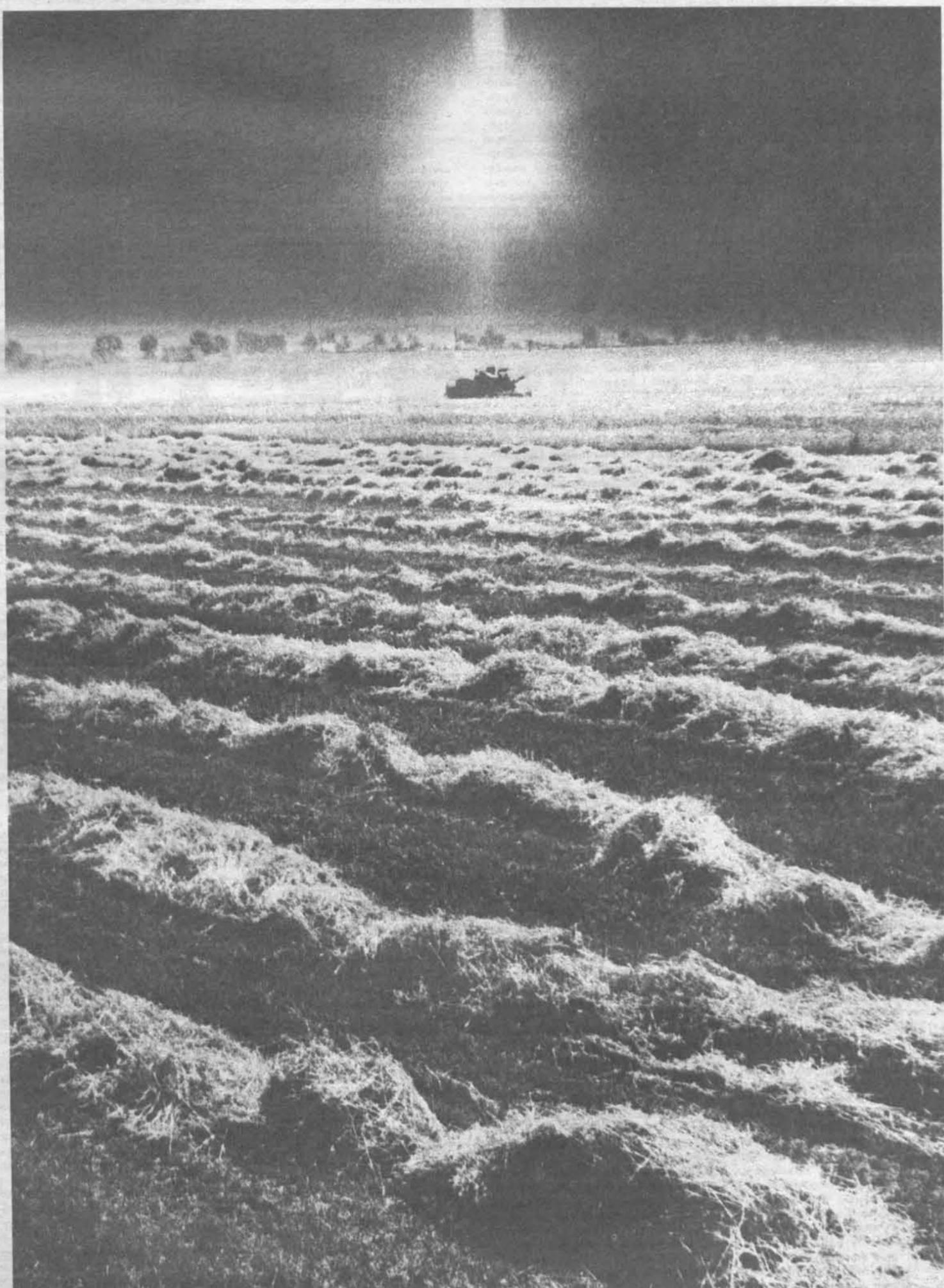
**«На жыццёвых
скрыжаваннях»**

ПРЭМ'ЕРА РУБРЫКІ

ЖНІУНЫ ДЗЕНЬ.

Фотаацюд В. Зянько.

ЗАДАЧЫ ПАРТЫЙНЫХ І САВЕЦКІХ ОРГАНАЎ, ГРАМАДСКІХ АРГАНІЗАЦЫЙ, МІНІСТЭРСТВАЎ І ВЕДАМСТВАЎ РЭСПУБЛІКІ ПА ВЫКАНАННЮ ПАСТАНОВЫ ЦК КПСС «АБ МЕРАХ ПА ПАЛЯПШЭННЮ ВЫКАРЫСТАННЯ КЛУБНЫХ УСТАНОЎ І СПАРТЫЎНЫХ ЗБУДАВАННЯЎ»

У Мінску 17 жніўня адбылася рэспубліканская нарада, прысвечаная выкананню пастановы ЦК КПСС «Аб мерах па паляпшэнню выкарыстання клубных устаноў і спартыўных збудаванняў». У ёй удзельнічалі члены Бюро ЦК КПБ, сакратары абкомаў, гаркомаў і райкомаў партыі, старшыні аблвыканкомаў, намеснікі старшынь выканкомаў абласных, гарадскіх і раённых Саветаў народных дэпутатаў, прафсаюзаў і камсамольскія работнікі, кіраўнікі міністэрстваў і ведамстваў, творчых саюзаў, навучальных устаноў мастацкага профілю, група работнікаў устаноў культуры і спорту.

Нараду адкрыў другі сакратар ЦК КП Беларусі Г. Г. Барташэвіч.

У рабоце нарады ўдзельнічаў інструктар аддзела навукі і навучальных устаноў ЦК КПСС В. К. Самадзелкін.

Выступаючы з дакладам, першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі М. М. Слюнькоў сказаў: Наша партыя, прытрымліваючыся выпрацаванай красавіцкім (1985 г.) Пленумам ЦК КПСС лініі, настойліва і мэтанакіравана разгортвае барацьбу за паскарэнне сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны. Працаўнікі гарадоў і вёсак Беларусі, як і ўсе савецкія людзі, з адабраннем успрынялі гэты наватарскі курс, актыўна ўключыліся ў яго ажыццяўленне. Намаганні партыйных арганізацый, працоўных калектываў накіраваны на рэалізацыю буйна-намаштабных задач, пастаўленых нарадай у ЦК КПСС па пытаннях паскарэння навукова-тэхнічнага прагрэсу, на паспяховае завяршэнне заданняў адзінаццатай пяцігодкі, дастойную сустрэчу XXVII з'езда партыі.

Работа, якая праводзіцца ў рэспубліцы ў гэтым напрамку, атрымала станоўчую ацэнку Генеральнага сакратара ЦК КПСС таварыша М. С. Гарбачова ў час знаходжання яго ў Мінску. Яе трэба разглядаць як своеасаблівы наказ працаваць яшчэ лепш, усмярлена паскарэць тэмпы развіцця народнай гаспадаркі — галоўнага шляху няўхільнага павышэння дабрабыту народа, стварэння спрыяльных умоў для гарманічнага развіцця асобы. У той жа час Міхаіл Сяргеевіч выказаў рад крытычных заувагаў і пажаданняў. Бюро ЦК Кампартыі Беларусі вызначыла канкрэтныя меры па іх выкананню. Задача камуністаў, працоўных рэспублікі — зрабіць усё, каб указанні і ўстаноўкі Генеральнага сакратара ЦК нашай партыі былі ўвасоблены ў жыццё.

Маштабнасць сённяшняй работы патрабуе мабілізацыі ўсіх творчых сіл, умення па-новаму весці справу не толькі ў эканоміцы, але і ў культуры, ідэалогіі, сацыяльнай сферы. А гэта азначае, што цяпер нязменна ўзрастае роля чалавечага фактара.

Усебаковае развіццё асобы — пастаянны клопаты нашай партыі. Гэтымі клопатамі прасякнута і пастанова ЦК КПСС «Аб мерах па паляпшэнню выкарыстання клубных устаноў і спартыўных збудаванняў». Намечаныя меры з'яўляюцца лагічным працягам і развіццём пачатаў партыйнай барацьбы супраць негатыўных праяўленняў у нашым жыцці, за ўмацаванне парадку і арганізаванасці, за ачышчэнне быту нашых людзей ад п'янства і алкагалізму.

Вызначана задача істотна павялічыць ролю устаноў культуры і спорту як апорных цэнтраў

партыйных арганізацый у палітыка-выхаваўчай рабоце сярод працоўных, іх ідэя-маральным выхаванні, прапагандзе сацыялістычнага ўкладу жыцця, барацьбе з буржуазнай ідэалогіяй і мараллю, п'янствам, хуліганствам і іншымі антыграмадскімі праяўленнямі.

У апошнія гады ўмацавалася матэрыяльная база культуры і спорту. У рэспубліцы 6367 клубаў, дамоў і палацаў культуры, амаль 7 тысяч масавых бібліятэк з кніжным фондам каля 100 мільёнаў экзэмпляраў. У сярэднім за год уведзіцца ў строй 35 клубных устаноў і 20 бібліятэк. Расшырылася сетка музеяў, паркаў культуры, музычных і мастацкіх школ. Штогод аўдыторыя клубных устаноў складае больш чым 80 мільёнаў чалавек. Партыйныя, прафсаюзныя і камсамольскія арганізацыі, органы культуры паглыбілі ідэя-палітычную накіраванасць дзейнасці культасветустаноў, умацавалі іх сувязь з жыццём, з канкрэтнымі справамі працоўных калектываў. Больш актыўным стаў пошук новых, больш эфектыўных форм і метадаў культурнага абслугоўвання насельніцтва. Станоўча зарэкамендавалі сябе культурна-спартыўныя комплексы.

Усё больш актыўна ў быт людзей уваходзяць фізічная культура і спорт. Да іх паслуг 155 стадыёнаў, 3387 спартыўных залаў, 97 плавальных басейнаў, сотні турысцкіх, аздарэленчых баз, тысячы іншых спартыўных збудаванняў. Штодзённа імі могуць карыстацца больш чым мільён чалавек. Палепшылася фізікультурна-аздарэленчая работа з насельніцтвам па месцы пражывання.

У культурна-спартыўным цэ-ху рэспублікі працуюць 44 тысячы чалавек. У апошні час сярод іх стала больш камуністаў і камсамольцаў.

Створаная матэрыяльная база, кадры дазваляюць весці культурна-асветную і фізікультурна-аздарэленчую работу на ўзроўні сучасных патрабаванняў.

Аднак органы культуры і спорту, прафсаюзныя і камсамольскія арганізацыі яшчэ не ў поўнай меры выкарыстоўваюць наяўныя магчымасці. У многіх клубных установах і спартыўных збудаваннях не ствараюцца неабходныя ўмовы для духоўнага і фізічнага ўдасканалення людзей, іх сувязей, заняткаў мастацкай і тэхнічнай творчасцю. Залы дамоў культуры і клубаў запалняюцца нямногім больш чым непалавіну. Па колькасці праводзімых у іх мерапрыемстваў рэспубліка адстае ад агульнасаюзных паказчыкаў. У сярэднім па краіне ў адным прафсаюзным клубе праводзіцца ў год 30 тэматчных вечараў, вусных часопісаў, а ў БССР — 26. У Гомельскай, Віцебскай і Гродзенскай абласцях — і таго менш. Між тым у кожны трэці выхадны і святочны дзень у клубах не наладжваюцца ніякія мерапрыемствы.

Не лепш пастаўлена бібліятэчнае абслугоўванне. Дзяржаўныя бібліятэкі выдаюць па 22 кнігі ў год на чытача, прафсаюзныя — па 19, тады як на дзяржаўных бібліятэках краіны гэты паказчык роўны 24. На агульнасаюзны ўзровень па кнігавыдачы не выйшла ні адна вобласць. У цэлым жа колькасць чытачоў у рэспубліцы за гады цяперашняй пяцігодкі скарацілася на 61 тысячу, хоць за гэты ж перыяд кніжны фонд вырас

на 12,5 мільёна экзэмпляраў, а 119 бібліятэк перайшлі ў нова-я памяшканні. Прыкладна такая ж карціна і ў кінафікацыі. У рэспубліцы ў сярэднім за год адзін чалавек наведвае кіно 14 разоў, а ў краіне — 15. У Віцебскай вобласці — 13,2, Гродзенскай і Мінскай — 13,9, Магілёўскай — 13,4.

Нездавальняюча выкарыстоўваецца матэрыяльная база спартыўных арганізацый. Загружанасць крытых збудаванняў у гарадах складае 70—80 працэнтаў, а ў сельскай мясцовасці — 50. Дзверы ведамасных спартыўных аб'ектаў (школьных, вузаўскіх, заводскіх), як правіла, у вярочны час і ў выхадныя дні закрыты для іншых калектываў, жыхароў бліжэйшых мікрараёнаў.

У мінулым годзе колькасць валебольных пляцовак павялічылася ў рэспубліцы на 390, а колькасць людзей, якія займаюцца валеболам, скарацілася на 7 тысяч чалавек. Або ўзяць турызм, які не патрабуе значных матэрыяльных затрат. Толькі кожны пятнаццаты з ліку дарослага насельніцтва робіць на працягу года турыстычны поход або экскурсію. Асабліва слаба загружаецца спартыўная база ў Брэсцкай і Мінскай абласцях, у гарадах Полацку, Крычаве, Рэчыцы, Гарадоцкім, Жабінкаўскім, Мядзельскім, Слаўгарадскім і некаторых іншых раёнах.

У чым жа прычыны неэфектыўнага выкарыстання культасветустаноў і спартыўных збудаванняў? Яны неадназначныя, але галоўнае ў недахваце ўвагі да гэтых пытанняў з боку партыйных і савецкіх органаў, прафсаюзных і камсамольскіх арганізацый.

Практыка паказвае: там, дзе да культурна-масавай і фізікультурна-аздарэленчай работы адносяцца з разуменнем, не шкадуюць для яе паляпшэння сіл і часу, поспех у наяўнасці. Прадметна займаецца ўстановамі культуры і спорту Лунінецкі гарком КПБ (першы сакратар М. А. Прасмыцкі). Змест клубнай работы тут цесна ўзв'язваецца з канкрэтнымі задача-мі працоўных калектываў. У раёне ёсць комплексная праграма падрыхтоўкі і замацавання кадраў на перыяд да 1990 года. За дзейнасцю клубных устаноў наладжан дакладны кантроль. Работнікі культуры рэгулярна выступаюць са справаздачамі перад насельніцтвам. Усё гэта дазволіла палепшыць арганізацыю цікавага і карыснага вольнага часу людзей.

А вось іншыя прыклады. У перыяд з 29 ліпеня па 4 жніўня ў Мінскім Палацы культуры і спорту чыгуначнікаў адбылося толькі адно буйное мерапрыемства — Дзень чыгуначніка. На трох жа астатніх мерапрыемствах прысутнічала ў сярэднім па 50 чалавек — удвая менш, чым штатных работнікаў Палаца. Яго магутная матэрыяльная база — глядзельная зала на 900 месц, кіназала на 300, бібліятэка, спартзала, басейн, 9 пакояў для гурткавай работы — практычна пушталі. Пустое і цяпер. Большая частка творчых работнікаў пайшла ў водпуск на ўвесь летні перыяд. Лета для Палаца чыгуначнікаў — «мёртвы сезон».

На «Гомсельмашы» пры яўным недахвеце клубных устаноў і спартыўных збудаванняў яны загружаюцца не поўнасцю. У выхадныя дні тут не праводзіцца ніякіх фізікультурна-аздарэленчых мерапрыемстваў. У маі — ліпені імі было

ахоплены толькі дзевяць працэнтаў працуючых. Спартзалы прадпрыемства знаходзяцца ў антысанітарным стане. Чацвёрты год аднаўляюцца на стадыёне тэнісныя корты, баскетбольныя, валебольныя і гарадошныя пляцоўкі. Не створаны групы здароўя, клубы па інтарэсах, не адкрыты пункты пракату спартыўнага і турыстычнага інвентару. Між тым на заводзе 54 вызваленыя фізікультурныя работнікі, але патрабавальнасці за іх работу няма ні з боку заўкома (старшыня А. І. Бухастаў), ні з боку партыйнага камітэта (сакратар В. Г. Кавалёў).

Арганізацыю фізікультурна-аздарэленчага абслугоўвання працоўных на прадпрыемстве неаднаразова разглядаў БРК прафсаюза рабочых аўтамабільнага, трактарнага і сельскагаспадарчага машынабудавання (старшыня В. Н. Гатальскі). Была прынята добрае рашэнне аб стварэнні комплекснай мэтавай праграмы развіцця фізічнай культуры і спорту ў аб'яднанні. Але яно так і засталося на першы. Змірыўся з такім становішчам і Гомельскі гарком партыі. Дарэчы, у Гомелі, які, як ні адзін іншы горад рэспублікі, мае сучасную спартыўную базу, гэта работа дрэнна пастаўлена на многіх іншых прадпрыемствах.

Як бачыце, таварышы, працягваў прамоўца, буйная матэрыяльная база, велізарныя сродкі, затрачаныя на яе стварэнне, вялікі атрад кваліфікаваных работнікаў выкарыстоўваюцца яшчэ дрэнна. Абкомам, гаркомам, райкомам партыі, Саветам народных дэпутатаў, Белсаўпрофу, ЦК ЛКСМБ, міністэрствам і ведамствам, творчым саюзам рэспублікі трэба глыбока прааналізаваць дзейнасць культурна-асветных устаноў, спартыўных збудаванняў і распрацаваць меры па карэктыву паляпшэнню іх выкарыстання ў мэтах камуністычнага выхавання, арганізацыі вольнага часу, фізічнай загартоўкі насельніцтва. Да і верасня неабходна правесці па гэтых пытаннях абласныя, гарадскія і раённыя нарады актыўна. Задачы па выкананню пастановы ЦК КПСС трэба разгледзець у пярвічных партыйных, прафсаюзных і камсамольскіх арганізацыях, у працоўных калектывах.

Сёння пытанне стаіць так: кожнаму маладому чалавеку, людзям сярэдняга і старэйшага ўзросту неабходна прадастаўляць магчымасць у свой вольны час заняцца тым або іншым відам самадзейнай, мастацкай і тэхнічнай творчасці, фізікультурнай і спорту, задаво-ліць іх духоўныя інтарэсы і патрэбнасці. Аднак, як паказалі аптымісты моладзі, патрэбнасць у спартыўных і музычных гуртках, у гуртках тэхнічнай творчасці ў многа разоў перавышае іх наяўнасць.

Белсаўпрофу, Мінкультуры БССР, ЦК ЛКСМБ трэба падумаць над тым, як задаволіць узросшыя запатрабаванні нашых людзей, разам з савецкімі і гаспадарчымі арганізацыямі адшукаць для гурткавай работы матэрыяльную базу, падабраць кадры.

Неабходна забяспечыць максімальную загружанасць клубных устаноў і спартыўных збудаванняў незалежна ад іх ведамаснай прыналежнасці. Справа гэта не простая, але вырашаць яе трэба. У рэспубліцы ўжо ёсць некаторы вопыт. Умела кавардынуюць намаганні ра-

ботнікаў культуры і спорту, выкарыстоўваюць матэрыяльную базу ў Мастоўскім раёне. Са стварэннем у 1983 годзе культурна-спартыўнага комплексу рэканструяван на долевых асновах стадыён, пабудаваны новыя баскетбольныя і валебольныя пляцоўкі, будынкі раённай і дзіцячай бібліятэк, музея народнай славы, добраўпарадкаваны месцы масавага адпачынку людзей. У спартыўных секцыях займаецца больш як 10 тысяч чалавек, гуртках мастацкай самадзейнасці — каля 5 тысячч. Праводзіцца многа цікавых разнастайных масавых мерапрыемстваў. І як вынік — у раёне рэзка знізіліся страты рабочага часу, захворванні, менш стала правапарушэнняў. У г. Светлагорску матэрыяльную базу культуры і спорту аб'яднання «Хімвалакно» выкарыстоўваюць яшчэ 8 прадпрыемстваў і арганізацый.

Палажэнне аб культурна-спартыўных комплексах зацверджана саюзнымі арганізацыямі, цяпер няма няясных пытанняў арганізацыйнага і юрыдычнага парадку, за якія часта хаваюцца тыя, хто не спяшаецца справу рабіць, а шукае, як апраўдаць гультайства. Абкомам партыі і аблвыканкомам трэба ў бліжэйшы час завяршыць стварэнне такіх комплексаў.

Установы культуры і спорту павінны шырэй арганізоўваць аматарскія аб'яднанні і клубы па інтарэсах, кінафотастудыі, тэхнічныя і мастацкія гурткі. Трэба выдзеліць і абсталяваць спецыяльныя залы для свят і грамадзянскіх абрадаў, ігравых аўтаматаў і настольных гульняў, танцаў, выставак, расшыраць платныя паслугі насельніцтву. Выканкомам гарадскіх і раённых Саветаў народных дэпутатаў неабходна распрацаваць дакладны парадок выкарыстання спартыўных збудаванняў і актывых залаў навучальных устаноў, дзяржаўных, гаспадарчых і грамадскіх арганізацый у вольны ад заняткаў і работы час для культурна-асветных і фізікультурна-масавых мерапрыемстваў. Трэба прадастаўляць клубы, палацы і дамы культуры, стадыёны, плавальныя басейны, спартыўныя залы і пляцоўкі навучэнцам школ, прафзахвучылішчаў, сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў у бясплатнае карыстанне, а студэнтам ВНУ — за палавіну арэнднай платы.

На якасна новы ўзровень трэба ўзняць фізікультурна-масавую работу. Размова ідзе аб тым, каб фізічная культура ўвайшла ў паўсядзённае жыццё шырокай слаёў насельніцтва з масавай стала ўсёнароднай. Сёе-тое ў рэспубліцы ў гэтым напрамку ўжо зроблена. У Мінску, напрыклад, ажыццяўляецца праграма «Здароўе». У выхадныя дні перакрываюцца асобныя вуліцы і кварталы для правядзення масавых мерапрыемстваў, ствараюцца спецыяльныя вела-лыжныя трасы, арганізоўваюцца пункты пракату спартыўнага інвентару. У Фрунзенскім раёне ў маляўнічым месцы пабудавана «сцэжка здароўя». Яна аснашчана разнастайнымі трэнажорнымі ўстройствамі для развіцця сілы, спрыту, выносливасці, рухавасці з улікам усіх узростаў насельніцтва.

Ёсць добрыя пачынанні і ў іншых гарадах, але ўсё гэта трэба разглядаць толькі як першы крок. Пакуль што не сталі заканадаўцамі ў фізікультурна-аздарэленчай рабоце буйныя (Заканчэнне на стар. 14—15).

«Далейшага ўдасканалення патрабуе і кіраванне аграпрамысловым комплексам. Тут зроблена яшчэ далёка не ўсё. Пад уздзеяннем ведамасных інтарэсаў раённыя і абласныя аб'яднанні нярэдка не могуць у належнай меры ўзгоднена рашаць пытанні комплекснага развіцця сельскай гаспадаркі і звязаных з ёю галін».

М. С. ГАРБАЧОУ. Доклад на красавіцкім (1985 г.) Пленуме ЦК КПСС.

РАПА. Раённае аграпрамысловае аб'яднанне. Гараджаніна, які прызвычаны да рознага роду аб'яднанняў, і якія ў яго свядомасці асацыіруюцца з нечым нават вонкава важным, грандыёзным — шматпавярховымі гмахамі штаб-кватэр з сотнямі служачых, магутнымі прадпрыемствамі — РАПА пакінула б расчараваным. У Дзяржынску, напрыклад, яно месціцца ў невялікім аднапавярховым будынку, дзе знаходзіцца і раённае ўпраўленне сельскай гаспадаркі. Гэтыя дзве арганізацыі ўзначальвае адзін чалавек — Іван Браніслававіч Міронаў, ён жа таксама і першы намеснік старшыні райвыканкома.

Але ліставаць я буду не з гэтага дамка, тым больш, што тутэйшае начальства ці не ўвесь час калясціць па калгасах і саўгасах, якія і складаюць аснову арганізма, што завецца РАПА. Адтуль і мае лісты.

І
СТАРШЫНЯ КАЛГАСА імя Дзяржынскага Леанід Іванавіч Кадлубовіч — мажны, круглатвары, з жывымі хітраватымі вачамі — выглядае куды маладзей сваіх пяцідзесяці гадоў. Калі я кажу яму пра гэта, ён адмоўна круціць галавой:

— Гэта толькі здаецца, абалонка падманлівая, а жонка кажа, што стаў я нервовы, як стары. Толькі зачачі...

Наша гутарка працягваецца за абедам у калгаснай сталойцы, вінаваты, — рэстаране. Бо якая гэта, скажыце, сталойка з прыгожа аздобленымі сценамі, чаканкай, мудрагелістымі свяцільнікамі, зручнымі крэсламі, ды і посуд, з якога мы ямо, не звычайны, сталойскі — металічныя талеркі і пачарнелыя лыжкі, а фаянсавы, цяжкі.

Абед, праўда, звычайны, але смачны: наварысты суп, бліскі з мясам, морс. Усё каштуе пяцьдзесят капеек. Я пацікавіўся, колькі людзей ходзіць сюды абедаль, і пачуў у адказ, што чалавек шэсцьдзесят-семдзесят. Нават для цэнтральнай сядзібы калгаса — нямала. Памяшканне, прадукты, кухары — калгасныя. Ніякія раённыя арганізацыі, накітават райспажыўсаюза, адносін да сталовай-рэстарана не маюць.

— Усё мы самі, — з несхаваным гонарам сказаў Кадлубовіч.

Дарчы, гэтае: «мы самі» злятала потым з яго вуснаў неаднойчы.

— І вялікі навар мае калгас ад свайго грамадскага харчавання? — пацікавіўся я.

— Не малы, — звужу вочы старшыня. — Нам абед абыходзіцца ў рубель, або нават больш, а бяром за яго пяцьдзесят капеек. А ў жніво кормім людзей у полі наогул бясплатна.

— Ну і не збыднее, — усміхаецца мой спадарожнік Фёдар Паўлавіч Каркашын, намеснік старшыні савета РАПА.

— Вядома ж не збыднее, — пагаджаецца Кадлубовіч, — чатыры мільёны свабодных грошай маем...—І, усміхнуўшыся, дадае: — Праўда, у банку...

Вельмі цікавым чалавекам падаўся мне Леанід Іванавіч. Але гляджу на яго, слухаю яго нетаропкую, часам, са схаваным сэнсам гаворку, і перада мной міжвольна паўстае другі чалавек, бачацца іншыя карціны...

Я добра ведаў папярэдніка Кадлубовіча на старшынёўскай пасадзе — Івана Кліменцэвіча Майсеевіча. Вось ён стаіць перад маімі вачамі: у старым пінжачку, сіваваты, зімой і летам з аднолькава апаленым сонцам тварам, хуткім позіркам невялікіх цёмных вачэй.

Калі ў 1954 годзе я прыехаў працаваць у Дзяржынскі раён, Майсеевіч лічыўся ўжо сталым старшынёй. Праўда, у той час слова «сталы» ў дачыненні да старшыні калгаса ці дырэктара саўгаса ўжывалі не двухсэнсоўна, вымаўлялася з пэўнай асырагой. З аднаго боку, быццам бы і няблага, што чалавек мае жыццёвы вопыт, а з другога, ці здольны бачыць ён перспектыву, ці мае схільнасць да новага, перадавога... Час быў ууні які! Толькі-толькі адгучаў вераснёўскі Пленум ЦК КПСС 1953 года па сельскай гаспадарцы, пасля якога над вёскай па-

чалі дзьмуць новыя вятры. Адзін за адным у нашым раёне змянілася пераважная большасць кіраўнікоў гаспадарак. На змену ім прыехалі з горада «тысячнікі» — учарашнія партыйныя работнікі, гаспадарнікі, заводскія інжынеры... Давыдавых і трубікавых сярод іх было мала, многія былі разгублены ад круто-

Вы спытаеце, чым усё гэта скончылася? На будучы год вясной Бабіцкі, не без згоды старшыні, абсадыў лепшыя ўчасткі канюшыны кукурузай, якая па добра ўгноенай глебе вымахала пад тры метры, загарадзіўшы ад чужых вачэй «нелегальную» канюшыну. Сёння гэта гучыць, як анекдот, але ж было...

Я ўспамінаю невялікі будынак калгаснай канторы, дзе не было нават кабінета старшыні, і дзе пастаянна тоўпіліся людзі — спецыялісты, брыгадзіры, проста калгаснікі, што зайшлі па сваіх справах.

Няма ўжо ў жывых ні Майсеевіча, ні Бабіцкага, ні лепшага па тым часе ў раёне брыгадзіра Івана Забішавіча Нупрыка, пажылога, цыганаватага абліччам чалавека, які першым у раёне атрымаў ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга за стопудовы ўраджай збожжа (сёння за такі ўраджай — 16 цэнтнераў — вымовай не абыдзецца), ні Марыі Архіпаўны Штыцко, загадчыцы свінафермы, сухой, жылістай, ужо ў гадах кабеты, якая з-за калгасных клопатаў так і не выйшла замуж, і пра якую казалі, што яна начуе на ферме. Ферма была самая буйная ў раёне — на чатырыста галоў.

перспектыве плануець сабраць і на машыну.

У той дзень мы аб'ездзілі і нямала здаўна мне знаёмых калгасных палеткаў — нявельіцкіх, петкавіцкіх, фермагаеўскіх. Мо я забыўся, але мне падалося, што яшчэ ніколі не бачыў я такога густога, палец не ўпіснеш паміж сцяблоў, жыта, такіх аўсоў і ячмяннёў. Летась у калгасе сабралі на круг каля 34 цэнтнераў збожжа, ды па 200 — бульбы, сёлта разлікі на ўраджай яшчэ лепшыя.

Успомнілася, як Аляксандр Браніслававіч Бабіцкі на нязменным вазку павольна аб'язджаў свае ўладанні (цяпер за кожным спецыялістам у калгасе замацавана легкавушка), час ад часу злазчы на зямлю і рассунуўшы збажыну, доўга мацаў, цёр, нухаў каласы, вызначаючы той адзіны момант, калі можна будзе сказаць сабе: трэба пачынаць. Мне здаецца, яму і не мроілася, што на гэтай зямлі можна атрымліваць удвая большы ўраджай.

І ўсё-такі я ўпэўнены, што не было б Бабіцкага, Нупрыка, Штыцко, іх паплечнікаў, не было б таго, што яны зрабілі, не было б сёння ў калгасе і таго, што тут ёсць. На пустым месцы і вырастае пустое...

Хочацца мне тут зрабіць адну заўвагу. Многім у калгасе я назваў гэтыя прозвішчы, і амаль усе няўцямна паціскалі плячамі — не чулі...

Праўда, гэта былі ў асноўным маладыя людзі, але ж і ім не шкодзіла б ведаць, чымі рукамі некалі мацаваўся калгас.

Дзіўная натура ў чалавека, калі ён пачынае добра жыць, дык яму здаецца, што так было заўсёды. Вось і тут, як быццам заўсёды зараблялі па 200—250 рублёў у месяц, а не ў дзесяць разоў меней, заўсёды тэхнікі ў іх калгасе было так многа, і машыны двор з вялізнай майстэрняй, дзе робяць капітальны рамонт любой машыне, існаваў заўсёды. А скажы, што сёння ў калгасе тэхнікі болей, чым некалі было ва ўсім раёне, што калгас зараз атрымлівае столькі мінеральных угнаенняў, колькі, зноў жа некалі, не атрымліваў увесь раён, — ці павераць?..

Я ні ў якім разе не змяняю спрыту і здольнасцей цяперашніх кіраўнікоў гаспадаркі. Але ці многа яны змаглі б зрабіць, калі б не захады дзяржавы, накіраваныя на ўздым сельскай гаспадаркі. Іншая справа, што і захады гэтымі трэба ўмець карыстацца... Тут — змаглі.

У думках я спрабую перанесці мілых майму сэрцу людзей, пра якіх я раскажаў, у сённяшні дзень, даўшы ім ранейшыя пасады. І закрадваецца ў маім сэрцы сумненне — ці былі б яны тут да месца? Так, — руплівыя, так, — вопытныя, так, — адданыя справе. Ды, відаць, мала гэтага сёння.

У раённым упраўленні сельскай гаспадаркі я паглядзеў спіс кіраўнікоў гаспадарак раёна з указаннем іх адукацыі. Ва ўсіх без выключэння яна вышэйшая: агранамічная, зватэхнічная, ветэрынарная, інжынерная і г. д. Дарчы, Леанід Іванавіч Кадлубовіч таксама па адукацыі вучоны-аграном.

Адукацыя, вядома, гэта яшчэ не ўсё, але што папырае яна кругагляд, што дапамагае мысліць сучаснымі катэгорыямі (а гэта ці не галоўнае сёння) — бяспрэчна.

Так, сучаснае ў калгасе сустракаецца на кожным кроку. Гэта, вядома, не толькі рэстаран (першы сакратар райкома партыі Уладзімір Гіляравіч Гаркун раскажаў мне, што сёння сталовыя ёсць ва ўсіх гаспадарках раёна), гэта не толькі зручнае, з усімі выгодамі, жытло, а, у першую чаргу, высокі ўзровень інтэнсіфікацыі. Я не буду стамляць чытача лічбамі, што тычацца тэхналогіі і земляробства, і жывёлагадоўлі. Ураджай і прадуктыўнасць жывёлы гавораць самі за сябе.

Кажучы пра ўменне мысліць сучасна, я маю на ўвазе і эканамічны, і маральны бок справы, хоць, праўда, адзязліць адно ад другога бывае цяжка — эканоміку ствараюць людзі, учынкі якіх — катэгорыя маральная.

Калгас імя Дзяржынскага ўвесь час будзецца.

Я задаў сабе пытанне, як бы сёння, пры ўсіх наяўных умовах, будаваў бы Іван Кліменцэвіч Майсеевіч? Будаваў — будаваў бы, жыццё б прымусіла. Калгас стаіць на шашы Мінск—Брэст, у паўгадзіне язды ад сталіцы, так што спакуса для мясцовых жыхароў немалая, без добрага жытла ў вёсцы іх не ўтрымаеш. Але будаваў бы Майсеевіч з чыста меркантильных меркаванняў. Каб пагадзіліся людзі жыць у бараках, — будваў бы баракі. Ды яшчэ з радасцю, бо каштавалі б танна.

(Заканчэнне на стар. 4).

У Ч О Р А і С Ё Н Н Я

Лісты з РАПА

га павароту лёсу, і з цяжкасцю прызвычайваліся да новай абстаноўкі, новага, ой якога няпростата жыцця.

Казалі, што па тым гарахам часе шукалі замену і Майсеевічу, што ледзь-ледзь ён тады ўседзеў у старшынёўскім крэсле. Адукацыя Івана Кліменцэвіча быў невялікай, нейкія там курсы, а так, фактычна, практык.

Адстаяў Майсеевіча першы сакратар райкома партыі Даніла Майсеевіч Лемяшонак, беручы пад увагу, што калгас імя Сталіна (тады ён так называўся) быў лепшы ў раёне і па ўраджах, і па надоях малака. Пры сярэдняй раённай ураджайнасці збожжавых у 7—8 цэнтнераў з гектара, тут збіралі ўдвая больш.

Але сам факт, як казаў Іван Кліменцэвіч — «падкопу пад яго», сам факт таго, што ў некага магла з'явіцца думка замяніць яго, Майсеевіча, некім з гарадскіх (трэба было чуць, як ён вымаўляў гэтак — «з гарадскіх», пакрыўдзіў яго да глыбіні душы). І праз гады кожны раз, калі на раённай нарадзе хвалілі калгас, Іван Кліменцэвіч не ўпускаў моманту, каб з трыбуны не сказаць з іроніяй у голасе: «Дык жа мяне хацелі некалі замяніць на гарадскога...»

Гэта быў час няспынных сельскагаспадарчых навацый, калі ці не кожны паўгода абвешчалася чарговая «панацыя» ад заняпаду. І паспрабуй не паверыць у яе, як адрозніваўся ў кампаніі «антыкукурузнікаў», ці «травопольшчыкаў». За гэта можна было ўразацца і з пасадай. Дагэтуль помню, як аднойчы схапіліся за грудкі Майсеевіч і калгасны аграном Аляксандр Браніслававіч Бабіцкі, мудры, апантаны, фанатычна адданы сваёй справе чалавек, на сваю бяду (у той час) заняты травопольшчык (са сваім артыкулам у падтрымку травопольнай сістэмы — яшчэ да кампаніі — ён нават выступіў аднойчы ў «Правдзе»). А пачалося ўсё з таго, што старшыня прыйшоў з раённай нарады і, убачыўшы Бабіцкага, сказаў, як адрэзаў: будзем заворваць канюшыну. Аляксандр Браніслававіч адрэзаў закрываў, што рабіць гэтага не будзе.

«Дык ты хочаш, каб мяне праз тваю паршывую канюшыну знялі з работы?» — ускіпеў Майсеевіч. Слова за слова, пачалі тузаць адзін аднаго. Ледзь расцягнулі.

Я адразу ўспомніў Марыю, калі ў гэтую паездку мне паказалі калгасны свінагадоўчы комплекс у Нявельцах на 12 тысяч галоў у год, які дае гаспадарцы паўтара мільёна рублёў прыбытку. Ведаецца, на самы комплекс я не трапіў. Як мне растлумачыў Фёдар Паўлавіч (дарчы, па прафесіі ветурач) староннім асобам туды ход катэгарычна забаронены па санітарных меркаваннях.

— Але ж на іншых фермах мы яшчэ не былі, так што ніякай хваробы мы занесці аніяк не можам, — запярэчыў я.

— А пыл на валасах? — спытў мой спадарожнік. — Ведаецца, колькі там мікробаў?

Я думаў, што Фёдар Паўлавіч жартуе, але — не, твар яго быў сур'ёзны.

Ой, Марыя, Марыя, ну парататала б ты, пачуўшы пра пыл у валасах, які, быццам бы, можа пашкодзіць свініям, пра санітарны кардон, белыя халаты. А мо я памыляюся? Мо і ты ўпотай марыла пра белыя халаты на свінарках, ды каб не рукамі ўсё рабіць, а машынамі. Як, уяўляю, загарэліся б твае вочы, калі б пабачыла (нават здзяла, як я, праз расчыненныя вароты) разнастайны механізм для прыгатавання і раздзячкі кармоў, для ўборкі памяшкання, і яшчэ нейкія невядомага для мяне прызначэння. А што сказала б ты, пабачыўшы толькі што ўзведзены, пакуль яшчэ пусты, яшчэ адзін вялізны вытворчы корпус, дзе на будучы год будзе размешчана таксама дванаццаць тысяч свіней.

У тых самых Нявельцах пабачыла б ты і новы немалы пасёлак адна-і двухпавярховых катэджаў. У кожным та тры чатыры-пяць пакояў, ды на двух узроўнях. Жывуць у пасёлку работнікі свінагадоўчага комплексу. Мы зайшлі ў адзін з чатырохпакоевых катэджаў з убудаваным у цокальным паверсе гаражом. Жыве тут сям'я Волкавых. Яна — апэратар (па-ранейшаму — свінарка) на комплексе, ён — там жа электрык. За кватэру плацяць 10 рублёў у месяц (калгасу гэтыя катэджы абыходзіцца ў 15-20-30 тысяч рублёў кожны). Валыціна Волкава паказвала нам пакоі, расказвала, якую мэблю думае з мужам купіць — зарабляюць добра — па 250 рублёў. У

Пятро КОШАЛЬ

Пятро Кошаль нарадзіўся ў 1946 годзе ў Слуцку, скончыў Літаратурны інстытут імя А. М. Горькага, настаўнічаў на Магілёўшчыне, выдаў кнігі паэзіі «Ліства» і «Городская звезда». Акрамя гэтага, ён даўні прапагандыст і перакладчык беларускай паэзіі. У ягоным перакладзе прыйшлі да шырокага чытача вершы многіх беларускіх паэтаў. Апошняя вялікая работа П. Кошалы — падрыхтаваны да друку ў ягоным перакладзе томік Цёткі — самае поўнае і прадстаўнічае выданне паэзсы-рэвалюцыянеркі на рускай мове.

— Выклікайце таварыша-знаўцу з вёскі, з вёскі Вялікая Гразь!

Стол накрывоць. Заморскія стравы будуць есці і з ім гаманіць. Рэканструкцыю ўсея дзяржавы, з ім параіўшыся, рабіць.

Колькі іх на Расіі, няслынных тых, хто ў роздуме, па начах, ў інтарэсах сваіх і краіны перачытваюць Ільіча.

Дык паклонімся думе народнай, мы, магчыма, і дужыя тым, што адзінай вялікай турботай нашы душы з'яднаны заўжды.

Пераклала Т. БОНДАР.

Беларуссю — гаручыя росы, Як мае патаемныя слёзы.

Ранак дзіўным сям'явом замігцеў.

Вось і я аніколі, нічога не хацеў, апроч тых сарамлівых бярозак, звону вёснаў

і — каб над вёскай

белы бусел працяжна ляцеў.

Вось жыцця прамільгнула палова. Далей коціцца поўдня сувой. Слуцкім жытам, ільном Магілёва шлях ляжыць мой праз цёплае слова, праз чаканне хаціны маёй.

Ды ўсё больш пакінутых хат. Траўянеюць дварышчаў загоны.

Што там буслікі! — нават вероны над райцэнтрамі — знакамі страт.

Вёска, дзе твой павучы ручэй, дзе твае неразумныя дзеці? Не змаўкай, галасі салавей: можа, склічаш іх песняй па свеце!

Што ж, вядома, эпоха, прагрэс, і тарфянікаў вецер угарны. Падымаюцца птушкамі з месц беларус, украінец, татарын.

Пройдзе час. Закурыцца дарога. З родным каранем знікне хатуль і забудзецца шлях да парога...

Ды аднойчы спытае трывога: — Чый ты родам, дзяціна? Адкуль?

Паглядзіць. І не скажа нічога. Пераклала Я. ЯНІШЧЫЦ.

Над гістарычным раманам

Жыву чужым жыццём чужых людзей: NN барон, міністр, пралобадзей Глядзяць мне ў вочы страшна, чорна, мутна.

Па-свойму ўсе гадалі, як ім жыць. А вуль мая каханая бяжыць У залатой амерыканскай футры. Яна ўва мне не бачыць перамен. Тым часам енчыць ува мне NN, Што здэў з дзяржавы скуру, як спадніцу.

На яхце прадаўжае шлях барон, Міністр праводзіць выгядны закон, Пралобадзей уломвае дурніцу. А я іду, як хлопчык, басанож, Ні з кім на свеце не знаёмы, — што ж, Ва ўсіх свой лёс на тым і гэтым свеце. І дудка беларуская мая Іграе, як вясенняя змяя, І скача, і хапае джалам вецер...

Пераклала У. НЯКЛЯЕУ.

ЧЗ

Так аклікаюць сябра у прыгарадзе Бузнас-Айрэса:

— Чзі

Ён нарадзіўся ў дваццаць васьмым у Расарыя

ва універсітэце вывучаў медыцыну ён пакінуў крэсла міністра махнуў Фідэлю: да сустрэчы! ён прымусіў сябе паверыць што ў балівійскія рэкі увальюцца кроў рэвалюцыі ён напісаў дапаможнік

«Партызанская вайна»

ЦРУ завяло на яго дасье:

звычайкі
учынікі
хваробы

семнаццаць сяброў было з ім і балівійская авіяцыя наўздагад

бамбіла нагор'і Інка-Уасі калі ў Балівіі грывіне як жа тады ў Парагваі Чылі Бразіліі Перу?

прэзідэнт Барр'ентас запатрабаваў шасць мільёнаў долараў на барацьбу з Чэ Геварам яго прашылі кулі з амерыканскай аўтаматычнай

вінтоўкі М-2

на сцяне школьнага класа у вёсачцы Ігера засталіся сляды Есць людзі якія не паміраюць

З ліста да бацькоў:

«Людзі могуць сказаць пра мяне, што я авантурыст. Так, гэта сапраўды так, але я авантурыст асабліва. Я адзі з тых, хто рызыкуе жыццём, каб даказаць сваю праўду. Хто ведае, можа, я развітваюся з вамі назавсёды. Я не хачу паміраць, але абставіны лагічна прымушаюць мяне лічыцца з гэтай магчымасцю. Успамінайце зрэдку свайго маленькага кандацэра дваццатага стагоддзя...»

Пераклала С. ЗАКОННІКАУ.

ды не позна: высветлім адносіны да рэшты, Чалавек. Забойца. І анёл!

Пераклала Я. ЯНІШЧЫЦ.

Неразуменне

Аберуч сцісну галаву, Пустэльнімі зірну вачыма, Не разумеючы, чаму Гуляе вецер над Айчынай.

Не разумею я, чаго, Качаючы спакусы яблык, З мяне, бадай што, аднаго Рагоучуць пушкінскія д'яблы.

Не разумею я, чаго Рыпуча крыламі махае — Працягам позірку майго Ляціць, ляціць сава сляпяя...

Рукамі толькі развяду, У цемрадзь сумна паківаю: Грыгорыя Скавараду, Не разумеючы, чытаю.

Не разумею вольных сноў Бомбакідалніка з Няглінай, Нячаеўскіх адчайных слоў, Прапахлых злом і равелінам.

Ідзе жанчына па ільдзе Так, як адна яна умее. Я знаю: да мяне ідзе, Чакаю — і не разумею.

Неразуменне на плячо Савой прыручанай садзіцца. Душа — цнатлівае дзяўцо, А ёй ужо даўно за трыццаць.

Пераклала У. НЯКЛЯЕУ.

Турбота

Ёсць сумненні — адгоніць, да рання ціха вышапча колькі тых слоў і запіша, ўтрымаўшы дыханне, і аціхне над думкамі зноў...

Спіць сяло. У завеі на лапах, сном скаронья, дрэмлюць вятры. Круг святла электрычнае лямпы ён ад жонкі газеткай прыкрыў.

Піша, ў словах знаходзячы права, уздымае сябе над сабой. «Рэканструкцыя ўсея дзяржавы» — на рабоце пазначана той.

Ён філосафі Ён б'ецца за праўду! Як палае ў ім розум!

Змагар, ён адчайна даверыў трактату веліч дум, адухоўленаць мар.

Уяўляе начною парою, як завершыць, адсуне пяро і пашле заказной бандэроляй, ды не ў вобласць, а ў Палітбюро.

«Невядомы настаўнік вам піша з вёскі, з вёскі Вялікая Гразь. Пачытайце, ўсё будзе не лішне, шмат карыснага ў сшытку для нас».

Пачытаюць. Каб потым здзіўляцца, смелы розум згадаўшы не раз.

Усё з'яднана ніткай суравой: І Днепрагэс, і Кіцеж пад вадой.

Бруслаўскі прарыў і Сталінград з мінулага высвечвае пагляд.

Гісторыя краіны нам сама паказвае — нязначных спраў няма. Падзеі,

лёсы зліты між сабой адзіствам, а таксама барацьбой.

Улады над мінулым не займець, яго няпроста проста зразумець.

Ды ўцешна як Радзіму адкрываць і спадчыннаю верай адчуваць таемны сэнс палёў,

лясоў, і рэк,

і плач дзіцяці, і світалыны снег, і на якіх дражджах магло ўзысці чучцё святога шляху па жыцці.

Пераклала С. ЗАКОННІКАУ.

Праца

У працу неканкрэтнасці не ўнесці: і твар і асаблівае свае, і зроблена яна не кімсьці

дзесьці,

заўжды дакладны адрас у яе. Не сціпласцю, а годнасцю народа натхнёная,

пераўтварае час, рабочы, важкі вынік цягігодак — яе канкрэтны, пра сябе, расказ. Расказ, заўжды ад першае асобы, адлік — не з медаля, а з мазаля, каго-ні ўзяць: паэта, хлебараба, сакратара ЦК

ці каваля.

Гэта хто там?..

Гэта хто там? Полчышчы Батыя сцягваюць шляхі, як паясы? Дзякуй богу, ўжо часы не тыя, не такія, як даўней, часы.

Гэта хто, бы ў камарыным гудзе, зноўку ўграз ў нянавісці сваёй? Чыстым быў мой дом, такім і будзе. Рады госцю. Гоніць камар'ё.

Бачыць, дзе ў сні поўдзень тоне, ўзняўся, асвятляючы абшар, добры ў сваёй сутнасці, а сёння засцярожаны славынскі твар.

Пераклала Т. БОНДАР.

Атамная вайна

Не сусветным, не бясполым плачам, а крывёй гарачай, нашай кроўю захліпнецца родная Зямля. Высветліць наўрад каму ці будзе, — кроў была сапсутая ці не... Мо, адно анёл з планеты іншай свісне марсіянскага сабаку і на вогнекрылым караблі возьме курс ў суседнюю галактыку...

Хоць пагрозна ў свеце,

УЧОРА І СЁННЯ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 3).

Я раскаваў ужо, што ў новых калгасных пасёлках амаль няма двух аднолькавых дамоў, кожны адметны сваёй архітэктурай. Будаваць менавіта так — ідэя Леаніда Іванавіча Кадлубовіча. Мне раскавалі, што варта яму пачуць — недзе будуць жытло па новых праектах, як ён, не бавячы часу, едзе на месца, каб самому ўсё паглядзець, памацаць, а калі спадабаецца, дык пераняць для сябе.

За эстэтыку трэба, вядома, плаціць грошы, але Кадлубовіч лічыць, што вёска павінна і радаваць вока, што прыгажосць, акрамя ўсяго іншага, яшчэ і катэгорыя маральная, яна выходзіць чалавека, прымушае яго па-гаспадарску ставіцца да таго ж дома, дзе жыве.

Вось так разважае старшыня, так адзінае жыццё. Нечакана для сябе я заўважыў, што Кадлубовіч чалавек скептычнага складу. Мне такія людзі пада-

баюцца. Не люблю людзей, што на ўсё гатовы глядзець праз ружовыя акульяры — ёсць у гэтым нешта няшчырае, пустое, як у той песні: «Живем мы весело сегодня, а завтра будем веселее».

Многае Кадлубовічу не падабаецца, многае ён, старшыня аднаго з лепшых у рэспубліцы калгасаў, перайначыў. Ён лічыць, напрыклад, што яго залішне апякае банк, у якім калгас трымае свае мільёны, у Леаніда Іванавіча вялікія прэтэнзіі да «Сельгастэхнікі», дзе няясна і, пры гэтым, дарага рамантуюць машыны, да маслазавода і мясакамбіната, дзе, на яго думку, аблічваюць гаспадаркі, да «Сельгасхіміі», якая не адказвае

за канечны прадукт і г. д.

Я заўважыў старшыні, што амаль усе гэтыя арганізацыі — яго партнёры на РАПА, і ў адной сям'і пакрыўджаных не павінна быць... Пачуўшы гэта, звычайна спакойны Кадлубовіч, ускіпеў:

— Партнёры... Пакуль што свой удзел у тым РАПА мы адчуваем па адным — штогод пералічваем у яго фонд 100 тысяч рублёў. Лічыцца, што дапамагам слабым. Але хіба, скажыце, РАПА створана толькі для гэтага?

Запомнім гэтае пытанне Леаніда Іванавіча Кадлубовіча.

М. ЗАМСКІ.

Дзяржынскі раён.

КНИГАПІС

LITERATURNIAI
RYSIAI

ЛІТАРАТУРНЫЯ СУВЯЗІ.
На літоўскай і рускай мовах. Вільнюс, «Вага», 1985.

Чарговы, восемнаццаты выпуск зборніка «Літаратура і мова», які штогод выдаецца Інстытутам мовы і літаратуры АН Літоўскай ССР, мае назву «Літаратурныя сувязі» і прысвечаны ўзаемадзейню літоўскай літаратуры з рускай і беларускай літаратурамі. Асноўную частку гэтага выпуску займаюць артыкулы аб успрыманні ў Літве творчасці А. Пушкіна, М. Лермантава, М. Некрасава, аб вынарыстанні літоўскай народнай песні ў паэзіі К. Бальмонта.

Сярод даследаванняў з беларускай праблематыкай вылучаецца грунтоўная праца А. Лапінска «Літоўска-беларускія літаратурныя сувязі (тэматычны аспект)». У ёй усебакова разглядаюцца вершы М. Танка, П. Броўкі, М. Калачынскага, П. Панчанкі, Р. Барадуліна, А. Лойні і іншых беларускіх паэтаў (усяго — каля ста твораў, з якіх можна было б склаціць цудоўную анталогію братэрства двух народаў), прысвечаныя старажытнаму Вільнюсу, іншым мясцінам Літвы, яе вядомым людзям — П. Цірку, С. Нерыс, Л. Гіры, М. Чурленісу. Аналізуюцца раманы, апавесці і аповяды М. Гарэцкага, П. Броўкі, У. Караткевіча, Л. Арабей, А. Карлюка, А. Якімовіча, у той ці іншай ступені звязаныя з літоўскай праблематыкай (тут аўтар робіць і некаторыя крытычныя заўвагі). З другога боку, тэма Беларусі арганічна, хоць яшчэ і недастаткова шырока, увайшла ў літоўскую савецкую літаратуру (паэзія А. Жунаўскаса, Э. Матузівічуса, Ю. Палецкіса, «Брацкая паэма» Э. Межэлайціса, раманы «Паўстанцы» В. Мікалайціса-Плцінаса, «Браты» А. Гудайціса-Гузавічуса, «Млэдзведжыя анадымія» В. Місвічуса і інш.). Цытаты з беларускіх паэтаў падаюцца ў арыгінале і перакладзе, суправаджаюцца кваліфікаваным філалагічным аналізам.

Беларускае літаратурназнаўства прадстаўлена ў зборніку працай У. Кароткіга «Навукова-асветніцкая дзейнасць Малеіцы Сматрыцкага ў Вільнюсе». Аўтар выяўляе рысы барона ў творах слаўтага беларускага і украінскага асветніка, напісаных у віленскім перыяд яго жыцця. Падкрэсліваецца станоўчая роля «Граматыкі» М. Сматрыцкага, выдадзенай у 1619 г. у Еўі каля Вільні, у далейшым працэсе развіцця ўсходнеславянскіх літаратур.

Цікавае для беларускага чытача даследаванне Р. Мішчыце «Эдуардас Даўніша і яго вершы на польскай мове». Тут разглядаецца рукапісны зборнік літоўскага паэта-рэвалюцыянера, распачаты ў час яго вучобы ў Слуцкай гімназіі (1852—1855). Адзін з уключаных туды патрыятычных вершаў прысвечаны жыхару Слуцка Антону Валціцкаму. Потым, жывучы ў Вільні, Даўніша сябраваў з У. Сыракомлем і В. Каратынскім.

Беларускі матэрыял ёсць таксама ў іншых працах зборніка, і Шляксіс даследуе ролю ўраджэнцаў Беларусі У. Сыракомлі, Э. Жалігоўскага, А. Адынца, Г. Марцінкевіча, В. Каратынскага і іншых польскіх і беларускіх паэтаў у папулярныя рускай літаратуры ў Літве. І. Раждзественска піша пра творчую дружбу К. Бальмонта з ураджэнцам Чарні на Віцебшчыне французскім пісьменнікам Асканам Мілашам.

У канцы зборніка пададзены рэзюме і паказальнікі імён.

А. ГУДАС.

Быў суботні адвечорак гадоў пяць таму назад. Уключыла тэлевізар. Максім Танк чытаў свае новыя вершы, якія былі напісаны пасля падарожжа ў Іспанію. Мала сказаць, голас быў хвалюючы, нейкая моцная жыватворчая сіла перакатвалася з радка ў радок і было столькі жыцця ў іх, нібыта на той момант само імгненне перарасло ў шырокі прасцяг радасці, любові і святла; слова перарастала сябе, дакладней, сэнс укладзены ў яго: яно было паэзіяй, дыханнем паэта, яго праўдай.

Хочацца прыгадаць словы Канстанціна Федзіна: «Быць пісьменнікам — значыцца жыць з заўсёдным сумам па праўдзе. Праўда можа быць выказана на

— людзі мірныя...», «І трэба ж было забыць...», «Відаць, ізноў я адкладу на заўтра...» — гэта ўсе вершы, радкі якіх напісаны сэрцам, якое любіць і пакутуе, гэта голас сумлення высокай душы, якая галасуе за сонца ў кожным доме. Жыццё — дзеля жыцця, інакшага быць не можа.

Што ж пагражае міру? Што з'яўляецца саўдзельнікам смерці, якая зноў замахваецца на яго? На гэтыя пытанні паэт адказвае радкамі верша «Ужо не раз смерць асуджалі на выгнанне...». Асуджалі і забывалі пра вечных ворагаў жыцця і міру, «такіх, як Прагнасць», што ў вечнай змове са смерцю, «такіх, як Ліха, што з Прагнасцю ў хаўрусе, такіх, як

Некалі ва ўступным артыкуле да шасцітомнага збору твораў паэта Мікола Арочка пісаў: «Паэзія Максіма Танка палоніць нас дзівосным унутраным свячэннем творчай асобы. Кожная сустрэча з паэтам — на старонках кніг, новых цыклаў вершаў ці ў жыцці — нібы ачышчэнне, у часе якога пранікаецца і нібыта сам «падараджаецца» ад яго душэўнай шчодрасці, інтэлектуальнасці, ад яго пачуцця адказнасці перад чалавекам, прыродай, светам і, нарэшце, ад яго вечна жыццярэднага сіне-сіняга агню ў вачах...». Бяру ў рукі асобныя кнігі Максіма Танка і звяртаю ўвагу на назвы «Мой хлеб надзённы», «Глыток вады», «Ключ жураўліны»,

вершы, які пачынаецца радком: «Ты яшчэ толькі намек на чалавека...». Намек, калі «спадзяецца на маці», і чвэрць чалавека, «калі ва ўсім спадзяецца на дружбу», паўчалавека, калі ўсе спадзяванні ўскладаеш толькі на любоў. Як выскоўвае, гучаць апошнія радкі верша: «...толькі тады становіцца чалавекам, калі ўсе могуць спадзявацца на цябе».

Не браць ад жыцця, а дадаваць жыццю! — гэтаму вучаць вершы Максіма Танка. Яны жывая размова з чытачом, жаданне падзяліцца сваім роздумам, сваімі назіраннямі, тым, што набалела і што дорыць радасць. Вершы запамінаюцца глыбокім зместам. Ці ж можа пакінуць чытача раўнадушным страфа верша «У шамана»:

Я прасіў даць варажбінных траў
Ці наўчыць мяне такім закляццям,
Каб сумленны — планаць перастаў,
А нягоднік — перастаў смяляцца.

Сумленнаму чалавеку найчасцей выпадае жыццёвая дарога не з простых і не з лёгкіх, таму што яму не ўласцівыя ні хітрасці, ні прыстасаванства, ні хівацы, ён аднолькава прымае і міласць быцця, і яго няміласць, тым самым і спазнае высокую цану жыцця, і ўмее захапляцца ім, паспытаўшы з розных яго кубкаў. Мудрая муза Максіма Танка добра ведае пра гэта.

Помню, аднойчы я ў полі прыкмеціў
Камень, які ўсіх перасцерагае:
«З прастай дарогі крывае смяляцца,
З лёгкай дарогі — цяжкая».
Правандраваўшы нямала пра краю,
Сёння і я гэту праўду сцвярджаю.

Калісьці на шумлівым фэсце мой дзед купіў люстэрка, і пасля ўжо ў вайну, калі вёску палілі, старая прабабка Дуня выхавала яго з палаючай хаты як адзінае багацце. Вечарам прыйшлі на пажарышча, дзе яшчэ не атух жар, маладзейшыя сямейнікі, якія хаваліся на далёкіх хутарах, іх сустрэла прабабка з люстэркам у руках... Пасля вайны яно доўга было адзіным на ўсю вёску. З хаты ў хату браў яго ў час вяселляў, і мне заўсёды здавалася, што ў матчынай хаце вісіць на сцяне адно-адзінае на свет белы люстэрка, у якім хаваецца не толькі наш побыт, а і тая далёкая, горкая памяць. Не біяграфія, а гісторыя зямлі нашай чытаецца ў вершы Максіма Танка «Старое люстэрка»:

Перазджаючы ў новую хату,
Ледзь не забылі люстэрка старое,
У раме, пашчэрбленай і хралаватай,
Што ў сваёй памяці тоіць былое...

Помніць вайны грамавую навалу,
Як тут байцы перавязвалі раны,
Як аўтаматы свае зараджалі
І адпраўляліся ў бой партызаны.

Помніць ваенныя нашы дарогі,
Зямлі салютаў у небе влчэрнім,
Як адзначалі мы дзень Перамогі,
Як паміналі сямроў сваіх вярных.

Няма такой хаты на Беларусі і такога чалавечага лёсу, які не закранула б сваім чорным крылом вайна, сеючы слёзы і боль. Яе пякуе рэха чужаца ў такіх вершах паэта, як «Абеліск», «На перакліччы», «Алеша», «Дом інвалідаў»... Наша паэзія дала свету самыя балючыя радкі пра мінулы вайну. Страляюць не толькі гарматы, боль таксама страляе, але раніць толькі сэрца. Мы нядаўна адзначалі 40-годдзе Перамогі, а вайна не хоча закрываць спісу сваіх ахвяр, яна яшчэ стукаецца ў дзверы.

Вось нечага пабегла,
Устрывожаная, слэстра,
Знаць, хоць і прапісалі дактары
«Забывць... Не хвалявацца».
Нехта пайшоў
У апошнюю атаку.

(Заканчэнне на стар. 6).

ПЛАНЕТА ПРАЎДЗІВАГА СЭРЦА

тысячу розных ладоў, і знайсці свой лад ёсць задача жыцця пісьменніка». І як тут не ўспомніць верш Максіма Танка з новай кнігі паэзіі «За маім сталом»:

Ні сарваная з дрэва лістота,
Ні пакошаная мурава,
Ні прыбітая градам жарства,
Ні спавітае неба мармотай
І ні вышчарбленая падкова —
Так не трацяць жыцця,
Харастава,
Як, расстаўшыся з праўдаю,
Словы.

«Праўда бывае часцей непрыгожая», — скажа паэт у другім вершы, — «недагледжаная, беггае басаножа», але як яна патрэбна нашаму часу, велічому, стваральнаму і такому трывожнаму.

Ніколі не будуць выплаканы слёзы тымі, хто не дачакаўся з апошняй вайны сыноў сваіх, братаў і мужоў, а ўжо ценя новай вайны блукае па зорным небе. Спяваюцца калыханкі дзецім са спадзяваннем праспяваць іх і ўнукам сваім, чалавек не можа не верыць у жыццё, без гэтай веры няма чалавека, а свет штодня ўздымае над сваімі плошчамі транспаранты: «Не — вайне!», «Не — ядзернай зброі!», і, не-не, дый апячэ пытанне: «А што, калі выбухне? Няўжо страшная чорная пустыня разляжацца пад неабсяжнасцю неба?»

Я даўно слоў шукаю такіх,
Што змаглі б не даць сонцу Пагаснуць у атамнай смерчы,
У ствалах аўтаматаў, гармат —
Абудзіцца вулканам і
Землетрасенням,
Гулу рэкіма —
Усёй зямлі галасы пахаваць.

Слоў шукаю такіх,
Бо яны мусяць быць.
Можа, толькі шукаць
Трэба нам усім разам,
А не ў адзіночку.

У вершы гучыць пратэст і прызнанне, адрасаванае ўсяму свету: «Я даўно слоў шукаю такіх...», у вершы і паракананасць, што такія словы мусяць быць. Апошнія ж радкі верша выліваюцца ў заклік: трэба толькі, каб рука — да рукі, каб душа чула душу другога чалавека, бо мір на зямлі — справа кожнага, хто прыйшоў на яе. Кожны павінен змагацца, каб захаваць мір на планеце, каб пакінуць за ёй права на будучыню і набліжаць яе згодай сэрцаў.

Тэма міру, клопат пра заўтрашні дзень Зямлі гучыць у многіх вершах кнігі. «Толькі каменныя ідалы...», «Які вясновы дзень!», «На хірасімісім маўзалеі...», «П'ю кроў», «Мы

Страх, што верна Ліху служыць, такіх, як Абыякавасць, што патурае Страху». Смерць не спіць, яе каса заўсёды напачатку. «Сягоння зноў, чуваль, яна рыхтуецца на парашуце атамнага ўзрыву прызямліцца». І колькі горкай трывогі ў заключных радках верша: «А вы пытаеце, чаму я ў звон набатны б'ю...»

Розум распараджаецца чалавекам. Ён кіруе яго ўчынкамі і ўзвышае над усім жывым, але давайце ўспомнім Амара Хаяма: «Тот гончар, што спелі чашы нашых голоў, превзошел в своем деле любых мастеров. Над столом бытия опрокинул он чашу и страстями наполнил ее до краев». І змагаецца спакон веку высакародства, дадзенае чалавечаму сэрцу, з прагнасцю, і цікуе за бясмарнай плыню быцця ліха і прыгнятае чалавека страх, абуджаны абыякавасцю да ўсяго і ўсіх, а ён жа, чалавек, кіруе светам, ён — яго асноўны творца. Ці заглушыць у ім Розум усё дробнае і хіжае?!

Адказам на пытанне можа быць само жыццё, якім пульсуюць радкі вершаў Максіма Танка. Яно — не квольныя парасткі, яно — сад дабрыві, цяпла і сардэчнасці; яно — чалавечая праца, яно — лепшы спадзяванні, яно — наш дзень, дзе недзе «сумуе аляшына» над Нараччу, дзе ля дарог лапушыцца «дарожны неадступны друг — трыпутнік», дзе «малы, пераблытаўшы нумар тэлефона», усхвалявана пытаецца: «Вы не дзед-мароз?». «І мне, — прынаецца паэт, — чалавеку, які сыграў на сцэне жыцця многія ролі, так захацелася пабыць дзед-марозам, пахадзіць па дзіцячых садах, па маім горадзе, па зямлі, упрыгожанай ёлкамі, агнямі, навагоднімі казкамі...»

О гэтая далучанасць да радасці жыцця! Яна жывіцца толькі радасцю. Яна прагне хараста духоўнага і прыгажосці ва ўсім тым, што нас акружае. Мы шукаем гэту прыгажосць на зямлі і ў сэрцах сваіх сяброў, мы яе хочам знаходзіць сярод людзей блізкіх і далёкіх. Нам хочацца быць сведкамі будзённага дзіва, творцамі якога з'яўляемся мы самі.

О, развясны, паэзія, язык мой,
Каб я загаварыў на мове
Звыклый,
На якой плуг вітаецца з зямлёю,
Жаўрук пераклікаецца з зарюю,
Ручай бяседеу з прадвечным
Борам,
А людзі шчасцем дзеляцца
І горам...

Пра кнігу Максіма Танка «За маім сталом»

«Дарога, закаляханая жытам» — усё яно ад зямлі, нібыта сама бацькаўшчына дыктавала іх паэту і свае самыя лепшыя радкі ён аддаў ёй.

Тэма бацькаўшчыны асвятляе адданасцю і любоўю да роднай зямлі многія старонкі новай кнігі.

Шчаслівы, што пяю цябе,
Радзіма,
І калі мо не на ўсе песні хопіць
Адмеранага лёсам часу, ведай:
Я даляю іх, нават калі буду
Пясчыннай на тваіх блялах
Сасной на нарачансіім
Ці жаўруком — прадвеснікам
жыцця.

Вершы «О родная зямля!», «Мне не трэба заводзіць...», «Цымбалы», «Божа мой шчодрасці», «Дарога на Нарач» і іншыя пазначаны высокім грамадзянскім пафасам, глыбінёй пачуццяў і думак. Яны то споведзь, то наказ, то любаванне маляўнічай прыродай, і ўсікі раз у радках адчуваеш прысутнасць чалавека на зямлі. Ён і сын яе, і гаспадар. «Каб гаварыць з зямлёй, я вучыўся ў касы і плуга, — гаворыць паэт у вершы «Каб гаварыць», — каб гаварыць з лесам — вучыўся ў звяроў і птушак... Цяпер знаю: з усіх моў — найцяжэйшая мова людская». Аказваецца, у жыцці найцяжэй гаварыць з чалавекам, які не пазбаўлены чэрствасці і абыякавасці, які можа быць пустадомкам і, наадварот, загрузіць у сытым мяшчанстве.

Нельга абмінуць увагай верш «Тры паклоны», дзе думка паэта скіравана на ўнутры свет чалавека, на яго маральныя якасці і мудра засцерагае ад духоўнай пустаты.

Адзін кланяецца
Перад замяннымі джынсамі
Другі ачмурэлым выцём хіпі,
Ці ачмурэлым выцём пудзілам
Ці зоркам — перад нейкім пудзілам
Ці зоркам на бутэльцы каньяку,
Трэці — перад выпешчаным гультайствам...

І паэт падводзіць чытача да высновы, да таго, што даў яму ўласны жыццёвы вопыт і што ніколі не можа сподліць чалавека, гэта тры паклоны, якімі перасцерагаў калісьці яшчэ «зямляк наш Адам»: «...Перад богам (я замяніў бы яго хлебам), перад бацькамі і перад каханай». Думку, якую можна сфармуляваць у сказе «Чалавек, гадуў у сабе чалавека!», паэт развівае і ў наступным

ПЛАНЕТА ПРАЎДЗІВАГА СЭРЦА

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

Гэтымі радкамі заканчваецца верш «Дом інвалідаў». І яны не патрабуюць ніякіх каментарыяў.

Перагортваю старонкі кнігі, позірк спыняецца на вельмі паэтычных радках Максіма Танка: «Пяром сасны на воблаках пішу свае лісты», або «Напоўніць чарніліцу майскай світальнай зарой», ці, скажам, вось гэтыя радкі: «Ды раптам не птушка, а сонца з-пад рук узлятае... Яны — як россып дзівосных малюнкаў, якія выткаліся пад паглядам чалавека, вельмі чуйнага да прыгажосці прыроды, улюбёнага ў яе. Успамінаюцца словы М. Прышвіна, што прырода дапамагае адшукаць цудоўныя бакі душы чалавечай, паглыбляецца ў яе непаўторны свет і глыбей адчуваеш сябе. Максім Танк не толькі чуе прыроду і жыванісце яе словам, ён яе абаронца. Вершы «На раскарчованай дзяліцы», «Прыгода з зайцам», «На пахаванні ракі», «Не ламайце дрэў вясной», «Калі некага блізкага праводзім», «Каб пасадзіць дрэва...», «Спозненая ода» — поўныя непрахаванага смутку, што не заўсёды мы па-гаспадарску ставімся да прыроды і часта забываемся пра тое, што прырода — люстэрка душы нашай. Некалі ж гаварылі, які ў гаспадара гародчык, такі і вёску свайго гарадскога ўнука, каб паказаць яму жывога пёўня, гэта, можа, і не дзіўна! Але ці заўсёды ён зможа паказаць яму на вясковым асушаным лузе звычайную жабку?! ...Перакумаванне, Туркатуане і рогат На грывучых рачных Перанатах, пароггах.

Які шнада, што, калі Плёсы ў нас асушалі, Самадзейніц гэтай Мы не запісалі!

І што для веснавых Там канцэртаў, парадаў Не панінулі хоць Невялічкай эстрады

З зыбуні, рачулкай, Густой асаюю, З дыванамі імхоў, Рэзаткіных лазоў!

Неаднойчы крытыкі адзначалі, што пазізія Максіма Танка перапоўнена жыццямілюбствам, здаецца, яна настоена на жыццядайным водары лясцоў і лугоў: столькі ў ёй свежага подыху. І ў новай кнізе яна, як насычаная густым колерам ніва, якая пошумам калосся спя-

вае жыццю сваю бясконную оду. Паэт п'яе вернасць і чыласць, міласэрнасць і любоў, п'яе сваю высокую праўду. То ён тонкі лірык, пясняр самых патаемных чалавечых пачуццяў, які славіць, як найвышэйшую таямніцу пачуцця кахання (вершы «Не вер найвярнейшым сяброўкам», «Не крыўдуй на весні вецер», «Іней, іней! Гэта — зор мігценне», «Пішу табе...», «Гульня ў хаванкі» і інш.), то ён філосаф, па-жыццёваму мудры, які вучыўся мудрасці ў простых людзей — суседа Юркі, вясковага старога Маркі, дзеда свайго Хведара... (вершы «Пра філосафаў», «У хлебных магазінах я...» і інш.), то ён шчыры вандрунік: «Калі пачуецца часам гул на вясновай дарозе, знайце: ідуць валачобнікі — Нёман з брустаю скрыпай, вецер з гармонікам гулікім, месяц з няўрымслівым бубнам і я». Многія вершы Максіма Танка звернуты да спрадвечна-неад'емнага: Паэт і Грамадства, Пазізія і Жыццё (вершы «Паэт», «Не заві песню песняй, якая...», «Пазізія»). Самыя розныя сферы быцця закранае яго пяро і заўсёды радкі далучаюць да нечага вялікага і галоўнага ў жыцці, без чаго нельга жыць чалавеку.

Яго вершы дыкаюць, яны не прымушаюць напружвацца пры чытанні, а ўліваюцца ў душу проста і натуральна. Яны заўсёды насычаны дабынёю, а яна — сястра веры. Паэт верыць сам і заклікае іншых верыць ва ўсё, што завецца добром, што нясе радасць і дае магчымасць паўней адчуць прыгажосць жыцця.

Я люблю людзей, якія вераць
У буслоў, што нам вясну прыносяць,
У ваду, што наталле смагу,
У зярно, што каласіцца ў полі,
У любоў, што зоры запалае,
У агонь, што грэе нашы сэрцы,
У дарогу, што вядзе да сонца,
У бясперсе свайго роднай мовы,
У легенды ўсіх народаў свету,
У сяброўства, што злучае рукі...

Новая кніга вершаў Максіма Танка — яшчэ адна хваляючая старонка яго творчасці ў Кнізе, якую ён стварае на працягу ўсяго свайго жыцця па законах Праўды, Добра, Чалавечнасці, і гэтую кнігу заўсёды адкрываць чытачу як планету праўдзівага сэрца.

Раіса БАРАВІКОВА.

ПРА ВАЙНУ РАСКАЗВАЕ КАМІСАР

Яшчэ адна кніга аб мінулай вайне выйшла ў выдавецтве «Беларусь» — «Са зброй у руках». У гады ўсенароднага змагання з нямецка-фашысцкімі захопнікамі вяртаецца ў сваіх успамінах былы камісар 200-й партызанскай брыгады імя К. К. Ракасоўскага, сакратар Дзяржынскага падпольнага райкома партыі Пётр Рыгоравіч Мартысюк.

Зброю ў рукі аўтар узды ў чэрвені 1941 года, калі стаў байцом першага партызанскага атрада, створанага на тэрыторыі Чэрвеньскага раёна. Крыху пазней П. Мартысюк — палітрук роты, камісар атрада «25 год Кастрычніка»... Большая частка мемуараў знаёміць з тым, як у цяжкіх ваенных умовах аялася масава-палітычная і партыйная работа, якой шматграннай была дзейнасць падпольнага райкома

партыі. Шмат звернута ўвагі і на прапагандысцкую работу сярод насельніцтва.

Як зазначае ў прадмове да выдання былы сакратар падпольнага міжрайкома партыі Мінскай зоны І. Сацуноўскі, — гэта кніга — «не скурупаўнае даследаванне гісторыка і не проста сведчанне відавочцы». У ёй — яркія і шматгранныя пачуццёвыя актывага ўдзельніка падзей. Перажыванні бацькі, які не ведаў пра лёс дзяцей. Мужа, які дзейнічаў у падполлі разам з жонкаю і тым самым паставіў яе пад смяротную небяспеку. Воіна, які страціў многіх блізкіх сяброў, неаднойчы глядзеў смерці ў твар. Партыйнага работніка, які аналізуе няпросты вопыт барацьбы. Кіраўніка, які і цяпер думае аб сваім праве весці людзей у бой».

М. ДУБОУСКІ.

Упершыню ў Беларусі

Аддзелы і кнігарні падпісных выданняў упраўленняў кніжнага гандлю Дзяржкамвыда БССР і Белнацсаюза пачалі падпіску на «Гісторыю беларускага мастацтва» ў шасці тамах. Гэтае ўнікальнае выданне, якое выпускае «Навука і тэхніка», упершыню ў беларускім мастацтвазнаўстве абагульняе і асэнсаванае шматлікіх шлях развіцця выяўленчага мастацтва і архітэктуры з свайго мінуўшчыны па сённяшні дзень.

Першы том ахопіць разгляд твораў да канца XVI стагоддзя. У другім будзе аналізавацца беларускае мастацтва XVII—XVIII

стагоддзяў, у трэцім — XIX—пачатку XX стагоддзя.

Наступныя тры томы прысвечаны савецкаму перыяду. У чацвёртым храналагічна ахопліваюцца 1917—1941 гады. Творам перыяду Вялікай Айчыннай вайны і першага пасляваеннага дзесяцігоддзя прысвечаны пяты том. У заключным разглядаюцца шляхі развіцця выяўленчага мастацтва і архітэктуры на сучасным этапе.

Усе томы будуць багата ілюстраваны. Мярнуецца, што «Гісторыя...» выйдзе ў 1986—1993 гадах.

Е. ДРОМІН.

У АПОШНІЯ дзесяцігоддзі беларуская навука аб тэатры, на маю думку, зрабіла значны крок наперад. Пашырэнне тэатразнаўчых даследаў заўважаецца як у жанравай і тэматычнай разнастайнасці манаграфій, так і ў паглыбленні іх праблематыкі; выдаюцца капітальныя даследаванні па самых розных пытаннях драматургіі, гісторыі, тэорыі і сучаснай практыцы сцэнічнага мастацтва Беларусі. У 1983 годзе выйшаў у свет пер-

міжнацыянальных тэатральных сувязі.

Нават такі пералік «тэматыкі» сведчыць пра змястоўнасць гэтага выдання.

Кампазіцыйна другі том «Гісторыі...» з невялікімі зменамі паўтарае «пабудову» першага тома. Гісторыка-храналагічны прынцып фарміравання матэрыялу дае магчымасць аўтарам паслядоўна, сістэматызавана аналізаваць працэс станаўлення і развіцця беларуска-

гісторыі беларускага тэатра. У гэтым выданні «Гісторыі...» вучоны ўводзіць шмат новага факталагічнага матэрыялу, паглыбляе навуковы аналіз, а часам і ўдакладняе свае ранейшыя ацэнкі і высновы. Добра, што У. Няфёд засяроджвае ўвагу на дзейнасці буйнейшых беларускіх драматургаў, рэжысёраў, акцёраў і мастакоў. Менавіта праз аналіз канкрэтных п'ес і спектакляў доказна і абгрунтавана выяўляецца іх творчая адметнасць, непаўторная мастакоўская індывідуальнасць іх стваральніцтва. Каштоўным з'яўляецца і тое, што аўтар разглядае жыццё буйнейшых нацыянальных калектываў не толькі як непаўторную мастакоўскую з'яву. Яго цікавіць увесь комплекс тэатральнай культуры, якая ў сваю чаргу з'яўляецца часткай духоўнай культуры народа.

А. Бутакоў і Э. Герасімовіч працягваюць даследаваць творчасць БДТ-1 і БДТ-2 у трыцятых гады. Іх разважанні і высновы гучаць пераканаўча, бо грунтоўна на шматслойнай факталагічнай структуры. Звяртае на сябе ўвагу свежы падыход да ацэнкі дзейнасці асобных дзеячаў беларускай сцэны і значных тэатральных з'яў. У прыватнасці, А. Бутакоў удакладняе свае асабістыя назіранні, зробленыя ім раней у кнізе «Мастацтва жыццёвай праўды».

Асабліва важным уяўляецца той факт, што У. Няфёд, А. Бутакоў і Э. Герасімовіч з партыйных прынцыповых пазіцый раскрываюць складаны працэс станаўлення рэалістычнага метаду ў тэатральным мастацтве, які ў 20—30-я гады сфармаваў сябе ў барацьбе супраць розных антырэалістычных накірункаў.

Разглядаючы творчы шлях трупы У. Галубка, якая пазней атрымала назву Трэцяга Беларускага дзяржаўнага тэатра, С. Пятровіч упершыню так змястоўна аналізуе дзейнасць гэтага ўнікальнага калектыву. Аўтар не абмяжоўваецца аналізам рэпертуару, акцёрскіх і рэжысёрскіх работ, ён дае яшчэ і шырокую геаграфію гастроляў тэатра па рэспубліцы. Падкрэсліваючы яго вялікую культурна-асветніцкую работу, С. Пятровіч паказвае, як трупы У. Галубка далучала шырокія масы беларускіх рабочых і сялян да тэатра, садзейнічала іх культурнаму і палітычнаму росту.

Значна пашыраюць агульную карціну развіцця беларускага сцэнічнага мастацтва цікавыя раздзелы, прысвечаныя Тэатру юнага глядача (Д. Стэльмах), тэатрам рабочай моладзі (С. Пятровіч, Д. Стэльмах), абласным і калгасна-саўгасным тэатрам (К. Кузняцова), рускім (К. Кузняцова, Р. Смольскі), польскаму (М. Каладзінскі) і яўрэйскаму (К. Кузняцова) калектывам, а таксама тэатральнаму жыццю Заходняй Беларусі (А. Лабовіч). Усе гэтыя раздзелы працінае думка аб вялікім значэнні і ролі ленинскай нацыянальнай палітыкі ў станаўленні і фарміраванні

СТАРОНКІ ЗНАЁМАЙ ГІСТОРЫІ

шы том «Гісторыі беларускага тэатра» — вынік шматгадовай дзейнасці вядучых тэатразнаўцаў рэспублікі. Выданне атрымала станоўчы водгук у шматлікіх артыкулах і яшчэ раз засведчыла плённасць комплекснага даследавання ў галіне мастацтвазнаўства. Сёлетя на кніжных паліцах магазінаў з'явіўся другі том «Гісторыі беларускага тэатра», які ахоплівае перыяд 1917—1945 гадоў. Пры знаёмстве з фундаментальнай кнігай адчуваеш і грунтоўнасць навуковага даследавання, і яго шмат у чым надзейны характар.

Калі параўнаць нашу «Гісторыю...» з падобнымі выданнямі ў братніх рэспубліках, становіцца відавочным, што беларускія тэатразнаўцы, вынарыстоўваючы папярэднія навуковыя дасягненні, уводзяць у даследаванне шмат новага, раней неведомых матэрыялаў і дакументаў, даюць ім справядліваю ацэнку і глыбока каменціруюць. Калі я не памылюся, упершыню ў беларускім тэатразнаўстве гісторыя сцэнічнага мастацтва разглядаецца і аналізуецца ва ўсёй сунупнасці з'яў увогуле мастацтва Савецкай краіны, характэрных для пэўнага гістарычнага перыяду.

У другім томе «Гісторыі...» пачынаецца дзейнасць вядучых нацыянальных драматычных калектываў паказана творчасць рускіх тэатраў, якія шмат зрабілі для прапаганды сцэнічнай культуры ў рэспубліцы. Значнае месца займае таксама размова пра абласныя, пра калгасна-саўгасныя, пра польскія і яўрэйскія тэатры. Дзеянне і агульная нарціна развіцця самадзейнага мастацтва. Уведзены раздзелы пра тэатральную адукацыю, пра крытыку, пра

Гісторыя беларускага тэатра. У трох тамах. Том 2. Тэатр савецкай эпохі. 1917—1945 гг. Галоўны рэдактар У. І. Няфёд. Мінск, «Навука і тэхніка», 1985.

Тэатральная грамадскасць даўно ведае кнігі У. Няфёда па

ПОШУКІ, ЗНАХОДКІ

ПОСПЕХ У МАСКВЕ

Летась 30 лістапада ў «Ліме» быў змешчаны артыкул «Не загаснуць зоркі ў небе...», прысвечаны 125-годдзю з дня нараджэння Міколы Янчука, этнографіа, фалькларыста, антрапалага, беларуска-украінскага пісьменніка, аўтара музыкі да верша Янкі Купалы «Не загаснуць зоркі ў небе...»

Думаецца, чытачам «Ліма» будзе цікава даведацца пра супрацоўніцтва М. Янчука з выдатнымі дзеячамі Украінскага тэатра.

У студзені—лютым 1891 года ў Маскве, у тэатры Горавай, гастраллявала Украінская тэатральная трупя Міколы Садоўскага. У яе рэпертуары, акрамя вядомых твораў І. Катляроўска-

га, Т. Шаўчэнка, І. Карпенкі-Карага, М. Старыцкага, была і новая п'еса Міколы Янчука «Не памогуць і чары, як хто каму не да пары», прэм'ера якой адбылася 14 лютага (ст. ст.) у бенефіс Марыі Занькавецкай.

Спектаклі слаўтага артыстычнага калектыву жвава каменціравала маскоўская прэса — газеты «Русскія ведомості», «Новості дня», «Московский листок», часопіс «Артист». З'явіліся водгукі пра гастролі трупы і ва Украінскіх выданнях. У сьмым і дзевятым нумарах львоўскага часопіса «Зорка» за 1891 года былі змешчаны агляд «Таварыства Садоўскага ў Маскве» і рэцэнзія на прэм'еру драмы Янчука. Аўтар публікацыі — Агатагел Крымскі, у буду-

чым выдатны савецкі вучоны-філолаг, акадэмік АН УССР, пісьменнік, перакладчык, грамадскі дзеяч, а на той час студэнт Лазараўскага інстытута ўсходніх моў у Маскве.

«Рэдка якая п'еса глядзіцца з такой сімпатыяй, з такой прыветнасцю, як «Чары», — адзначаў рэцэнзент. Расказаўшы моратна яе сюжэт, рэцэнзент падкрэсліў майстэрства драматурга ў адлюстраванні сельскага жыцця. П'еса выйграе не столькі дзеян, колькі жыванісцымі этнаграфічнымі сцэнкамі, якія вельмі падабаюцца глядачу і якіх тут шмат. Гэта і барвісты кірмаш, і непаўторнае свята Івана Купалы, і вялікавая тэатральная апраца. Пры нагодзе аўтар рэцэнзіі заў-

Аркадзю МАРДВІЛКУ-80

24 жніўня гэтага года спаўняецца 80 гадоў з дня нараджэння беларускага савецкага пісьменніка Аркадзя Пятровіча Мардвілка. Нарадзіўся ён у вёсцы Языль Старадарожскага раёна Мінскай вобласці. У гэтай вёсцы скончыў сямігадовую школу і падаўся вучыцца ў Мінск.

У 1920—30 гадах у газетах «Звязда», «Савецкая Беларусь», «Чырвоная змена», у часопісах «Маладняк», «Полымя» і іншых выданнях змяшчаў свае вершы, апавяданні, нарысы, рэцэнзіі. Падпісаў некаторыя творы псеўданімамі А. Лясны, А. Вясковы і іншымі. Пераклаў на беларускую мову чатыры раздзелы «Спеваў аб Гаявце» Г. Лангфела, «Песню пра вольны шлях» У. Уйтмена, асобныя творы Дн. Лондана, Р. Тагора, раман М. Ляшко «Доменная печ». Азін з аўтараў падручніка для ВНУ «Сучасная руская мова» (ч. 1-2. Ташкент, 1976—77). Быў членам літаб'яднання «Маладняк» і БелАПП.

Вучыўся ў БДУ (1927—28), на вышэйшых курсах новых моў пры Маскоўскім універсітэце (1929—30), скончыў Сярэдняазійскі (цяпер Ташкенцкі) універсітэт. Працаваў выкладчыкам у Беларускай аўтардоржым інстытуце, перакладчыкам у тэхнічным аддзеле Масква-Волгабуды, з 1935 года ў Узбэцкай ССР. Працаваў у ВНУ і НДІ Ташкента і Самарканды, з 1963 года выкладчык Рэспубліканскага педагагічнага інстытута рускай мовы і літаратуры (Ташкент). Кандыдат філалагічных навук.

А. Мардвілка часта наведваў свайго сябра ў Мінску Ю. Гаўрука, захапляўся характарам нашай сталіцы. У Ташкенце быў звязаны моцнай дружбай з беларускім савецкім паэтам Сцяпанам Ліхадзевічам (1911—1979).

Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

САМАБЫТНЫ ТАЛЕНТ

Да 75-годдзя з дня нараджэння
Уладзіміра КОРБАНА

Здаецца, зусім нядаўна, а не больш як пятнаццаць гадоў назад, Уладзімір Іванавіч паднімаўся на чвэрты паверх Дома друку, заходзіў у рэдакцыю часопіса «Вожык», дзе ён працаваў напачатку ў аддзеле пісьмаў, потым намеснікам галоўнага рэдактара, галоўным рэдактарам.

У той час у «Вожыку» працавалі Павел Кавалёў, Сяргей Дзяргай, Валянцін Зуб, Міхась Пянкрат, Якаў Герцовіч, Янка Сіпакоў, Генадзь Кляўко. Не было таго дня, каб нехта з пісьменнікаў не наведваўся ў рэдакцыю. І кожны раз ці то ў аддзеле літаратуры, ці то ў аддзеле фельетонаў, ці ў кабінэце галоўнага рэдактара чуўся рогат. Бадай, што болей за ўсіх і мацней за ўсіх смяяўся Уладзімір Іванавіч. Яго моцны басавіты голас быў чуваць у калідоры нават тады, калі былі зачынены дзверы кабінета. Ён умеў смяяцца і ў дні, калі было зусім не да смеху.

Уладзімір Іванавіч быў чылым і спагадлівым. І калі ў каго-небудзь па рабоце ці ў сяброў — а яго сябрамі, здаецца, былі ўсе, каго ведаў, — былі нейкія неладзі, ён заўсёды стараўся дапамагчы справай, уцешыць душэўным словам. Гэ

так ён ставіўся да людзей сумленных, шчырых, працавітых і ўсім нутром не трываў розных дзялкоў, падліз, казнакрадаў. Супраць адмоўных з'яў, заган чалавечых у яго пад рукою заўсёды была добрая зброя — смех і сатыра.

Жыццё Уладзіміра Іванавіча не было ўслана дывановай дарожкаю. Ён зведаў голад і холад, быў і токарэм і дырэктарам завода, не раз глядзела яму ў вочы смерць у час мінулай вайны. Байкапісец асабліва непрымірыма ставіўся да розных палітыканаў і падпольшчыкаў вайны, выкрываў зварынае нутро капіталістаў і іх памагачаў.

слухачам. Яны друкаваліся ў газетах і часопісах, перадаваліся па радыё, чыталі іх на сцэне як самадзейныя, так і прафесійныя артысты.

Акрамя баек, Уладзімір Іванавіч напісаў шмат фельетонаў, якія ён падпісаў псеўданімамі Ян Баранскі. Сатырык актыўна ўмешваўся ў жыццё, змагаючыся сатырычным словам супраць розных заган людскіх, супраць шкодных з'яў.

Валодаючы самабытным дарам сатырыка — гумарыста, У. Корбан умеў, бачыў, як павярнуць, падаць тэму. Нават і тады, калі ўсе супрацоўнікі «Вожыка» не адну гадзіну мучыліся над трапным падпісам да вожыкаўскага малюнка, вельмі ж часта вырочаў Уладзімір Іванавіч: ён знаходзіў лаканічны і ўдалы выраз.

Уладзімір Корбан шмат працаваў, здаецца, не ведаў ні будняў ні святаў, бо прыйшоў у літаратуру пасля саракагадовага ўзросту, і яму хацелася пакінуць у ёй прыкметны след. Ён сапраўды пакінуў добры след у сатырычна-гумарыстычнай беларускай літаратуры. Сведчанне таму больш дваццаці кніжак баек, фельетонаў, нарысаў.

Змітро БЯСПАЛЫ.

беларускага сцэнічнага мастацтва.

Побач з галоўнай праблемай — развіццём нацыянальнай тэатральнай творчасці — у другім томе «Гісторыі...» яскрава паказана, як пасля перамогі Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі шырокі размах набывала мастацкая самадзейнасць, пачалося сістэматычнае выхаванне кваліфікаваных творчых кадраў для прафесійнай сцэны, стала інтэнсіўна развівацца тэатральная крытыка і тэатразнаўства.

Ю. Пашкін у раздзеле «Міжнацыянальныя тэатральныя сувязі» робіць слушныя высновы аб тым, што беларускі тэатр развіваўся ў агульным рэчышчы савецкага шматнацыянальнага тэатра. Менавіта ў творчым супрацоўніцтве з дзесяцямі іншых нацыянальных культур, ва ўзаемадзеянні з імі беларускі тэатр вызначаўся як гістарычна непаўторная, духоўна самабытная з'ява. Аўтар на пераканаўчых прыкладах даводзіць важную думку аб тым, што поспехі і дасягненні драматычных калектываў Беларусі з'яўляліся дасягненнямі і нашай роднай культуры і ўсяго шматнацыянальнага савецкага тэатральнага мастацтва.

Арганічна ўпісваецца ў кантэкст другога тома і раздзел «Тэатральная адукацыя». Аўтары У. Няфёд (1921—1925) і Ю. Сохар (1926—1932 і 1933—1941) скіроўваюць сваю ўвагу на аналіз творчага метаду буйнейшых беларускіх педагогаў-рэжысёраў, аднаўляючы працэс фарміравання ў рэспубліцы нацыянальнай рэжысёрскай і акцёрскай школы.

Істотнае значэнне маюць раздзелы па тэатральнай крытыцы. Наколькі мне вядомы тая ж імёны і тыя ж падзеі, Т. Гаробчанка слушна робіць высновы аб шчыльнай ўзаемазвязі крытычнай думкі з прантыкай беларускіх тэатраў. Сапраўды, на розных гістарычных этапах перадавалі тэатральнае крытыка, засвойваючы марксісцка-ленінскую метадалогію, змагалася за ясную ідэянасць і грамадскую накіраванасць мастацтва, за яго высокі прафесійны ўзровень.

З асаблівым хваляваннем я чытаў апошнія раздзелы кнігі: тут асяццяцца творчая дзейнасць тэатраў Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. На шматлікіх фактах і канкрэтных прыкладах У. Няфёд расказвае пра дзейнасць нашых тэатральных брыгад на фронце і ў савецкім тыле, пра самаадданую работу партызанскіх артыстаў, пра творчы шлях Першага і Другога беларускіх дзяржаўных тэатраў. Падкрэсліваецца вялікая роля сцэнічнага мастацтва ў мабілізацыі духоўных сіл савецкага народа. Сцэна замацоўвала ў сэрцах нашых людзей нягасную веру ў перамогу над ворагам. Выконваючы свой патрыятычны абавязак у гады ваеннага ліхалецця, беларускі тэатр выхоўваў у сабе яшчэ большую палітычную сталасць, крышталізавалася і адметнае аблічча нашых вядучых сцэнічных калектываў.

Другі том «Гісторыі беларускага тэатра» вызначае дакладная метадалагічная аснова даследавання. Яшчэ раз падкрэсліваюць многія факты і многія людзі, што праходзяць як «героі» кнігі, мне асабіста добра вядомы. Я параўноўваў свае ўражання з іх навуковым тлумачэннем і мушу сказаць, што аб'ектыўнасць і грунтоўнасць аналізу выглядаюць важна. У арбіту навуковага разгляду трапілі ўсе найбольш значныя з'явы багатай і яркай тэатральнай культуры беларускага народа.

Навуковую каштоўнасць уяўляе і змястоўны дадатак: паказальнік прозвішчаў і драматычных твораў, складаны Д. Стэльмах.

Адзначаючы высокі навукова-тэарэтычны ўзровень даследавання, неабходна аднак выказаць і некаторыя заўвагі, якія маюць хутчэй прыватны характар. У другім томе «Гісторыі...» аўтары адмовіліся ад раздзелаў, дзе б асобна разглядалася беларуская драматургія (дарэчы, у першым томе яны былі). Аналіз драматургічных і сцэнічных твораў тут вядзецца паралельна ў раздзелах, прысвечаных канкрэтным тэатрам. Такая падача матэрыялу не дае магчымасці паслядоўна раскрыць працэс развіцця нацыянальнай драматургіі. Мабыць, вылучэнне асобных раздзелаў па драматургіі абумовіла б немінучыя паўторы, але варта было больш пільна разглядаць «п'есу» і «спектакль» па ёй. Гэта не адно і тое ж!

Раней я адзначаў навуковую каштоўнасць раздзелаў, прысвечаных БДТ-3. Думаецца, што гэты самабытны калектыў мог атрымаць больш поўнае па аб'ёму асветленне. У кнізе яму аддадзена, бадай, сціплае месца. Тое ж самае можна заўважыць і наконт абласных драматычных тэатраў, дзейнасць якіх у перадаваены час мела выключную ролю ў ідэа-эстэтычным выхаванні гледача.

Безумоўна, такое патрэбнае даследаванне магло б быць выдана на больш высокім паліграфічным узроўні (маю на ўвазе якасць паперы і фотаздымак). Не задавальняе і тыраж. Праўда, у параўнанні з першым томам (1350 экз.) ён павялічыўся да 1700 экз. Але, відаць, гэтага недастаткова. Другі том «Гісторыі...» хутна знік з паліцкіх кіраваў. Тут ужо змяніць што-небудзь, вядома, нельга, ды гэта павінна ж навесці на роздум адпаведныя ўстановы адносна тыражу трэцяга тома. Які плануецца выпусціць у 1986 г. Ён будзе ахопліваць перыяд з 1946 па 1984 гады і, напэўна, знойдзецца шмат жадаючых набыць гэтую кнігу.

Выхад у свет другога тома «Гісторыі беларускага тэатра» — з'ява агульнакультурнага значэння. Кніга мае шырокі адрас — студэнты, навуковая грамадскасць, практыкі прафесійнай і самадзейнай сцэны, нарэшце, усе сапраўдныя прыхільнікі і аматары тэатра.

Кастусь ГУБАРЭВІЧ.

важае, што Янчун не толькі бездакорна ведае этнаграфічны матэрыял (у яго ёсць нават артыкул пра вяселле ў рэдагаваным ім часопісе «Этнаграфічнае абзорненне»), а таксама па-майстарску карыстаецца ім. Бытавыя малюнкі п'есы «ані трохі не сухія, (...) іх жыццёвасць аж кланоча».

Дасканалы валодае драматургія і народным гумарам. Ён у «Чарах» — «свежы, здаровы, любі», ім так дарэчна прасякнуты першыя чатыры дзеі. А яшчэ п'еса шчодрата перасыпана спевамі, якія ўзяты са зборнікаў або з песенных запісаў самога аўтара. Песні вельмі прыгожыя, шмат іх па патрабаванні публікі артыстам прыходзілася выконваць па невялікіх разоў.

Поспеху спектакля, лічыць рэцэнзент, нямала спрыяла Марыя Занявевіч.

Наогул, маскоўская публіка надзвычай цёпла прымала Занявевічу (якая ў той вечар была бенефіцыянткаю). Ужо само першае яе з'яўленне выклікала доўга не заціхаючую бурю аваяцый. На сцэну ляцелі кветкі, рознакаляровыя паперкі з сардэчнымі прывітанніямі слаўнай артыстцы.

І ў час спектакля глядачы гораха віталі сваю ўлюбёніцу. Пасля кожнай дзеі артыстку выклікалі на сцэну бяспоную колькасць разоў, падносялі кветкі, прывітальныя адрасы, альбомы ды іншыя падарункі. Выклікалі і Янчука, паважаючы аглядальнік, але ён, відаць, праз сваю вялікую сціпласць выходзіў мала.

Гэта хваляючае відовішча трывала да другой гадзіны ночы.

г. Брэст. Антон ЦВЫД.

ПЕРШЫ АДРАСАВАНЫ ДЗЕЦЯМ

Якімі афішамі былі пазначаны гарады і вёскі нашай рэспублікі пяцьдзесят гадоў назад? На такое пытанне знаўца беларускага кінематографа без ваганняў адказвае: са сцен дамоў і з платоў тады зіхацелі словы — «Палескія рабінзоны». Стацыянарныя ўстановы і кінаперасоўні дэманстравалі новы фільм, створаны паводле папулярнай спрод школьнага і юнацтва аповесці Янкі Маўра. Ён сам і сцэнарый напісаў, жартуючы, што экраннае мастацтва вымушае яго авалодаць яшчэ адным літаратурным жанрам. Знаёмым па кнізе чытачу вобразы падлеткаў Віктара і Мірона «ажывалі» на экране дзякуючы таленавітым вына-

наўцам гэтых ролляў Ю. Кучаеву і А. Слесарэнку, якія і па ўзросце адпавядалі літаратурным персанажам. Цінава, што рэжысура таксама была маладая — Я. Бахар і П. Малчанаў. Славуці беларускі артыст Павел Малчанаў на гэтым фільме спасцігаў таленці і тэхналогію новага для яго віду мастацтва і быў першым і аўтарытэтным кансультантам юных артыстаў-падлеткаў. Аператар С. Іваноў цудоўна перадаваў характар беларускага Палесся, дзе адбываліся ўсе падзеі, ствараючы вельмі драматычны і адначасова афарбаваны рамантычнай фон для прыгод у задуманых пушчах і лясах дасціпных і прагных да ведаў хлопчыкаў.

У пэўнай ступені і самы першы мастацкі фільм беларускіх кінематографістаў — «Лясная бэль» — адрасаваўся маладой глядацкай аўдыторыі, але быў усё ж «дарослым». З імем Я. Маўра і П. Малчанава на Беларусі звязана стварэнне сапраўды дзіцячага нацыянальнага кінатворца. Ён быў, як тады казалі, «баевіком» года на экраннах рэспублікі, а потым і краіны, нарыстаўся доўгі час папулярнасцю ў дзятвы ад паўдзённай Кушкі і да Нар'я-Мара, ад Мінска да Уладзівастока. Цяпер вопыт гэтага фільма вывучаюць новыя пакаленні кінематографістаў, што працуюць у галіне дзіцячага кінамастацтва.

Ф. ЛІПЕНЬ.

Леанід ГАЛУБОВІЧ

Птушыны лёс

Ледзь сок пасочыцца з бяроз —
І я чакаю птушак першых.
Нас парадніў адзіны лёс,
Як лейтматыў у хоры пёўчым.

І роднасць волі, і крыло,
Што прыцягае да Радзімы...
І, як сіло, для нас сяло,
Што нас звязало у час адзіны.

Не ўсе вяртаюцца, не ўсе...
Як вырак, губіць птушак вырай.
Ды чым іх меней на страсе,
Тым песні іх званчэй і шчырай.

Песнярам Айчыны

На дарогах бядовых —
Ад ярма да ярма —
Вашы лепшыя словы
Не прапалі дарма.

На жалейкі жалобу,
Гусліў гібельны зван
Адгукаліся злобай
Двор высокі і трон.

Толькі гучныя песні
Пазбаўляліся пуг.
Хто ў душы іх не песціў,
Той не ведаў пакут.

Калі ж роўна ўсім сонца
Засвяціла з вышынь,
Адавалі да донца
Людзям шчодрасць душы.

Адстаялі ў нягодах,
Перасіляць які
Вашы песні з народам,
Песняры-музыка!

Вашы СЛАВА і СЛОВЫ
Тым, хто выйшаў з двара —
Ад парога любові
На дарогу добра.

Зноў аб вайне

У мяне чалавечныя сны.
У мяне бескарысныя мары.
Мне не сніліся жахі вайны
І крывёю залітыя твары.

Ды ўсё меней калекаў-сэлдат,
Што раскаваюць праўду-святынню,

І стаіць на касцях Сталінград,
І на попеле стынуць Хатыні...

Я не вінен за жахі вайны.
Сам яе крапіваю карміўся.
А хіба вінаваты яны,
Хто раней за мяне нарадзіўся?

Кажуць часта ў рэдакцыях мне:
«З ветэранамі ў хоры спяваеш.
Ты ж не бачыў... Не быў на вайне...
А крывёю радкі заліваеш...»

Маладым неабходна пісаць
Пра любоў, пра Айчыну, пра маці...»
Што на гэта магу ім сказаць?

Я — НА УЛІКУ У ВАЕНКАМАЦЕ.

Ах, якая была гара
За сялом! Я — дзіцём — бывала
Апаўдня выбягаў з двара
І да неба яна ўздымала...

Адыходзіў далей з двара.
І Урал пабачыў і сопкі...
Мне пагоркам мая гара
Падалася між гор высокіх.

...Развіталына ўзідзе зара...
Узнясецца сваёй вяршыняй
Нада мной зямля, як гара,
Павышэўшы на паўаршына.

Недзе ў нейкім веку дзіцё
Узбярэцца на той пагорак.
На жыццё мудрэе жыццё —
І зямля вышэе да зорак.

Кавалям шчасця

Не папера — белы стос —
Прыкавала.
Стаў даўно пісьмовы стол
Накавальняй.

Перш, чым шчасця адкую
Вам падкову —
У горне-горле накалю
Слоў аснову.

Хай гудзе штодня званчэй
Працы радасць!
Жар плячэ і пот цячэ —
Гарт і вартасць.

І не трэба мне пасля
Славы Феба.
Не пазбавіла б зямля
Солі з Хлебам.

Каб ад мары не аслеп.
Каб адолеў...
Каб даліся СОЛЬ і ХЛЕБ
Роўнай доляй.

Я — дзіцём — крыклівым быў і шумным.
Суцяшала маці між гасцей:
«Супакойся, сынку, будзь разумны.
Дай спакойна выслухаць людзей».

Сталым стаў. Трываў я лёсу хватку.
А калі аднойчы не сцяпеў...
«Раскажы, — казалі, — па парадку.
Дай спакойна выслухаць цябе».

І цяпер, калі мне ў адначасе
Верш душы шкарлупіну дзяўбе,

Гавару сабе я: «Не спяшайся,
А спакойна выслухай сябе».

Час імкне жалёбы і суцяшэння
Тых, хто нас намага маладзей.
Дай мне, божа, мудрага цярпення,
Каб спакойна выслухаць людзей!

Здабыў сваю волю.
Вітаю вясну!
Даволі, даволі
Зімовага сну!

Даволі ідылій,
Ружовенькіх мрой!
Да новых Бастылій,
Прысланы герой!

Між дрэў і між кветак,
Між зор і расы
Засеем палетак
Духоўнай красы!

Ад бога — да плуга,
Ад слова — да справы,
Па вечнаму кругу
Здзяйсненняў і праўды!

Агну даяраю
Сябе і малю:
«Хай сонца згарае,
Ды грэе зямлю!

Дзе людзі спрадвеку
Шукаюць сваё.
Зямля чалавека —
Бясмерце маё!».

**Эпітафія сабе
на ўсякі выпадак**

Бязважкае не ведае апоры.
Яно заўжды між небам і зямлёй.
Імкнецца ўвысь пад ветрам — у

прасторы,
То да травы прыліпне, як наслой.

Бязважкі колас цягнецца да сонца
Пакуль не зломіць непагадзь сцябло;
А — важкі, поўны — выспеўшы да

Схіляе да зямлі сваё чало...

А поўны колас б'е паклон зямлі...
(Крылатыя, яны асіляць высілі)
Бо там, адкуль усе мы прараслі,
Заўжды і свету больш ад нас карысці.

Трымай мяне, радзімая зямля!
Не дай бяскрыла узнімацца ў неба.
А здарыцца такое — ззыч пасля
Грудок Айчыны, дзе не сеюць хлеба.

Давай аглядацца назад!
Былому давай даяраць!
Вяртацца давай да прысад,
Што восеньскай кронай гараць!

Давай — да пражытай вясны!
У холад зімовы, у сны!
Да першага следу вярсты!
Да першай замовы віны!

Давай пакланяцца ўсяму,
Адкуль карані караняцца!
Давай пакланяцца таму,
Дзе змузім навекі застацца!

НАД бялюткімі дзвярамі гарэў чырвоны ліхтар, таму Раечка, як ласкава звалі хворыя ўвешную медыстырычку, папрасіла пачакаць, пакуль сама бачком шунула ў трывожна-таямнічую цемру рэнтгенакабінета. Застаўшыся адзін, Адам Пятровіч аглядзеўся наўкола і стомлена прысеў на адно з крэслаў, што радком стаялі пры сцяне на калідоры.

Старэнькае крэсла, на якім дагэтуль у чарзе да рэнтгенакабінета сядзела, спадзеючыся на лепшае, няведама колькі людзей, прыкра зарыпела, і Адам Пятровіч перасеў на іншае. Сеў якраз супраць дзвярэў і ўбачыў на іх паліроўцы, нібы ў лостэрку, сваё адлюстраванне, хоць і невыразнае. Густыя вусы былі падкоўкай; твар нейкі чужы, збіліся куклаю пасівельны валасы. Адам Пятровіч перавёў позірк на рукі і зараромеўся, што яны занадта вытырка-

Лявон НЕУДАХ

АПАВЯДАННЕ

ліся з рукавоў — не змаглі яму падбраць патрэбнай бальнічнай вопраткі. Вось і ходзіць ён, нібы абскубаны. Ды куртка — што? Штаны амаль па калені... Зірне Адам Пятровіч на свае тоўстыя валасатыя ногі — адна сарамата! Як толькі на людзі гэтак яму, старому чалавеку, паказвацца?

Адам Пятровіч падкурчыў пад крэсла ногі, убачыўшы, што па калідоры ідуць у ягоны бок у белых халатах дзве жанчыны. І ад гэтых медычак, і ад чырвонага ліхтара, які быццам крывавіў перад вачамі, і ад нязвыклых пахаў, што так востра казыталі нос, і ад таго, што ён быў апрануты, нібы лудзіла, — было не па сабе. Адам Пятровіч пашкадаваў, што згадзіўся прыехаць сюды, у раённую бальніцу, неразумна паслухаўся сына Рыгора. «З'ездзі, тата, — прымушаў той, — хай абследаюць. Куля ў сэрцы, а табе не ў галаве. Мо яна пачала выходзіць? Медыцына, ведаеш, сёння — ого! Праз тыдзень на ногі паставяць». Вось і паставілі, гаварыў цяпер Адам Пятровіч. Сам устаў. Другі тыдзень ужо мінае, а дамоў не адпускаюць. То слухаюць, то мацаюць... Ды яшчэ здзіўляюцца медыкі: «Як жа так, таварыш Харута? Амаль сорок гадоў кулю ў сэрцы носіце, а да ўрачоў не прыходзіце?». А чаго было гэтым свінцом пахваляцца? Не дакучаў, таму і не казаў нікому...

Размаўляючы шэптам, міма нетаропка прайшлі медыкі. Адчуўшы іх позірк, тую зацікаўленасць, з якой паглядалі на яго ў бальніцы (нат у палату, дзе ён ляжаў, зазіралі, нібы малыя, і хворыя, і медыкі), Адам Пятровіч яшчэ глыбей пасунуў пад крэсла аголеныя ногі, склаў на каленях рукі. Расслабіўся, калі жанчыны выйшлі з калідора і пачалі падымацца па лесвіцы.

Ягоныя сумныя думкі ціха пацяклі да таго дня, калі паштарка Макарыха прынесла ад Наспечкі ліст. Прадчуванне нядобрага варухнулася тады ў грудзях. Зайшоў у хату, надарваў канверт, прачытаў — і пачарнела ўваччу. «Татачка, мамачка, родныя! — пісала дачка. — Не крывідайце, але жыць з Валодзем болей не буду; не любы ён мне. Памылілася, калі ішла за яго. Ён і шчыры, і душэўны, і ўважлівы. Ды толькі не горнецца душа да яго...». Пасля гэтага ліста Адаму Пятровічу не спіцца па начах — душа не на месцы. Ён і той ноччу не спаў, напярэдадні як пайсці на поплаў, адкуль яго прывезлі дахаты непрытомнага. Думкі вялі ў той адвядчорак, калі стагавалі. І тады, успомніў Адам Пятровіч, перад вачамі стаяла ягоная Наспечка, ягоная ўцеха... Нібы ў сне чуў настойлівую споведзь дачкі ды націскаў на вільі —

«Хлопцы мы бравыя!..»

Фота Н. ДОРАШ.

ускідваў і ускідваў па добрай капешчы сена наверх, пакуль не пахіснуўся... Апошняя, што ўбачыў, — вялізны жмут лугавой травы, які павольна плыве ўверх, завяс на месцы, з жоўтага зрабіўся чорным, а потым, імгненна павялічваючыся ў памерах і засячы святло, абрынуўся, нібы валун, уніз.

На памяці Адама Пятровіча ўпершыню гэтак самлела ягонае сэрца, на што ён, калі ачوماўся, аднак не надта здзівіўся. І не спалохаўся. Толькі сумна падумаў, што неяк трывала яго да гэтага часу — шмат жа чаго перапакутавала-перажыло... Раптоўна знясліўшы, здранцвель, ён абьякава паставіўся да сынавай парадзі ехаць у бальніцу, і ўжо тут схамянуўся: занепакоіўся, замітусіўся, адчуў зноў, як смыліць у сярэдзіне за дачку. І яму так захацелася дахаты — пэўна, збег бы, каб не ўрачы. Што яму было думаць пра сваё сэрца, калі дачка зрабіла выбар, які зразумець ён не мог, жа-

крыху пабойваўся. Што меўся сказаць яму гэты доктар? Але той маўчаў, рабіў сваё, і Адам Пятровіч памалу прызвычаіўся да дотыкаў чужых рук, да шлохаў, якія абвострана чуліся ў цемры. Яму раптам падумалася, што дачцэ, напэўна, адбілі тэлеграму ці неяк інакш паведамілі, што ён у бальніцы, і яна хутка прыедзе. Ён вельмі хоча пабачыць яе: сказаў бы пяшчотныя словы, параў бы нешта. І яна б паслухалася, павінна паслухацца, бо навошта тады ўсе ягоныя пакуты, навошта ён носіць кулю ў сэрцы, якая забівала яго і не забіла, не змагла перасекчы ягонае жыццё, ад якога парасткам пайшлі сама дачка, сыны, ад дачкі — унук... Хіба зяць — не галінка ягонага жыцця? І яму балюча за ўсіх, за Валодзю гэтаксама...

— Значыць, у свярдлоўскім шпіталі вам не зрабілі аперацыі?

— Ага, пабаяліся ў сорак пятым...

табурэтцы, няўцямна паглядзеў на настаўніка, да якога прывязаўся за гэтыя дні — то падсабляў, то бавіў час з ім за размовамі... За сваімі сумнымі думкамі ён не здагадаўся пахваліць Віцьку, які пакутаваў на парок сэрца, сказаў пра сваё збале-

лае:

— Дахаты мне трэба. Вельмі...
Стаяла ў вачах вёска. Ціха зараз недзе на яе падворках: хто ў полі, хто на сенажаці... Лета ж, вядома... Любіў Адам Пятровіч гэты час, асабліва летнія раніцы... Зойдзе ў белы ад расы дуг і махае, махае перад сабою літоўкай... А прыпыніцца — такое хараставо навокалі! З раніцы пачынаецца дзень, пачынаецца праца, працягваецца жыццё...

— І не мылься, дзядзьку Адаме, — падаў голас Генадзь. — Ты для галоўнага ўрача Барташэвіча — гатовая дысертацыя. Не адпусціць, пакуль не спіша... «Куля ў чалавечым

так, ды сам ведаў: не ўтрымаў бы ён сваю Насцю. Цяпер час такіх, як яна, як гэты воеў Генадзь... Апантаных малых людзей, якія бацькоўскае слова — не ўказ. Вольныя, бесшпашныя, шмат панабаваюць яны сабе гузакоў у мітуслівым гарадскім жыцці.

— З пакрыўджаных, значыць? — памаўчаўшы, спытаў настаўнік.

— Угу, — ахвотна адгукнуўся хлопец. — І з прыныповых. Я разьбяр, мастак... Суткамі магу працаваць. І не дазволю рабіць з сябе пасмешышча. Здзіўляйцеся на мае рукі... Хто я такі, раскажа мая праца, мае адносіны да людзей, а не тое, як і дзе я прайдуся... Ат, чаго цяпер... Ну, я — услед за Віцькам, да медыцынскіх... Прыяду, каб і вам укол ушпілілі. Трэба ж вам хутчэй выкарасквацца адсюль.

Не стрымаўся Адам Пятровіч, схаваў усмешку ў вусах. Ды і Хведар Іванавіч зайшоўся ціхім смехам. Але, змагнуўшы вясёлу слязінку, настаўнік зноў стаў сур'ёзны.

— Ох-хо-х... Каб жа гэтыя прыныповыя менш глупстваў рабілі, — паўшчуваў ён. — Бацькі яго недзе заходзяцца, а яму — хоць трава не расці. А нас, ты думаеш, фашысцкае жалеза сюды паваліла?.. У цябе куля ў сэрцы, у мяне асколкі з нагі яшчэ выходзяць... Не... Дурнота нашых дзяцей, вась што!..

Вочы Хведара Іванавіча гарачкава заблішчалі. Ён узяў з тумбачкі парашок, праглынуў, запіў вадою. Паправіўшы пад галавою падушку, ужо неяк стомлена паглядзеў на Адама Пятровіча.

— Ты вась пра дачку сваю апавядаў, а я пра сына не адважыўся, — уздыхнуў настаўнік. — Зайздросчу табе, Пятровіч. Такая дачка Чайка, і доктарам навук стане... А што да разводу... Мусіць, яна свайго мужа саромеецца...

— Як гэта саромеецца? — здзівіўся Адам Пятровіч, не разумеючы настаўніка. — Саромеецца прыгожага хлопца, бацькі свайго дзіцяці?!

На момант перад ягонымі вачамі выразна паўстаў зяць: высокі, чарнявы, з бухматымі вейкамі... «Крыху б яму рашучасці», — іншы раз думаў ён, калі чуў, як выгаворвала мужу Насцечка, і той моўчкі згаджаўся. Любіў Адам Пятровіч, калі зяць прыязджаў пагасцяваць ці памагчы па сям'янскай справе. Ягоная помач была яму без патрэбы — сам мог яшчэ кратацца, дый сыны, калі што, падсаблялі. Прыезды зяця і Насцечкі парушалі звыклы парадок у хаце, чаго так жадаў Адам Пятровіч. Хата напаўнялася дзіцячым смехам, а то і плачам — гарэзічаў унук, завіхалася, маладзела за ім жонка. Адам Пятровіч у такія дні бадзёра пушыў вусы ды ласкава паглядзеў на дачку і зяця. Івану, старэйшаму сыну, не даў бог дзетак, які год з Фалнай жывуць — і няма. А па Рыгору не дачкацца: пакуль служыў ён, звёз яго каханне з вёскі ў горад залётны камандзіраваў, і цяпер хлопец на дзв'юхат глядзець не хоча. І толькі воеў Насцечка з Валодзем парадавалі... І такое настаўнік, вучоны чалавек, пра зяця бае?..

— Зразумей, Адам, не прыгажосці саромеецца, а свайой прафесіі — сумна ўсімхнуўся Хведар Іванавіч. — Дачка — кандыдат навук, у інстытуце працуе, а зяць, ты казаў, слесарам на заводзе. Мусіць, з адукацыяй у яго слабавата?..

— Школа, вучылішча...

— Вось бачыш... Адзін у сям'і вучыцца, другі не хоча... Прышоў час — і няма паміж мужам і жонкаю паразумнення.

— І такое бывае, — задумліва прамовіў Адам Пятровіч, уважліва слухаючы настаўніка.

— Не ведаю тваю дачку, але яна малайчына, — супакоіў яго настаўнік. — Такі разгон узля. Знойдзе сваё шчасце. А вась зяць твой...

Адам Пятровіч сцішыў дыханне: што зяць?

— Вучыцца яму трэба. Калі ён упарты і па-сапраўднаму кахае тваю Насцю, не згубіць яе... — Хведар Іванавіч паглядзеў у акно. — Навальніца, здаецца, збіраецца. А я думаю: чаго так разбалелася нага?.. Дык вась, Пятровіч, зайздросчу табе як бацьку: добрая ў цябе дачка. Зайздросчу і бацькам гэтага Віцькі, — кіюком галавы настаўнік паказаў на ложка, які стаяў ля акна. — З добрай, чыстай марай іх сын расце. А ў мяне сын... у турме. Нядаўна на пяць гадоў пасадзілі... Быў начальнікам цэха на маслазаводзе, махлярыў... Так, тужліва цяпер — сэрца не на месцы.

(Заканчэнне на стар. 10—11).

Рэжысёр

даў толькі, каб гэтага не адбылося.

Адам Пятровіч неспрыяна паглядзеў на чырвоны ліхтар, на паліраваныя дзверы рэнтгенакабінета, быццам толькі гэта і шкодзіла яму сабрацца дамоў, у вёску, дзе ўлетку шмат клопатаў па гаспадарцы, падумаў, што жонцы цяжка адной цяперака: трэба і па хаце ўправіцца, ды яшчэ штодня бяжыць сюды, да яго ў бальніцу. Дый таксама ніяк не суцішыцца з-за дачкі.

— Не разумее ён Насцінай прыхамаці. Падумаўшы, дык чаго ёй не стае? І кватэра, і ў кватэры ўсё ёсцэка. Андрэйка расце. Нейка нязвыкла пачалі жыць людзі: сыходзяцца, разыходзяцца, круцяцца ў жыццёвым віры, не трымаючыся адзін аднаго... А чаго тут трымацца — цяпер і на адзіноце не прападзеш: жыць стала добра, кавалак хлеба заўсёды ёсць. Ды імкнуцца кудысьці, спяшаюцца, крыўдуюць на свой лёс, на ўсё і ўсіх, нават на родную зямлю, якая ўзлюляла і выпесціла, не бачачы ні яе шчодрасці, ні хараста... Няўжо і ягоная дачка становіцца такою? А мо ён памыляецца, гэта ён сам жыве не так, як трэба? Рачнаваў усё жыццё, не адрываючы вачэй ад зямлі, і прагледзеў нешта важнае, без чаго не зразумець сённяшні час? Таму і выглядае, нібы дзівак... І над ім цяпер насміхаюцца... Смяюцца ж у ягонай вёсцы над Хвядосіхай, што ўпарта ходзіць і ходзіць да кожнага аўтобуса сустракаць сваіх дзяцей...

— Калі ласка, дзядзечка, заходзьце... — раптам пачуў Адам Пятровіч голас медсястрычкі і здзівіўся, бо з рэнтгенакабінета проста на яго выйшла мажная кабедзіна. Аднак, калі яна адышлася, з чорнай глыбіні пакоя паказалася і сама Раечка.

— Толькі аспярожна. Тут цёмна, — заклапацілася дзядзечка, калі падняўся ёй насустрач. — Не хвалойцеся, думайце пра лепшае. Мужчына, а так спалатнелі...

Адам Пятровіч ласкава паглядзеў на сваю правадніцу, міжвольна падумаў, што колись вась такой чульвай была і ягоная дачка, а цяпер... Услед за Раечкай ён нерашуча ступіў у рэнтгенакабінет.

Апарат неспрыяна студзіў скуру, і Адаму Пятровічу здалося, што да яго прысмакталася штосьці слізкае і ахінае холадам душу. Ён увабраў жылот, каб не дакранацца цэлам да халоднага шкла, але яго папярэдзілі:

— Стойце, ціха... Глыбока ўдыхніце...

Адам Пятровіч паслухмяна ўцягнуў у лёгкія паболей паветра, каб дагadzіць мужчыне, што сядзеў за апаратам і аглядаў яго і якога зараз ён

сказалі: небяспечна. Дахаты мне можна, доктарка, га?..

— Куды, куды?.. — пачуўся ў цемры голас рэнтгенакабінета. — Дзівак-чалавек... Забудзьце на месяц пра хату. Падлечым, тады...

Медсястрычка Раечка пераняла яго руку, сказала:

— Сюды, Адам Пятровіч. Да выхаду — направа...

Адам Пятровіч паглядзеў на дзядзечку, сцэпануўся ад таго, што стаіць перад ёю амаль што голы, што трэба сапраўды хутчэй ісці апранацца, ды ногі нібыта прыстылі да падлогі. Ён разгублена прамовіў:

— А казалі: гэты... рэнтген, пасля адпусцяць...

— Адам Пятровіч, — устаў з-за стала і падышоў да яго рэнтгенакабінет.

— Шчаслівы вы чалавек, зразумейце, нарэшце, нас, урачоў... Мы вам добра жадаем. У вашым сэрцы — куля... Чуеце, ку-у-ля-я... Праўда, яна абрасла тоўстай абалонкай і не шкодзіць, але само сэрца... Прытамлілася яго за доўгія гады... Прафілактыкі патрабуе. Вось прыедзе аўтарытэтная камісія і выпрашыць, куды вас... У які санаторый. Свяцілы медыцыны едць, а вы: «Дахаты...» Дачакацца не хочаце...

Яго, разгубленага, прыгнечанага, прывяла Раечка зноў у палату, дзе ён марнеў, здавалася, ужо цэлую вечнасць.

Ён цішком прысмакціўся на табурэтцы ля свайго ложка, паглядзеў на хворых.

Хведар Іванавіч, настаўнік гісторыі, якога, як жартавалі хворыя, выцягнулі за вушы з інфаркту, выскока ўзбіў пад галаву падушку, ляжаў і гаманіў з Віцькам, ціхім, сарамлівым, тварам падобным да дзядзечкі, хлопцам. Пластаўся на сваім ложку і цыбаты, хударлявы Генадзь — яшчэ адзін сардэчнік з гэтага гаротнае сябрыны; перавалі яго сюды з рэанімацыі, дзе выхадзілі не так ад прыступу, як ад гарэжкі, якая ледзь не пайшла яму на згубу.

Віцька, убачыўшы медсястрычку Раечку, захвалываўся; знайшлася да яе нейкая справа, і ён выйшаў на калідор, з якога даносіліся ў палату гамана і шлоахі — там быў велькі свет жыцця хворых, што маглі хадзіць, невыказны свет знаёмстваў, спачуванняў, надзей, сустрэч і расставанняў, слёз горкіх і радасных...

— Архтэктарам марыць стаць, — кінуў Хведар Іванавіч на дзверы, у якія выйшаў Віцька. — Хоча пабудаваць у нашым гарадку палац, каб бачыўся з усіх вулак... Што скажаш на гэта, Пятровіч?

Адам Пятровіч, павярнуўшыся на

ЁН З НАМІ ЗАЎСЁДЫ...

На 75-годдзе з дня нараджэння Алеся Жаўрука адгуннуўся яго бдывы таварыш, былы ваенны журналіст гвардыі майр у адстаўцы Васіль Георгіевіч Кульнеў, які працаваў разам з паэтам у газеце «На зашчыту Родины».

абмяркоўваўся першы нумар. Штат яшчэ не ўкамплектавалі, і нам, рэдакцыйным работнікам, работы хапала. А першай гадзіне ночы, здаўшы матэрыял на ўнутраныя палосы, мы збіраліся легчы спаць, але тут у рэдакцыйны дамок зайшлі два афіцэры.

— Малодшы палітрук Жаўрук прыбыў на пасаду пільнавага армейскай газеты, — прадставіўся адзін з іх рэдактару, батальённаму камісару Румянцаву.

Так адбылося наша першае знаёмства з беларускім паэтам Алесям Жаўруком.

З першых дзён Алеся стаў актыўным супрацоўнікам газеты, пісаў артыкулы, нарысы, вершы. З яго прыездам у газеце адкрылі аддзел сатыры і гумару. Алеся быў галоўным пастаўшчыком матэрыялу для гэтага аддзела. Яго палюбілі ўсе рэдакцыйныя работнікі, з усімі ён размаўляў проста, па-тава-рыску.

У радах Савецкай Арміі я знаходзіўся з 1936 года. За маімі плячамі было пяць гадоў службы, добрая ваенная падрыхтоўка, але пораху, як гаворыцца, я яшчэ не ношаў. Алеся жа да прыезду ў рэдакцыю правёў некалькі месяцаў у дзеючых часнях.

— А што, калі нам выпусціць

некалькі старонак, прысвечаных баявому вопыту? — прапанаваў некалькі дзён.

Прапанова была ўхвалена, і хутка адна за другой з'яўляліся ў газеце старонкі пра баявы вопыт разведчыкаў, сувязістаў, артылерыстаў, сапёраў. Алеся кожны артыкул старанна перачытваў, выпраўляў.

— Вучыцеся так працаваць над матэрыялам, як Алеся Жаўрук, — неаднойчы казаў рэдактар мне і іншым супрацоўнікам.

Алеся не любіў падоўгу затрымлівацца ў рэдакцыі, кожныя 3—4 дні ён выязджаў у часці, прывозіў новыя цікавыя матэрыялы.

У лютым 1942 года штаб арміі перадыслацыраваўся ў Волагду. Сувязь з часцямі палепшылася. Алеся пабываў у Любімаве, Буі, Данілове, Сокале, дзе размяшчаліся дывізіі арміі. У адну з паездак яму пашчасціла пабачыцца з сям'ёй.

Майскае паведамленне Саўінфармбюро пра няўдачу нашых войск пад Харкавам заспела нас у Калузе. Алеся тады якраз дзяжурыў па рэдакцыі. Ён быў ужо палітруком.

— Па ўсёй бачнасці, прыйшоў канец нашаму сядзенню ў тыле, — сказаў Алеся.

Так і атрымалася. Хутка рэдакцыя і палітдзел арміі ака-

заліся ў цягніку, і 10 чэрвеня 1942 года мы прыбылі ў Сталінград.

17 чэрвеня часці арміі завязалі абарончыя баі з фашыстамі. У нумары газеты «На зашчыту Родины» быў змешчаны перадавы артыкул «Зялёны мундзір на Доне». Колькі гневу і нянавісці да ворага ўклаў Алеся Жаўрук у гэты артыкул!

Баі з кожным днём рабіліся ўсё больш жорсткімі. Населеныя пункты, дзе размяшчалася рэдакцыя, бамбілі самалёты з чорнай свастыкай. У пачатку жніўня абстаноўка стала асабліва цяжкай. Часці нашай 62-й арміі адышлі на ўсходні бераг Дона. Штаб некалькі разоў мяняў дыслакацыю. 19 жніўня ў пасёлку Гарадзішча наш калектыў цёпла павіншаваў Алеся з днём нараджэння. Мы не ведалі, што праз тры дні ён будзе цяжка паранены асколкам бомбы і адпраўлены ў шпіталь. Яго павезлі на грузавіку ў Сталінград лейтэнант Дзмітрый Пупаў і я. Аперацыю зрабілі адразу, Алеся палепшала. Мы пажадалі яму хуткай папраўкі і пад вечар вярнуліся ў рэдакцыю. Болей пабачыцца нам не давялося.

Алеся Жаўрук — паэт, воін, грамадзянін — загінуў пры масавым налёце фашыскай авіяцыі на Сталінград.

В. КУЛЬНЕЎ

КРЭЧАТАВА—невялікае сяло паблізу горада Каргопаля Архангельскай вобласці. У канцы 1941 года тут размясціўся штаб 58-й рэзервавай арміі.

У адзін са студзенскіх вечароў мы затрымаліся дапазіна:

З ЛІТАРАТУРНАЙ СПАДЧЫНЫ

Ларыса ГЕНІЮШ

З беларускай тугою ў сэрцы гэты край мяне нарадзіў. Пасадзілі мяне, як дрэўца, сярод поля, шырокіх ніў.

Любы край мой з нялёгкім лёсам

то ў няволі, то ў вайне. Па зямлі мы ступалі босыя, як ступаюць па дыване.

Да зямлі прыкладалі рукі, нізка кланяліся чалом каласку на сцябліне гнуткай, падціналі яго сярпом.

«ГЭТЫ КРАЙ МЯНЕ НАРАДЗІЎ...»

Сшытак вершаў Ларысы Геніюш пасля яе смерці трапіў у літаратурны аддзел Гродзенскага гісторыка-археалагічнага музея, яго даслаў на мой адрас наш агульны малады сябра. Сшытак у вокладцы цёмна-балотнага колеру, спісаны такім характэрным, знаёмым мне почырмам. На першай старонцы нібыта назва, два словы-сінонімы «наспіста — пахмурна». Некаторыя вершы з гэтага сшытка ўжо надрукаваны ў зборніку «На чабары настаяна», а тыя, якіх я не чытала, напі-

саны восенню і зімой у 1982 годзе, можа, і ў пачатку 1983 года, калі мы з Ларысай Антонаўнай не мелі магчымасці сустрэцца...

Сёлета ёй споўнілася б семдзесят пяць год. Апошні ў сшытку верш «За вокнамі гасне дзень», мусіць, сапраўды быў апошнім творам Ларысы Геніюш. Яна развітваецца з намі і жадае ўсім, хто сустрае наступны дзень, шчасця.

Данута БІЧЭЛЬ-ЗАГНЕТАВА.

Ішлі басонаж ранкамі роснымі і на зямлю пад свіст касы пад расхрыстанымі нябёсамі кладаліся, бы каласы...

Над маёй галавой праляццяць самалёты, недзе ў дзелях да зор праплывуць караблі. І застыне арол на халодных высотах.

Толькі я застануся на роднай зямлі.

Пераплывць зкіяны надзея слабая.

А пражыць на зямлі яшчэ меней надзей.

З год дзяцінства маіх вечер казачкі бае і становіцца сэрцу ад іх маладзей.

У траву па калені сыходжу з асфальту, як калісьць над Валпянкай лугамі брыду... Толькі жаль — да радзімай, да бацькавай хаты ні за ноч, ні за век я, бадай, не дайду.

Ужо гасне дзень, я па зямлі ступаю і сцежачка ляжыць перада мной.

Здаецца мне, мая зямля святая — прасякнутая болем і крывёй...

Гадавалі і пралі матулі. З ніткай роднаю песня плыла. І не ўстыд было роднай кашулі, калі сіла пад ёю была.

Мы, як зубры, мы ў сябе дома, тутэйшыя, што ад ваякоў жывуць.

Мы, як дубы, нас можна знішчыць гromам, але з зямлі нас роднай не скрануць...

За вокнамі гасне дзень, за вокнамі гасне белы. І доўгі прад намі ценя як тое, што адляцела.

Нясмынны наш кожны рух і крок старэчы павольны і цемь паўзе наўкруг, упарта паўзе, няўмольна.

Яшчэ асвятляе шлях сонца апошнім праменнем крылаў птушыных узмах — і прыйдуць на змену цені.

Бывайце, мне ўжо пара. За мною мой дзень клапатлівы. Каму засвеціць зара, той яшчэ з вас шчаслівы.

МАСТАК І ЖЫЦЦЕ

СУСТРАКАЮЧЫ на выстаўках работы жывапісца Віктара Пратасені ў самым розным экспазіцыйным кантэксце, давялося пераканацца: яны атрымліваюць самае рознае суседства. І паглыбляцца ў яго работы не надакучае: кожнае новае судакрананне з ім нясе ў сабе дадатковыя эмацыянальныя і інтэлектуальныя імпульсы спасціжэння невычарпальнага мастацтва партрэта (ды, мабыць, і мастацтва ўвогуле). Гэта ж не сакрэт, што ў асэнсаванні чалавека — стрыжнявая праблематыка мастацтва, зразуметага як чалавеказнаўства і чалавекафарміравання.

За знешняй прастаю і сціпласцю партрэтаў, якія піша Віктар Пратасеня, — іх унутраная складанасць і сапраўдная высакароднасць.

Гэтыя партрэты — з самых нетраў нашага няпростага, поўнага супярэчнасцей, часу, калі фарміруецца, усталяваецца ў рэчаіснасці душэўны лад і характар чалавека заўтрашняга дня. Мастак настойліва шукае ў сучасніках акрэсленыя, асноватворныя рысы таго лепшага, што звязана ў нашым сэрцы з высакародным павіненнем: чалавек будучыні. Інакш кажучы, партрэты, якія належыць пендзлю Віктара Пратасені, — гэта рэалізаваныя пошукі (і знаходкі!) тыпалагічна істотнага для ўяўлення пра героя становага, здольнага весці з намі змястоўны і патрабавальны

КІНО

ВЫТОКІ

Занатаванне пасля сеанса і пытанне да кінапракату

Ёсць штосьці асабліва краўналінае ў гэтай здзіўляльнай чысціні снегу — такога храбусткога, марознага, калі кожны крок аддаецца бы рэхам. Маўклівыя стогадовыя сосны... Ураджаюць яны сваёй непаўторнай веліччу і той зямной прыгажосцю, якая для кожнага чалавека асабліва дарагая ў родных яму мясцінах. Для Рыгора Барадуліна гэты кут зямлі — краіна яго маленства. Ён адсюль. На экране — краўдзі Ушацкіны. Камера нечакана, бы толькі што заўважыўшы чалавека, які крочыць па цаліку, на нейкае імгненне спыня-

РЭНТГЕН

(Заначэнне. Пачатак на стар. 8—9).

Дый са школай трэба развітвацца, не магу глядзець у дзіцячыя вочы. Я вучыў дзяцей дабрыні, сумленнасці, а сын адным махам сёкануў пад корань.

На бела тонкай шы настаяніка звярнуўся востры кадык. Хведар Іванавіч зноў пацягнуўся да шклянкі з вадою.

— Ты памаўчы, не трэба нічога казаць, — занепакоіўся Адам Пятровіч.

— Не, ты зараз выслухай, — перабіў яго настаўнік, — а то Віцька, Геннадзь прыйдуць... Ты пайшоў на рентген, а я тут спрачаўся з імі аб вартацях... Дык ведаеш, не паразумелі-

ся. Асабліва з Генадзем. У чымсьці мае радыю, гэты шалапут — уважліва трэба да людзей ставіцца... Душа чалавека крохкая, як крышталь... А я?.. Строгі быў да сына, думаў, — так лепей... Ды трэба інакш было. Атрымліваецца, не так селяў ці не дасейваў чагосьці...

— Не ведаю, — шчыра прызнаўся Адам Пятровіч на гэтыя словы.

— У твай справе зручней. Кінуў жыта ў поле — яго вернецца жытам. Толькі даглядзі... А мне, настаўніку, якія словы кідаць, каб яны не адскоквалі, глыбока западалі ў душы і прарасталі там дабрынёй? Лічыцца, што мы, настаўнікі, разам з разумным сеём і добрае. Дык чаму наша добрае не заўсёды вяртаецца добрым? Як ты мяркуеш?

— Не ведаю, — адказаў Адам Пятровіч. Яму ўсё больш і больш падабаўся гэты чалавек.

— І я не ведаю. І ніхто, пэўна, не ведае. Мы як эксперыментатары: хто з ласкай кідае свае словы, хто з пры-

мусам, ёсць — наогул раўнадушна. І не ведаем, што з гэтага атрымаецца праз гады... Вось і ў душы нашых дзяцей... у душы майго сына добрыя словы кідаліся, а вынік?.. Розуму — палата. Мой таксама інстытут скончыў... А дабрыні?.. На тым месцы, дзе яна павінна была ўзрасці, вырасла зялёнае, якое я не заўважыў і не прапалоў. Вось такія, браце, мае справы, — уздыхнуў Хведар Іванавіч. — А дождж сапраўды будзе. Паглядзі, што робіцца...

У палаце трывожна пацягнула: схавалася сонца, і цяпер у акне бачылася шэрань, якая пухла, імкліва засцілала сінечу.

Адам Пятровіч падышоў да айна, збянтэжаны споведзю настаўніка, доўга глядзеў у неспакойнае неба. Шызаваата-сіняя хмара напывала на гарадок, але толькі сваім крылом — навалніца ўжо шугала ўбаку, і адтуль, здалёку, даносілася сціханае, незадаволенае вуркатанне грому. Ды раптам бальнічны двор яскрава зас-

вяціўся і пачарнеў. Уверсе затрашчала, гахнула, загрукатала, быццам пакаціліся чугунныя шары... Узняўся вецер, сарваў з дрэў лісце і закружыў іх высока ў паветры разам са смеццем прадзьмутых вулак і падворкаў. Адам Пятровіч ледзьве паспеў прычыніць акно, як новы раскат грому скалануў наваколле, пасля другі, трэці...

Яму раптам здалася, што ён бачыць не раўны гарадок, не маленькія прысадаістыя будынкі, на якія абрынулася стыхія, а буйныя камяніцы Буданешта, як плывуць над імі тлустыя, чорныя, нібы навалнічныя хмары, клубы дыму. Дрыжыць венгерскі горад ад няспынай калатнечы, у якой сышліся людзі, і ў гэтым вогненным шквале кідае, як пясчынку, з вулкі на вулкі, сярэд выбухаў і страляніны, і яго, чырвонаармейца Харуту. І не спыніцца, не затрымацца — узвод ірвецца на бераг Дуная. Ды раптам, быццам шырокай дошкай, б'юць яго па грудзях: пругкі вецер

САМ-НАСАМ 3 СУЧАСНІКАМ

Вочы Веры Харужай, тры-вожныя, але рашучыя; вострыя, аднак здольныя пацяпляць — варта толькі ўсмяшчы з'явіцца ў куточках вуснаў... Вочы працаўніцы гадзіннікавага заводу, дэлегаткі камсамольскага з'езда Вольгі Болбат, па-юнацку ясныя, але з прыхаванай стомленасцю, зусім зразумелай у чалавека, які мае справу з тонкімі механізмамі... Вочы студэнткі... Вочы шахцёра і падпольшчыка... Вочы сельскага працаўніка і легендарнага Бацькі Міня... Адметная энцыклапедыя чалавечага позірку!..

Нямала ведаем партрэтаў, дзе на дасягнутым падабенстве работа мастака, на жаль, канчаецца. Для Віктара Пратасені падабенства — той падмурок, на якім работа толькі пачынаецца. Вось ён піша партрэт заслужанага ўрача рэспублікі М. В. Паўлавец. Гэта сапраўды партрэт-біяграфія. Праз спакойныя рысы аблічча сталай жанчыны, праз яе ўнутраную засяроджанасць праглядае і юнацкая прыгажосць, а пад прытомнымі павейкамі — здольнасць вачэй заіскрыцца ўсмяшкаю. І рукі, рукі! Як яны адпачываюць, гэтыя спакойныя, сапраўды «дысцыплінаваныя» рукі ўрача!.. (Даруйце, але не магу не прыгадаць яшчэ, як рука Веры Харужай кранае кнігу, або рука Вольгі Болбат у стрыманым хваляванні абпіраецца на плоскасць стала).

Жывапіс партрэтаў Віктара Пратасені — жывы, трапяткі і пры ўсёй сваёй знешняй «тра-

дыцыйнасці» прыёмаў адметны, уласцівы менавіта гэтаму мастаку. Прыгледзьцеся, як згарманізаваны чырвоны, зялёны і залацісты ў партрэце Вольгі Болбат або чырвоны, белы і сіні ў партрэце М. В. Паўлавец. А які багаты на танальнасці прадэсны колер у абліччы Веры Харужай!..

І ад таго, што няма для мастака ў рабоце дробязей, характары ў яго партрэтах розныя і багатыя на псіхалагічную нюансіроўку. Есць у іх агульнае: мастак любіць пісаць людзей з характарамі моцнымі, з развітым пачуццём уласнае годнасці, людзей этанакіраваных, валявых нават пры відочным выяўленні іх мяккасці.

Думаецца, і прыведзеных назіранняў дастаткова, каб сцвердзіць: адметны лірызм прыгледаных партрэтаў вырастае на глебе досыць глыбокага спасціжэння дыялектыкі зрухаў у душы чалавечай.

Не чужыя Віктару Пратасені і абагульненыя эпічнага ладу. Дастаткова спаслацца хоць бы на карціну «Калгасныя даяркі», дзе створаць не проста групы партрэт, а і акрэсленыя характары, праз якія прасякнёвае трывалая сувязь пакаленняў.

Есць у мастака і змястоўная кампазіцыя, прысвечаная Уладзіміру Ільічу Леніну, і прыгожыя, глыбокія па перажыванні стану прыроды, пейзажы.

У жывапісе Віктара Пратасені — адметная трываласць, вы-

сокая культура ўспрымання і мастакоўскага вытлумачэння каларыту. Нездарма ён вучань Валянціна Волкава і Віталія Цвірко. Больш як за чвэрць стагоддзя самастойнай творчай працы здолеў ён набыць трывалую індывідуальную мастакоўскую пазіцыю, заснаваную на ўдумлівым падыходзе да традыцый айчыннага жывапісу. Веданне ж чалавека, якое актыўна выяўлена ў яго творчасці, грунтуецца, мабыць, на тым жыццёвым вопыце, што набыўся і ў гады вайны, калі Віктар Пратасеня са зброяй у руках бараніў Айчыну, і ў гады актыўнай грамадскай работы, разнастайнай па змесце і ўвесь час звязанай з людзьмі, з іх клопатамі і радасцямі.

Мастак-грамадзянін, ён прабававаў перш за ўсё да сябе, самакрытычны, адкрыты для творчых спрэчак. Хто-хто, а я гэта ведаю па сумеснай рабоце, калі ніякая вастрэнь спрэчак «арганізацыйнага парадку» не здолела замутніць ні творчых, ні чалавечых узаемаадносін. Гэтымі якасцямі мастака-камуніста, мне здаецца, тлумачыцца і трываласць яго творчых пазіцый, і той рух наперад, які не падлягае сумненню. Мастак, адзначаючы сваё шасцідзесяцігоддзе, мае сур'ёзныя задумы, яны сапраўды ім авалодалі. Асэнсаванне створанага ім раней дае падставы верыць у здзяйсненне задуманага.

Уладзімір БОЙКА.

дыялог пра заповітае, народжанае ў душы нашым ладам жыцця, барацьбой за ўсталяванне нашых ідэалаў.

У гэтых партрэтах усё не выпадковае: і выбар персанажа, і кампазіцыйны лад, і складаныя пошукі ў жывапісе. Тут форма і змест узаемна пераплецены, узаемна абгрунтаваны ва ўнутрана складаным дыялектычным адзінстве.

Колькі гавораць пра чалавека рукі!.. Як часта на выстаўках пераконваемся ў нейкай рамесніцкай абьяквасці мастакоў — да азбукі традыцый айчыннага партрэтнага мастацтва — пагарджанне высвятленнем сувязей рук з усім абліччам чалавека, з характарам рысаў яго твару, з адметнасцю паставы, нават, калі хочаце, з вы-

разам вачэй! Паводле Пратасеневых партрэтаў можна напісаць псіхалагічны эцюд пра рукі: якія яны бываюць нервовыя або лагодна-спакойныя, як яны здольны выявіць унутраную барацьбу чалавека з самім сабою, калі імкнецца ён прыхавач сваё хваляванне, як рукі «паводзяць сябе» ў розных псіхалагічных сітуацыях... Другараднае?.. Не!.. Настолькі ж важнае для зместу партрэта, як вочы. Па выразу вачэй, занатаванаму партрэтстам, з усёй аргументаванасцю можам меркаваць, ці з'яўляецца чалавек для мастака проста аб'ектам павярхоўнага вытлумачэння пэўных яго вартасцей, ці на момант уразілі мастака, ці перад намі сапраўднае паглыбленне ў таямніцы душы сучасніка.

эстава маленства; партрэт самага дарагога яму чалавека; надмагільны помнік... Сюды прыходзіць сын, каб схіліць галаву і памаўчаць...
Нешматслоўны Р. Барадулін у гэтым фільме, ды хіба патрэбна і шмат гаварыць, калі дастаткова таго, што ідзе з глыбіні душы і гучыць на фоне незабыўнай краіны маленства.

Душа паэта ўмяшчае ў сабе не толькі тое, да чаго далучаны ён з маленства. Арганічна ўваходзіць у фільм кадры, на якіх Р. Барадулін бачны пад час сустрэчы з жыхарамі Ушаччыны, што некалі чудам выратаваліся з «вогненнай вёскі». І тэма «малой радзімы» мастака набывае ў фільме лагічны працяг.

Здавалася б, фільм «Вяртанне ў першы снег» — лірычны маналог, але паступова пераконваешся, што такое азначэнне збыдніла б аўтарскую задуму. Перад намі — усё ж публіцыстычны роздум. Справа не ў тым, што пераважаюць кадры пейзажнага плана, часам залішне знаёмыя нам і службовыя,

чыста ілюстрацыйныя (напрыклад, падышоў паэт да дома, лаўка заснежаная, канечне, трэба браць шуфель...). У фільме прысутнічае публіцыстыка іншага плана — някідкая і ўражлівая споведзь самой душы, шчырасць паэта, адданага свайму творчаму і грамадзянскаму абавязку.

Калі за кадрам гучыць: «Ушаччына, мама, вайна, матчына хата — гэтыя матывы пастаянныя ў творчасці Барадуліна», а потым М. Захарэвіч чытае хрэстаматычны барадулінскі верш «Трэба дома быць часцей...», разумееш, што дакументальны фільм адбыўся, што твор атрымаўся і ты бачыш сапраўды кінематаграфічны партрэт паэта. Канечне, далёка не кожны здагадаецца, што на адным з фота Р. Барадулін выступае з трыбуны сесіі Генеральнай Асамблеі ААН. Трэба толькі здагадацца, што калі пранізліва звоніць тэлефон у пустой кватэры — гэта азначае: паэт у чарговай паездцы. Крыўдныя дробязі... Добра, што творчае аб'яднанне «Летапіс»

працягвае выпуск дакументальных фільмаў, прысвечаных жыццю і творчасці вядомых нашых пісьменнікаў.

Адно пытанне да гарадской канторы кінапракату: калі ўсё ж будзе кіраваны парадак у дэманстрацыі дакументальных фільмаў, асабліва вытворчасці кінастудыі «Беларусьфільм»? Толькі пасля неаднаразовых нашых званкоў у розныя ўстановы кінамастаграфіі можна было даведацца, што фільм «Вяртанне ў першы снег» паказваецца... як часопіс у дадатак да асноўных фільмаў рэпертуару ў некаторых кінатэатрах Мінска. У «Змене» — таксама. Ды нідзе пра гэта ў афішы не паведамлялася. У «Змене», праўда, пайшлі нам насустрач: маўляў, кінамеханікі, калі ім хочацца, могуць паказаць на пачатку сеанса і іншы фільм, таму, калі хочаце паглядзець, скажыце загодзя...

Шкада, што дакументальныя фільмы не маюць належнай рэкламы і іх глядзіць абмежаванае кола глядачоў.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

ещы на ім, каб потым ужо сачыць за кожным крокам. Мажная постаць — і гэтак суладдзе снегу, сосен, неба, паяднанае ў тое адзінае цэлае, што называецца бацькаўшчынай.

Кроцьчы Паэт да Матчынай хаты. Да вытокаў.

«Вяртанне ў першы снег» — так назвалі гэтую дакументальную стужку, што мае падзаглавак «Штрыхі да творчага партрэта лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Рыгора Барадуліна», стваральнікі фільма — сцэнарыст В. Тарас і рэжысёр В. Сукманаў. Абраны прыём раскрыцця вобліку героя не скажаць каб новы. Ды ў дадзеным выпадку менавіта ён успрымаецца як арганічны, бо спрыяе нашаму новаму далучэнню да паэзіі Р. Барадуліна, да першараднага паэтычнага светаўспрымання.

За кадрам чуваць голас народнай артысткі БССР Марыі Захарэвіч, якая чытае новы барадулінскі верш, што таксама называецца «Вяртанне ў першы снег». Выбар выканаўца — ці не лепшы, бо менаві-

та М. Захарэвіч, дзякуючы чуйнай задушэўнасці свайго таленту, бадай, як ніхто іншы ўмее перадаваць характасто радкоў Р. Барадуліна. Актрыса па-мастацку чула ўжываецца ў вобразах лірычнага героя, спасцігаючы яго думкі і пачуцці. І потым голас М. Захарэвіч мы пачуем неаднойчы, афарбаваны інтанацыямі барадулінскай лірыкі.

І хоць у сюжэтнай пабудове стужкі нельга не заўважыць пэўнай фрагментарнасці, яна апраўданая, больш таго — загадзя прадугледжаная, бо аўтары, будуючы фільм менавіта як «штрыхі да партрэта», імкнуліся знайсці мастацкія, сапраўды паэтычныя, змястоўныя і зусім па-жыццёваму рэальныя дэталі, сімвалы, метафары. Не проста лагічна апраўданым, а і мастакоўскай знаходкай бачыцца ўвядзенне ў канву стужкі, напрыклад, вобраза Маці творцы — Куліны Андрэеўны Барадулінай.

Фільм не абьяжараны эпізодамі, якія раскрываюць узаемаадносінны маці і сына. Закранута толькі самае істотнае... Паказана хата, дзе прайшло па-

зацінае дыханне... Ён здзіўлена бачыць, што абганяюць. Ідучы ў атаку, байцы — бягуць, падаюць яны; адчувае, як робіцца не па слях важкім і выслізвае з рук «дзягцяр»... Кудысьці за спіну спаткаў паволі, а потым хутчэй і хутчэй знікаюць будынікі, а насустрач, проста ў вочы, ляціць шэрая брусчатка плошчы... Ён падае, працяты вострым, гарачым бо-лем...

— Пятровіч, адыдзі ад акна. Страшны ты ў водблісках маланак.

— Га?.. — азіраецца Адам Пятровіч на голас, няўцяма глядзіць на настаўніка. Шырокімі вачамі ён аглядае пакой, бачыць Хведара Іванавіча, над якім нахілілася месястрычка Раечка, бачыць хлопцаў, якія ўжо вярнуліся ў палату, бачыць іх, але нейкі момант не разумее, дзе знаходзіцца, падобна да таго, як колісь пасля ранення не мог уцяміць, што ён у шпіталі... Адно яму трызілася тады — пах лекаў, бясконцы перастук колаў, белыя столі... І толькі

ачомаўшыся ў Свядлоўску, куды яго завезлі паўжывога, ён зразумеў, што было яму наканавана лёсам.

— Я хоць бязбожнік, але прашу, Адам: не гняві бога, — чуе Адам Пятровіч пасля новага раскату чамусьці радасны голас Хведара Іванавіча. — Адыдзі ад акна. Ты гатовы зараз нінуцца на кагосьці. Волат! Колькі ў цябе рашучасці!..

Адам Пятровіч сцэпануўся, абмяк, паслухмяна вярнуўся да свайго ложка. Сеў. Ён сцішыўся, зноў неяк бездапаможна згорбіўся і, адчуваючы скрануты цяжар сваёй душы, цяпер абьякава прыслухоўваўся да грывотаў. Ужо грывела паводдалі; чулася шпаркая залева. Дождж, аднак, слабеў, і ягоны шум лагодзіў, супакойваў. Адам Пятровіч уздыхнуў, узняў вочы да настаўніка.

— Здрава, — сустраўся з ім позіркам Хведар Іванавіч. — Мне чамусьці кожная навалыцца бачыцца інакш. Слухаеш дождж, і нібы праходзіш ачышчэнне. Нібы спывае не-

патрэбнае, наноснае, і перад табой адкрываецца ісціна, якую хацеў зразумець, дзея якой клапаціўся, жыў... А сёння дождж з градам... Якая сіла!

— Мо яно і так, — адказаў Адам Пятровіч, а сам падумаў, што нічога добрага ў градабелі няма, бо, мусіць, прайшоўся ён па садах, палатках, знішчыў там усё, што ішло ў завязь, спела, налівалася сокам. Ён не стаў пярэчыць настаўніку, гэтаму кволаму яшчэ, хоць і пачаў уставаць з ложка, чалавеку. А накітавал ісціны? «Якая яна, тая спрыяльная для ўсіх ісціна, што так хвалюе людзей?» — разважаў ён. Кожны яе разумее, пэўна, па-свойму. Хоць бы і ён. Усё жыццё на зямлі, якая і корміць, і апранае, і сарвае. Не падсілкаваўшыся, хіба будзеш думаць пра ісціну? Таму ён і ведае, што ўсё сваё жыццё рабіў правільна: абрабляў зямлю, бараніў яе ад ворагаў, люляў, расціў дзяцей... Не дзеля сябе. Асабіста ж яму хочацца небагата: каб быў лад ва ўсім, каб людзі жылі ў згодзе.

Адам Пятровіч нечакана горда ўзняў галаву, распрастаў шырокія плечы. І сапраўды: што ягоная бяда?.. У другіх вась — яшчэ горшае! Зрынула на момант з вачэй турбота — некай па-новаму адкрылася яму палата: Хведар Іванавіч, Генадзь, Віцька. Ён прасветлена глядзеў на гэтых людзей, адчуваючы, як іхнія боль і пакуты перадаюцца яму трывожным хваляваннем. Дый гэтак і павінна быць сярод людзей. А ягоная Насцечка? Хіба яна, здаровая, не абкрадзена лёсам, на краёчку бездані?

Адам Пятровіч распушыў вусы і, глядзячы ўдзячна на Хведара Іванавіча, які ўсміхаўся нечому свайму патаемнаму, падумаў, што запрасіць настаўніка да сябе пагасціваць. Дый работа, калі захоча, яму ў вёсцы знойдзецца. Не адступіцца ён і ад зяцця. Дзеля яго і ўнука Андрэйкі яшчэ паваюе з дачкай, напамінец ёй пра дабрыню... Пакуль жыве, на парог без Валодзі не пусціць. Такая ягоная воля.

**АДНО ТОЛЬКІ ЛІХА,
ШТО ВАРОНЫ
КАРКАЮЦЬ**

— Праходзь, праходзь, суседка, даўно не была ў нас, — запрашае мяне гэтак ласкава цётка Грыпіна. — Кажы, як жыццё цяперашняе, што ў свеце новага? Тутака работы ў нас па горла. Паргадскому і спачыць няма калі: усё каровы—свінні—гусі. Але з таго і жывём. Іншага дышлэма не маем. Інакшай жыткі не бачылі — і гэтак задаволены, абы яшчэ на здароўі трымаемся. Як бачыш, вёска-то наша з кожным летам пусцее. Чым далей — тым больш. Хоць у касры, хоць у судамоіні — абы з дзярэўні!

Вунь, гэта ж ліха якое! Дзе школа пачатковая была, якую знеслі чатыры гады назад, там, на школьных соснах, варання цяперака поўна, аж уваччу робіцца ад іх чорна. Ліхачка якое! Каркаюць ды каркаюць, як на бяду якую ўсё роўна! Казала не раз я свайму Антону, каб узяў ды спалохаў чым. Надта ж слушаць невыносна. Ліхачка якое! Можна, у сельсавет схадзіць?

Цётка Грыпіна гаворыць апошняю фразою так, нібы парадзі ў мяне пытаецца, але тут жа папраўляецца, далей гамоніць:

— А папрашу я лепш Кольку-мільцанера, хай з пісталета пару раз пальне. Гэта ж трэба, каб сярод жывое яшчэ вёскі ды варанне развалася — расцелася! Як над памерлымі якімі каркае, ці што...

— Гнэздаў там поўна, дзве сасны начыста ўсохлі, дзве маладыя сасны, — падтрымліваю цётчын неспакой і я.

— Ды ад яго, паршывага, а нягож? Ад варання гэтага ненаеднага! Ды ліха з ім, суседка мая гарацкая, ластавачка мая залётная! Скажы лепш, як жывецца. У горадзе ж, вядома, руху не пазычаць? Людзей там поўна-а.

— Ды па-старому, цётка. Усё—па-старому ў мяне, — кажу я.

— А па-старому не трэба. Час і раны лечыць. Ты паслухай, што я скажу табе, старая варона. Думаеш, у мяне з Антонам і гэтакія ўжо любоў была? Аднавокі ж ён, сама ведаеш, ды глухаваты да таго ж. Ужо ладным дзецюком на міне пасля вайны скарожыўся. Добра, што міна гэная зусім яго не ўгробіла. Ды й на слова цяжківаты быў, не такі гаваркі ды зухаваты, як іншыя. Руку на плячо клаў, дык як мядзведзеву лапу сё роўна. А вот зыйшліся. Папшаджавала я яго. Дужа. Праўда, і сама на той час у дзеўках засядзелася. 23 гадні было ўжо, як лёду. У маіх аднагодак па двое-трое ўжо шмэндрыкаў за спадніцу трымалася. Засядзелася на той час, што і ні кажы! Быў у мяне жаніх мілы. Ванечка. У Казахстан з бацькамі з'ехаў. Пару пісем прыйшло. Ласкавых гэтакіх. А потым—як у ваду кануў. Рэзвая я дзеўка была, чамадан, было, сабрала, каб туды ехаць. Ён мне па начах сніўся. Куды ня йду, а ўсё Ванечку бачу. Дык маці выхадзіла з рук чамадан той, усхадзілася, прыгаворваючы:

«Дзе гэта відна было, каб дзеўка да кавалера ехала? Распусніца ты, кажа, нэпмаўска! Яшчэ не хапала, кажа, каб людзі потым пальцамі на наш двор паказвалі!» Думаў, не перажыву. Усё адна, як ценяўкі, бадзьялася. Дзеўкі на танцы, а я ў лес, як ваўчыца якая. Прыйшоў не-як Антон у нашу хату вечарам і кажа да мяне: «Выходзь, Грыпа, замуж за мяне. Не абіджу. Дзеўка ты рабацкая, віць гняздо сваё

будзем. Думаю, не горшае, чым у каго». Дай падумаць, кажу яму. Нельга ж так, зходу. Думала-думала я тры дні і тры ночы горкіх падрад, ды што там дужа думецца было? 23 гадні, як лёду! Глядзіш, і ў перастаркі хутка запішучу. Пайшла. Як там злюбілася — не помню. Але — зжылося. Трое дзетак займелі. Антон мой не дужа ласкавы і да гэтага часу, хоць бы на слоўка якое! Але ў абіду мяне не дае. Да сэрца мне яго ласка хоць перад людзьмі чужымі: «А мая Грыпа так сказала», «а мая Грыпа гэтак бы не зрабіла», «а мая Грыпа гэтак парала». Трое дзетак на ногі паднялі. І не сляпяя, і не глухія, дзякуй богу. Старшанькі, Тосік, дык кажан месяц па 20 рублёў прысылае. На падмогу, піша. Ён у нас ваенны, ахвіцэрам на граніцы служыць. А нам жа і так усяго хапае. У касцюмах хадзіць некуды, а яй-бо! Сярэдзінка, Іван, дык той кажан месяц наезджае—абы блізняк! І сена накосіць, і дроўцаў наколе. А Люсечку, дачушку адзіную нашу, самі галубім, як можам, абы добрая жытка ёй была. Ведама, у чужой сям'і цяпер жыве, дык і дагаджаем, як можам-умеём. Яна ж не тое, як я замуж выходзіла, ня думала тры дні і тры ночы горкія. Дык вось і па-сабляем, каб жытка ёй не сарвалася.

А ты, ластаўка, кажаш, усё па-старому, па-ранейшаму жывеш? А што з таго? У нас нават у вёсцы цяперака іншыя аж па тры разы долі пытаюць. Раньш не было, ой не было такога, божа ўпасі! Але іншы раз трэба асмеліцца і—як у раку халодную кінуцца ды плыць, ано ж, перапльвеш, дасць бог, ператрываеш. Старасць—не радасць. Толькі сумота цяперака, што варанне крычыць, заснуць не дае па-добраму. А калі й засну, то прачынаюся ад таго часта, што Ванечку сасніла. Ласкавага такога, красівага, якім я яго і запамніла. Ласкавага такога, красівага... Эй, ды што там гаварыць такога! Жыццё пра-жыта. Адно толькі і ліха, што вароны каркаюць. І адкуль жа яны тут напхлілі-нахлынулі? А яй-бо, заявіцца Колька-мільцанер, скажу, каб на маіх вачах у гэтак чарноцце з пісталета пальнуў.

**УСЁ І ПАЧАЛОСЯ
З КРЭСЛАУ**

— Сядай, пані мая, вунь у гэтак высачынае крэсла, — дзядзька Сымон паказвае на яго пальцам. — Нябось, сама яшчэ не ў такім у сталіцы сядзіш?

Хачу сказаць яму, што лепш за ўсё люблю звычайны табурэт, але язык не паварочваецца (падумае, што няпраўду кажу!).

— Ды мама тэрмінова прыслала, — кажу я, — некалькі цаглі з вусця ў печы вывалілася. Прасіла, каб прыйшлі, пасобілі.

— Прыйду, а як жа! Не адмаўляў ёй ніколі. Нашто мая Серафіма капрызная па-бабску, а што Марусі датычыцца—слова не скажа. Гарушчая, рабацкая доля дасталася тваймай матцы. Восіп ты Восіп, — гаворыць як бы сам сабе дзядзька Сымон, — аспраціў ты яе без пары, але што цяпер зробіш.

Чую, як да горла падкочваецца (ужо каторы раз!) балючы і даўкі камяк. Адчуваю, як гэта невыносна за кожнаю справай мужчынскай, за кожнаю драбязою—пра-сіць!

— Восіп ты Восіп, — ізноў, як малатком па галаве! — паўтарае дзядзька Сымон. — А ты пачакай трошкі, у нас клубніцы ўрадзілі, вунь, Серафіма ўжо ў агарод скокнула.

— Ды і ў мамы поўна іх,

клубніц, — як мага ласкава кажу дзядзьку Сымону.

— А ты нашымі пачастуйся, латышскі сорт, адменны. Бялая пляскастая талерка з чырванашчокімі клубніцамі з'яўляецца на шырокім дубовым сталі, які і змайстраваў на вечнасць сам дзядзька Сымон. Лаўлю сябе, што сяджу за гэтым раскошным сталом у нейкім нязвыклым, стара-свецкім, але гэтакім жа дых-тоўным крэсле, як і сам дзядзькаў стол. Колькі гадкоў заходзіла да іх, садзілася на гэтак ці другое дыхтоўнае крэсла, але вось толькі цяпер чамусьці некалькі ж вы-разна і рэзка паўсталі гэтыя

перака ў крэслах, у кожнага сваё, собсцявінае: у Колькі — у Ленінградзе, у Мішкі — у Мінску, у Толькі — у Брэсце, у Віцкі — у Вільнюсе, а ў Пецькі — аж на Камчатцы, дзе Макар цялят не пасвіў. Ніхто, пані мая, паблізу мяне цяперака не сядзіць, як раней гэта было. А прыедуць — і гаворку ўжо іншую вядуць. Вось кажа некалькі мне Мішка мой: «Ты, баця, хоць бы раз касцюм адзеў, які я табе прывёз, чаво ён у шафе вісіць». А куды мне яго адзіваць — не сказаў, начальнік!

Тое самае амаль і ад Віктара чую. Як толькі прыдзе, дык адразу, з парога яшчэ за-

мяне, доктар ты мой невы-лечны!»

Я, праўда, і не ў абідзе на іх, пані ты мая. Разумныя выраслі, навуку спазналі. Для людзей служаць. Але й што казаць! Прыедуць дзяткі, усе мае, кроўныя-радзімыя, а разгамонімся — сэрцам чую: людзі мы розныя. Як быццам і тых ранейшых лавак за сталом не помняць, як быццам і кароў не пасвілі, гною не растрасалі, сена не касілі. Нудна стане тады, гэтак м'ясна на душы стане, падзеца не знаю куды. Гэх, як падумаю крэпка, як падумаю — на ліхачка яны мне былі, крэслы гэтыя. Вось, як і таму Смацыру, хутка ўжо трэба будзе чамадан скла-ваць на Камчатку, ці яшчэ куды-небудзь. Бо побач радзімае душы — ані блізняк. Добра, як на сваіх нагах па-мром з Серафімаю, а як хва-роба якая ўваб'ецца, не дай ты бог!

Клубніцы, хоць і чырво-ныя, вялікія, але кіславатыя. Гэта з-за недахопу сонца, з-за дажджлівага лета. Але з'ядаю ўсё, што ёсць на та-лерцы, каб не крыўдна было цётцы Серафіме і дзядзьку Сымону — яны ж ад душы частавалі. Потым мы ідзем з дзядзькам Сымонам сціхлаю, апусцелаю вячэрняй вуліцай. Ідзем якраз паўз хаты вы-кладчыка нямецкай мовы Смацыра Аляксея Воспавіча, і дзядзька зноў і зноў пры-гадвае «немца».

— А прыхільны чалавек ён быў, Смацыр гэты. Бывала, прыйдзе ка мне на двор, і кажа: «Сымоне, Смацыр ча-кае цябе на шпацыр». Дык вось і шпацыруем з ім у лес, па дровы, або рэжам-колем гэтыя дровы потым, аж трэ-скі ляцяць! А, бувала, прыш-ле якога жэўжыка на свята да мяне і той яшчэ на парозе рапартаў: «Фатэр Аляксей просіць вас да гусей». Смач-на ж вельмі яго жонка Гер-труда Альфонсаўна, гусей прыгатаўляла! І Серафіма мая абвучылася ў яе гэтай кухні.

Паглядаю на вокны настаў-ніка Смацыра. Жывуць у гэ-тым доме даўно іншыя людзі. Але кідая бляшаная табліч-ка, на якой чорным па белым напісана «Дом высокай сани-тарной культуры» па-раней-шаму нагадвае мяне пра ста-рых і новых гаспадароў.

**АНТАНІНА!
НЕ-Э, АНТОН
СЦЯПАНАВІЧ!**

— Што? Глядзіш, як Ан-тон Сцяпанавіч траву косіць? А ты не стой, не глядзі мяне ўслед, як авечка якая, а ва-зьмі вунь хвартух ды збірай за мною. Чаго стаяць ды гля-дзец? — некалькі бесцярмон-на і зусім па-свойску загад-вае мне цётка Антаніна.

І ўсё ж, падбіраючы за ёю свежую расяную травіцу, я паглядаю за ёй, на яе, на цёт-ку. Адно што ў спадніцы, якая гаворыць аб прыналеж-насці да жаночага роду. А так — кашуля на ёй муж-чынская, валасы падстрыжа-ны надта коротка, рэзкія, глыбокія маршчыны на ілбе таксама, як і ў мужчыны. Касцістая, загарэлыя рукі. Ды і пастава ўся касцістая, моцная, загартаваная нем'ла-сэрнай бабскай і нябаскаю працай. І ўся яна мне здаец-ца вуглаватаю, рэзкаю ў ру-ках на гэтым папарышчы, за касою.

— Ну што, спасібачкі, пі-сацельніца, за падмогу. Вот яшчэ раз успомніш, як ко-шанка пахне. Трымай касу.

Яна некалькі лёгка закідае цяжкую, напаканаўную ношку роснаўкосы за плечы так, што вялікі льяныя і цвёрды ву-зел закарэлага фартуха ўпі-раецца ў глыбокую ямінку між выпертых касцей на гру-дзях.

Людзям розныя

**ЛЮДЗІ
МЫ
РОЗНЫЯ**

крэслы перад маімі вачыма, як быццам іх было не тры ўсяго, а цэлых дванаццаць!

— Што задумалася, пані мая? Еш во клубніцы, а тады пойдзем печ ладаць, — спа-койна гаворыць дзядзька Сымон, спрацаваны, пасвель, але такі ж гаваркі, як і ня-даўна, як і ўчора, як і даў-ней. — Ты не глядзі, што рукі ў мяне дрыжаць, не гля-дзі, гэта калі якую драбязу ў руках трымаю, як вось гэ-тую ягадку, дык дрыжаць. А ў вялікай рабоце яны ў мяне як шоўкавыя ходзяць! Як шоўкавыя, пані ты мая!

— Дзядзька Сымон, а крэслы ў вас сапраўды пан-скія, мяккія, — кажу я.

— Ды няго ж, нянаскія крэслы, горачка на іх! Вучы-цель нямецкай мовы, Сма-цыр, на памятку аб ім пакі-нуў-падаравань. Ён жа і ка-бе яшчэ вучыў. Аспрацеў, неба-рака, ушчэнт. Жонка яго памерла. Сынчак яго адзіны на машыне з усёй сямейкай разбіўся. А роднай душы тут — ні блізка. Дык вось да сястры ў Сочы паехаў, грун-тоўна. Перад ад'ездам пры-ходзіць да нас і кажа: «Вазь-мі, Сымоне, крэслы ў мяне. Харошае венскае работы. За сабою не пацягну. А пажыткі мае і ў чамадане змесціцца». Пайшлі тады мы да яго з Се-рафімаю і прынеслі ў сваю хату крэслы гэтыя. І, праў-да, работы яны адменнае. За колькі гадоў і шашалі не змог у гэтак дзерава носа ўсунуць. Але горачка яны нам прынеслі, дык годзе! Як і падумаю не раз, не два, дык і ўсё ж пачалося з іх, з крэслаў гэтых венскіх! Як толькі паставілі іх ля стала кружком, дык сыны нашы чучэ не перабіліся з-за іх. Крэслаў тры, а сынкоў пяць. Гвалт які не раз усцьняць, каб сесці на іх першымі. Адзін аднаго не раз зганялі, помню: «маё месца!» і ўсё тут! Дык вось і сядзяць ця-

яўляе: «Ты бы, бацька, хоць сандалеты надзеў лёгенькія. Лета жаркае. Нашто яны без дзела стаяць». А куды мне гэтыя, пясочнасыпастыя, на-дзяваць — не сказаў прафе-сар!

І трэці, і чацвёрты, і пяты сваё прапаведуюць, як пазаў-чора было. Пецька перад ад'е-здам і кажа мне: «Ты бы, папаша, тэлевізар глядзеў хоць. Купіў жа яго я для вас, каб не сумавалі, каб у курсе падзей свету былі». А нашто мне цялявізар той? Калі яго глядзець, пані ты мая? Каро-вак калгасных і да гэтага ча-су пасу—і пенсіі, і старасці мне няма ніяк. Увекся я з гэ-тымі каровамі так, што чую: кіну пасвіць іх—дык і смер-ці праз дзень чакай, без хва-робы, ад маркоты памерці можна. Ды ўключыў я яго, цялявізар гэты, што й казаць! Але гэтыя песенькі вшча-выя, гэтыя шпектаклі-фільмы па сэрцу не раз, як нажом, скрабануць. Скачучы-прыга-юць, прыдумваюць рознае там. А свет гудзе, як вулей той растрывожаны ў пагана-га гаспадара: то не там, то тут — вайна ідзе, кроў, за-бойства, людзі, як мошкі, гі-нуць. Божухна, і я ж вая-ваў, за зямліцу сваю род-ную ваяваў. А прыйшло та-кое, што на зямлі праца-ваць—рук не хапае. Садкі дзічэюць, садавінай скацінку кормім. Сіл не хапае ўсе па-сушыць-упарадкаваць. Яно б і добра, скажам, каб гэта ў ванначцы той, як у Пецькі—Мішкі, ды пад душыкам ко-жны дзень па-панску памяцца. Пялёхацца ў карыце—такса-ма не велькае задавальненне. А ланьку кожны дзень та-піць не будзеш. Ды і на тым згаджуся, што не распанеў я яшчэ да паследняга! Таму вось і кажу свайму Пецьку: «Глядзі ўжо ты, сынок, той цялявізар і за мяне. Сачы за курсам падзей у свеце і за

— Цяжка касць, цётка Антаніна? — пэўне ж, не знаходзячы лепшага якога запятання, звяртаюся да яе.

— Хэ, асноўная касць скончана. На кароўку ўжо дзве тоны сена аж на гарышчы дыміцца. Хэ, а вадзіць пяром па бумазе лягчэй, відаць? Сонца табе не смаліць, смага цябе не даймае, косці табе не смыляць. Адно мазгамі трэба варушыць бесперапынку, ці так? Бяда, што пісанне вашае чытаць мне няма як. Хіба што кіно якое зрэдка пагляджу, і на тым конча.

Сама не ведаю чаму, але іду за ёю, то ля яе побач,

узняўшы выцвілыя сніга вочы да партрэта на сцяне, Антаніна пачынае зусім пажаночку (і, відаць, каторы раз ужо!) журыцца:

— Толькі во Пашку свайму і магу пажаліцца. Яму, адзінаму, а не богу аклятаму. Адзін бы Пашачка мяне і зразумеў бы, адзін бы ён і супакоў мяне. А сорака годкаў, як косьці яго на чужыне ляжаць-парацца, а мо ўжо і костачак няма тых. Хіба ж у тым, усё, віна мая, што горачка такое на галаву маю абвалілася, гарою каменнай абрушылася. У лес, пасля 43-га года, ані нагой не ступаю. На чарніцы гэтым,

жа што другое рабіць». Або жэўжыкі наляцяць: «Ігнат, а твая Зонька з Арсенам стог вершыць», а Ігнат: «трэбачкі шчэ пра гэта а мо ў Зонькі самой спытацца».

Або вось — Машына. Гэта пра старую Агату, якая жыла жала ды ўсё прыгаворвала: «А сонейка ўсё яшчэ высока. А костачкі мае ломіць, а плечы агнём гараць. А бог знае, што заўтра гасподзь дасць». Усё жанчыны даўно сваё жыта пажнуць, а Машына яшчэ й палавіны дзялянкі не адодела!

Ёсць у Асаўніцы яшчэ, напрыклад, «Напалеон», «Маскоўка», «Дэпутат», «Бацюш-

гадоў грудзей прасілі. Здаровенькія, крэпенькія ўсе параслі. Зубы, як часнок той, ва ўсіх белянькія, хрумсткія. А і дзеўкі мае ўсе па мне пайшлі, грудастыя, пастаўныя «бомбачкі», ды й годзе! Ні адна перастаркай, дзякуй богу, не засталася. Хоць пяцёра дзевак замуж выдаць — таксама трэба шанцы мець! Але што праўда, то праўда: пастаўныя яны ў мяне, харошанькія. Грудзі як абручом не абхопіш, а талію — шнуровачкай ад тупелькі можна перавязць. Цяпер, дзякуй богу, дзевятнаццаць унукаў маю. Шустрыя, крэпенькія, а чыста «бомбаччыны» ўнукі! Вось каб на такіх «бомбачках» ды свет увесь трымаўся, то і галава б не балела, і бяды б ніякае не было.

А Я УСІХ ШКАДУЮ

Не люблю прасіць. Ох, як не люблю прасіць! Але што рабіць — і на гэты прыезд даводзіцца.

— Збегай, дочка, па Мацея. Адным нам не ўправіцца. Воз-то з сенам дужа вялікі. Адным нам цяжка будзе.

На дзіва, дзядзька Мацей хутка згаджаецца, прыгаворваючы пры гэтым: «Як жа, разгрузім сена вашае. Разгрузім. А я ўсіх шкадую. Усіх шкадую».

Працуе ён лёгка, спорна, балазе, для мужчыны шэсцьдзесят гадоў — яшчэ таксама не ўзрост. Плечы ў Мацея шырокія, крэпкія. І сам ён увесь каржакаваты, крэпкі.

— Ну вот і дзелу канец. Ты не беспакойся, — звяртаецца ён да мамы, — я і каня на калгасны двор завяду. Мне ж па дарозе.

— То вазьмі грошы за помач, Мацей.

Я са здзіўленнем гляджу то на маці, то на памочніка Мацея.

— Скажы, галубачка, гэта мне, калі-то я грошы браў? Тут жа, сабсцвянна, пусцякі. Гадзіна якая часу затрачана. Усё адно дома нічога не рабіў бы.

Я з нейкай душэўнай прасвятленасцю пазіраю на дзядзьку.

— Так-так, галубачка! І не сорамна табе ў Мацея платы пытаць? Я ўсіх шкадую. Во, прыйдзе мая Зоня заўтра лепш да цябе, дык пашый ёй пару плаццяў. Дачка прыслала вельмі ж красівыя адрэзы. Ды на гэтым і добра будзе. Вунь, заўчора Аляксеічысе памагаў, штакецін дзясц прыбў. Плот у яе ўжо начыста трэба мяняць, гнілы, але дошак няма. Вядро свежыя кае малыны з кустоў абарвала. Браць не хацеў, але ўпрасіла. Ты ж ведаеш, Маруся, Аляксеічыху: бяры не бяры — а сёлкам увапрэ! Што казаць. Я ўсіх шкадую. А каб, крый бог, ды ад удавы я йшчэ якую там капейчыну браў! Во, з дырэктара школы — гэта можна. І то не. Калодзеж памагаў чысціць. Дырэктар — у хату, а я тым часам — шыг з двара ціхенька! Піць я не п'ю, а яды ўсялякаяй і ў хаце хапае. А на другі дзень, вечарам, ягона Паліна Фёдаруна мне аж дзясц пачак адменных цыгарэт прынесла. Харошыя цыгарэты такія, пахучыя. Сын з Краштата прывёз дырэктару, той жа смаліць без перапынку. Але й са мной падзяліліся. Не забылі Мацея. А я не горды, не. Пазавуць на помач — тут як тут. Шкода мне ўсіх: і ўдоў, і няудоў.

Затым дзядзька Мацей вымае з кішэні папярсініцу, бярэ адтуль двума пальцамі «кранштацкую» цыгарэту, чамусьці дзьме на яе і з нейкаю асабліваю паважнасцю шчоўнае бліскучаю аўстрыйскаю запальнічкаю.

САРДЭЧНАСЦЬ

Учора Лінда Рыгораўна можна сказаць ні за што, ні пра што аблаяла сваю маладую нявестку. То ёй падалося, што мяса было перасмажана, то нявестка больш чым

трэба вады ў пакаёвыя кветкі плохнула. Але гэтая незадаволенасць, як амаль і заўсёды, была толькі зачэпкаю, каб выказаць Святлане ўсю тую ж зацятую сваю непрыязнасць да яе, як гэта было і з таго першага разу, калі Святлана з мужам пераступіла высокі парог кватэры свай свякрові. Але ранішняга «бунту» з нявесткаю для Лінды Рыгораўны аказалася мала.

— Гэта ж трэба, Кацярына Антонаўна, гэта ж трэба, што мне такая няўдаліца трапілася! І з аблічка нават, што свечка тая пахавальная! Адны толькі зялёныя зенкі на ўсю морду тырчаць! А за стан возьмеш — дык пераламаць бойся! Ты ж ведаеш, Сцепаніда Раманаўна, — звяртаецца яна ўжо да другой суседкі, які мой сын прыгажун! І статы, і відны. Дзеўкі і да гэтага часу заглядаюцца, як пройдзе. Во, Алінка, да гэтага часу па ім убываецца, замуж не хоча за іншых ісці. А Валька! Дасюлека са мной дружбы не парывае. Усё думалася, што яна нявесткаю маёю будзе. А Элачка!..

— То ўсіх усё роўна ж не пабраў бы твой сын, Лінда Рыгораўна, — спакойна гаворыць ёй суседка Кацярына. А Сцепаніда Раманаўна ціха сабе пасміхаецца. І Кацярына Антонаўна, і Сцепаніда Раманаўна, як і іншыя суседкі і суседзі, даўно і добра вывучылі натуру Лінды Рыгораўны. Усім ім добра вядома і тое, што ўжо год трыццаць гэтая самая Лінда Рыгораўна жыве са сваім Хведарам Кузьмічом, як кошка з сабакам.

Ды і самой Святлане на трэцім годзе замужства ўжо немагчыма слухаць пра гэтых Алінак, Валек, Элачка!.. Але душа ў яе мяккая, няпамятлівая. Ды і што ж: чужая маці — не свая. І сёння яны абое — Лінда Рыгораўна і Святлана — ціхамірна едуць у трамвай на гарадскі рынак. На Святланіных каленях гэтак жа ціхамірна забавляецца цацка-рыбка гадавалы сыночка-карапуз.

— Ах ты мой пражок пшанічны, — цягне да яго руні Лінда Рыгораўна. — Хадзі, хадзі-тка ўжо да мяне. Ну, гулігулі, малюсенькі, рыбка мая залатая, наследнічак наш разумны.

Але «пшанічны пражок», «наследнічак разумны» шчыра абвівае ручанятамі маміну шыю і гэтым самым выказвае сваю нязгоду роднай бабулі.

— Паглядзі, Святланка, ты толькі паглядзі, — засроджвае раптам нявестчын погляд Лінда Рыгораўна на маладой, але даволі пацёртай жанчыне, якая сядзіць амаль побач з імі, толькі на другім радзе трамвайных сядзенняў. — Душа нейкая гарушчя, а нійначай!

І Лінда Рыгораўна гэтак жа раптоўна перасаджваецца ад Святланы да гэтае пацёртае жанчыны.

Да самага трамвайнага прыпынку Лінда Рыгораўна увесь час занята гаворкаю са сваёю новай суседкай. Бачна, як яна час ад часу клядзе руку на плячо ёй, у нечым суцьяшае гэтую «гарушчую душу», якая ўжо плакаць пачала.

— А ты заходзь, заходзь да мяне, галубачка, не саромся, — запрашае сваю новую знаёмую на развітанне Лінда Рыгораўна.

І, выйшаўшы з трамвая, пачынае тлумачыць сваёй «няўдаліцы» — нявестцы:

— Гэта ж трэба, душа гарушчякая! Муж кінуй, як толькі падучая хвароба да яе прычпілася. Ласкавая такая кабейніца, а страшна глядзецца на твар і на ногі — пабітае ўсё да крыві! Гэта ж трэба, мужык пайшоў яні! Ой-яй-ей! А я знайшла б да яе ключык, суцшыла б яе. Ласка такім патрэбна, цішыня, сардэчнасць. Ой, як патрэбна сардэчнасць!

«Яблыкі».

Фота У. НЯХАЙЧЫКА.

рэзкай, парывістай і, як здаецца за цэлае паўварсты хадзі, не дужа гаваркой. І адчуваю, што, відаць, дарэмна я ўплішчылася за Антанінай, не раўнуючы — як той авадзень за каровінай. Патроху, спецыяльна, пачынаю адставаць. Хай ідзе сабе, хай ніхто не замінае ёй! Але рэзкаваты, грудны голас Антаніны аклікае мяне:

— Што, ногі не цягнуць? Падумала я. Ат, зайдзі-тка ты на пару мінут. Пісьмо майму гарушчаму напішаш. Душа баліць. Колькі врэмяні — ні слуху, ні духу нямашка ад яго. Можна, тваё пісцельскае пісьмо хоць паўшчувае. Сын жа ён мне, як ні кажы, як ні ступай тут. Сын ён мне гарушчы.

Я добра ведаю, якому «гарушчаму сыну» і куды мне трэба пісаць «пісцельскае пісьмо». У цёткі Антаніны ўсяго — чацвёра дзяцей. Пісьмы яна ўсім дзецям сама піша, і толькі ад аднаго, ад Валерыя, каторы час усё чакае і чакае адказу. Ад — «ягадніка», як сама кажа цётка.

Бяру ад яе чысты лісток у клетачку, ручку. Але слоў чамусьці няма, не прыходзіць, не льюцца. І ўсё-такі спрабую пісаць, пішу, крэсьлячы словы і скажы, злучычыся не, не на цётку, не на «ягадніка» — Валерыя, а на самую сябе: дзіўна, не клеіцца штось дый годзе!

— Пішы мне разборчыва, — чую я раптам цётчын голас, — вялікімі літарамі пішы, пісцельніца, бо калі перапісваць уласнаручна буду, то магу не разабраць. Гэта ж мне не сена касіць, што раздва, а гэтыя літаркі, што мошкі, пачнуць перад вачамі мітусіцца. Пішы мне разборчыва.

І пакуль я пакутую над гэтым самым пісьмом, выбіраю нейкія цёплыя, сардэчныя мацярынскія словы, чую, як,

аклятушчыя, да сёй пары глядзецца не магу. Усё, усё яшчэ люты фашыст мярэшчыцца. «Кладзіся, — паказвае на зямлю, — а то капут зраблю». Хай бы ён тады і забіў мяне, ірад, а то да гэтага часу ні сну, ні спакою. Але ж, як падумаю і зараз, праз колькі гадоў абляцельных, дык дзецям жа matka трэба была. Як жа яны, дзеткі мае, а без мяне жылі б? На ногі ўсіх падняла, выгадавала, і гэтага ж, «ягадніка», як ні крыўдна, як ні горка было, гадала. Не абдзяляла ні ў чым яго, як і астатніх дзетак, хоць сэрца агнём пяклосмылела, кроўю аблівалася. Пашачка ты мой, сокал ты мой нябесны, адзін бы ты мяне зразумеў бы, ашкадаваў бы...

— Чуеш, пісцельніца, — раптоўна звяртаецца да мяне цётка Антаніна, — гэтай малітвы маёй дурной не пішы яму, знайдзі якія другія словы, каб не відно было, што баба я хліпкая. Бо ў сяле ж даўно і за бабу мяне ніхто не прымае.

— Ды што вы, цётка Антаніна?

— Антаніна? Хэ... Не-э, Антон Сцяпанавіч!

БОМБАЧКА

І якіх толькі дзівосных-пацешных мянушак не знойдзеш у вёсцы Асаўніцы! Вось — Лётчык. Гэта рахманьціхмяны дзядзька Прохар, які яшчэ ў маладосці, ладным дзёцюком ужо, на кані верхам баяўся праехаць. А вось — Амазонька. Гэтую мянушку пасівелы ўжо Ігнат таксама нездарма заслужыў. Мужыкі яму — «паедзем, Ігнат, сена звозіць», а Ігнат: «трэбачка шчэ ў Зонькі свай папытацца. А мо Зонька скажа што другое рабіць». Брыгадзір яму — «пайшоў бы ты, Ігнат, сёння ляда карчаваць», а Ігнат: «спытаюся ў Зонькі. А мо Зонька ска-

ка», «Напраўнік»... І за кожнай мянушкаю — і горкая і смешная гісторыя, ад якой, як кажуць, ці сляза скоціцца, ці бокі ад рогату надарвеш. Што ні кажы, ох і злыя ж языкі ёсць у вёсцы Асаўніцы!

Ну дык вось, — Бомбачка.

Набралася неяк смеласці, пытаюся пра паходжанне гэтай страшнай, як мне здаецца, мянушкі ў самой цёткі Вольгі. А яна мне:

— А ты паглядзі, паглядзі пільна на мяне. Няўжо не бачна? — і, рагочучы, каторы раз ужо зашпільвае-перашпільвае на грудзях тры слізжаватыя гузікі шаўковай, у яркія кветачкі, кофты. — Хіба тут многа трэба казаць?

Цётцы Вользе «поўных семдзесят», — як яна сама пра сябе кажа. Нягледзячы на ўсё «поўных...», яна яшчэ даволі рухавая, увіяная жанчына. Пра таніх, ізноў жа на гэтай самай вёсцы, кажуць: «на бягучым кані падкоўкі адарве».

Доўга і пільна глядзецца на цётку не трэба, каб адразу ж заўважыць мажныя, вялікія цётчыны грудзі, што і без бюста паставы не псуоць.

— Дык вось, мая мілая, усё з-за іх, з-за гэтых во «бомбачак», — паказвае пальцам на грудзі цёткі і смеецца. — Не буду хваліцца табе, а скажу, што ў свой малады час мне ад кавалераў адбою не было. Якая ж гэта дзеўка на той час была ды без грудзей? Яна ж і выгадаваць дзяцей, як след, не зможа. Гэта не тое, што цяпер: сосачкі-смочакі ды ўсялякія іскуствяныя смесі — Алесі! Тады важна было, каб грудзі былі. Хлопцы маладыя, часта някемлівыя, а да грудзей прыглядаліся, як і зараз помню. Шаснаццаці год мяне, як маліну тую, замуж сханілі. Сямёра дзяцей нарадзіла. Чацвёра з іх — дык да двух

ЗАДАЧЫ ПАРТЫЙНЫХ І САВЕЦКІХ ОРГАНАЎ, ГРАМАДСКІХ АРГАНІЗАЦЫЙ, МІНІСТЭРСТВАЎ І ВЕДАМСТВАЎ РЭСПУБЛІКІ ПА ВЫКАНАННЮ ПАСТАНОВЫ ЦК КПС С «АБ МЕРАХ ПА ПАЛЯПШЭННЮ ВЫКАРЫСТАННЯ КЛУБНЫХ УСТАНОЎ І СПАРТЫЎНЫХ ЗБУДАВАННЯЎ»

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 2).

спартыўныя збудаванні рэспублікі — стадыёны «Дынама» ў Мінску, «Лакаматыў» у Баранавічах, «Чырвоны сцяг» у Гродна, «Дынама» ў Брэсце і Віцебску. На сталічным стадыёне не створаны клубы аматараў бегу, дзіцячыя самадзейныя аб'яднанні, адсутнічаюць пункты пракату спартыўнага інвентару. На дзень праверкі ў трох групх здароўя займаліся толькі 60 чалавек. У гэтым годзе былі праведзены толькі тры спарторніцтвы на прызы стадыёна. Прычым у спарторніцтве «Усёй сям'ёй на канькі» ўдзельнічалі 22 чалавекі, а ў старце адкрыцця летняга сезона — 40. Пры бескантрольнасці і патуранні кіраўнікоў Беларэспублікі «Дынама» (В. М. Шкундзіч) і Спорткамітэта БССР (В. П. Сазановіч) шматлікі штат стадыёна за такую «масавую» работу спраўна атрымліваў кварталныя прэміі.

Трэба вярнуцца да пастановы ЦК КПБ, Савета Міністраў БССР і Белсаўпрофа, прынятай у 1977 годзе. Ёю прадугледжвалася для ўмацавання матэрыяльнай базы фізкультурна-аздараўленчай работы каапераваць сродкі міністэрстваў і ведамстваў на будаўніцтва фізкультурна-аздараўленчых камбінатаў. Савету Міністраў БССР трэба было б зноў разгледзець гэта пытанне і прыняць дадатковыя меры па развіццю матэрыяльнай базы фізкультуры і спорту.

Важна паставіць справу так, каб кожны навуцэнц і студэнт штодзённа не менш як гадзіну ў дзень займаўся фізічнай культурай і спортам. Неабходна актыўней выкарыстоўваць, акрамя ўрокаў фізкультуры, такія формы, як зарадка да заняткаў, падоўжаныя перамены, спартыўныя секцыі, дамашнія заданні па фізічнай культуры, а таксама масавыя спарторніцтвы.

Спорткамітэту і Белсаўпрофу трэба вывучыць патрэбнасці і інвентары і абсталяванні, адзены і абутку для заняткаў фізічнай культурай у спарталах, у дамашніх умовах, на свежым паветры і ўвайсці з канкрэтнай прапановай у Савет Міністраў БССР па арганізацыі іх выпуску на прадпрыемствах рэспублікі.

Выкарыстанне, максімальная загрузка устаноў культуры і спорту, падкрэсліў М. М. Слюнькоў, у першую чаргу залежаць ад зместу праводзімай у іх работы. Ці актуальны ён? У якой меры адпавядае ўзростным запатрабаванням людзей? Як дапамагае ім расшыраць палітычны і культурны круггляд, развіваць унутраны свет, удасканалваць фізічна? Гэтыя пытанні ні на міг не павінны ўпускаць з поля свайго зроку партыйныя і савецкія органы, прафсаюзныя і камсамольскія арганізацыі.

Цэнтральнае месца ў рабоце устаноў культуры павінны заняць пытанні павышэння актыўнасці працоўных у вырашэнні ўсенароднай задачы — паскарэння сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны на аснове навукова-тэхнічнага прагрэсу.

Мінкультуры БССР, Белсаўпрофу неабходна забяспечыць, каб у кожным клубе, у кожнай бібліятэцы быў распрацаваны і ажыццяўляўся канкрэтны план прапаганды дасягненняў навукі і тэхнікі, наватараў вытворчасці, перадавога вопыту гаспадарання.

Работнікі бібліятэк абавязаны палепшыць распаўсюджанне і выкарыстанне тэхнічнай літаратуры. Сёння ж ад 45 да 80 працэнтаў кніг па гэтай праблематыцы не знаходзяць чытача. На Барысаўскім хрустальным заводзе з 3.100 працоўных чытачамі тэхнічнай бібліятэкі з'яўляюцца толькі 180 чалавек. Тут практычна не вядзецца прапаганда літаратуры. Няма нават плана такой работы. А між тым у нас ёсць службы, на якія ўскладзены абавязкі кіраваць гэтымі працэсамі. Гэта рэспубліканская навукова-тэхнічная бібліятэка БелНДІНТІ Дзяржплана БССР, Белсаўпроф, Мінкультуры. Гэта і Дзяржкамвыд БССР, якому трэба сумесна з галіновымі міністэрствамі і ведамствамі больш прадметна, зацікаўлена фарміраваць планы выдання навукова-тэхнічнай і сельскагаспадарчай літаратуры і літаратуры аб перадавым вопыце.

Неабходна павысіць выхавальную ролю культасветустаноў і спартыўных збудаванняў. Аднак у гэтай рабоце не хапае сістэмнасці, мэтанакіраванасці. Да гэтага часу ўстановы культуры і спорту яшчэ не разгарнулі актыўнай барацьбы супраць п'яства, алкагалізму, іншых антыграмадскіх праяўленняў. І сёння ж каля палавіны ўсіх злачынстваў учыняюцца асобамі ў нецвярозым стане.

Пэралом у барацьбе з п'яствам абазначыўся. І перш за ўсё таму, што лінія партыі знайшла поўную і ўсеагульную падтрымку. Але п'яства ўсё яшчэ мае шырокае распаўсюджанне. У чэрвені—ліпені за паяўленне ў цвярозым выглядзе, распіццё спіртных напіткаў у грамадскіх месцах, самаганаважэнне і іншыя парушэнні антыалкагольнага заканадаўства амаль 117 тысяч грамадзян прыцягнуць да адміністрацыйнай адказнасці, 71 тысяча чалавек аштрафавана, 4,5 тысячы — пазбаўлены вадзіцельскіх правоў. Больш як 60 работнікаў зняты з кіруючых пасадак.

Барацьбу з п'яствам ні ў якім разе нельга аслабляць. Але галоўны шлях вырашэння гэтай задачы не ў тым, каб караць вінаватых. Трэба адраваць людзей, і перш за ўсё маладых ад п'яства, ад іншых шкодных прывычак. І тут неацэнную службу павінны аслужыць установы культуры і спорту.

Яны абавязаны ўзмацніць інтэрнацыянальнае і ваенна-патрыятычнае выхаванне моладзі, палепшыць яе падрыхтоўку да службы ва Узброеных Сілах СССР. Мінкультуры, Белсаўпрофу, ЦК ЛКСМБ, ЦК ДТСААФ, Спорткамітэту, Мінсаветы, іншым ведамствам рэспублікі неабходна ў бліжэйшы час стварыць ва ўсіх гарадах клубы юных маракі, лётчыкаў, парашутыстаў, касманаўтаў, дэсантнікаў, пагранічнікаў, абаронна-спартыўныя лагеры.

Клубным установам неабходна паўней выкарыстоўваць для змястоўнага вольнага часу людзей мастацкую самадзейнасць. Пад пастаянны кантроль павінен быць узяты змест работы вакальна-інструментальных ансамбляў, дыскатэк. У рэспубліцы зроблены першыя крокі па ўпарадкаванню іх дзейнасці: праведзена атэстацыя ансамбляў і дыскатэк, больш старанна падбіраюцца кадры мастацкіх кіраўнікоў. Аднак і да гэтага часу рэпертуар многіх дыскатэк і эстрадных калектываў шырока прадстаўлена зарубежнай музыкай далёка не лепшай

якасці. Мінкультуры, Белсаўпрофу, ЦК ЛКСМБ, іншым ведамствам трэба больш актыўна шукаць новыя формы музычнага адпачынку моладзі, якія выхоўвалі б у яе добры густ, расшыралі яе культурны круггляд. Неабходна паклапаціцца аб значным павелічэнні музычна-мастацкіх гасціных, народных універсітэтаў культуры, аматарскіх аб'яднанняў, аб тым, каб больш добрай музыкі выконвалася ў самых розных грамадскіх месцах — у парках, на турбазах, стадыёнах, у паяздах, самалётах, дамах адпачынку.

Мінкультуры БССР, Белсаўпрофу трэба развіваць мастацкую самадзейнасць больш мэтанакіравана, па агульнаму скардынаванаму плану, усяляк захочваючы народныя традыцыі, песенна-харавую і танцавальную творчасць. Пара, нарэшце, ад размоў перайсці да канкрэтнай арганізацыі ў рэспубліцы, у абласцях і раёнах, у працоўных калектывах масавых свят песні, танца. Міністэрству культуры, Акадэміі навук, Белсаўпрофу, ЦК ЛКСМБ, Міністэрству вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі, Міністэрству асветы, Дзяржпрафадукцыі, Дзяржтэлерадыё, Дзяржкіно БССР і творчым саюзам неабходна распрацаваць і прадставіць у ЦК КПБ і Савет Міністраў у маі 1986 года комплексны план эстэтычнага выхавання працоўных рэспублікі да 2000 года.

Трэба актывізаваць культурна-шэфскую работу творчай інтэлігенцыі. Мэтазгодна актыўней практыкаваць шэфства гарадскіх і раённых дамоў культуры, палацаў культуры і спорту буйных прадпрыемстваў над сельскімі клубамі, бібліятэкамі, іншымі ачагамі культуры і спорту ў вёсцы. У. І. Ленін, заклікаючы больш дапамагаць культурнаму развіццю вёскі, пісаў: «Ці ўдасца «распісці» усе гарадскія ячэйкі па ўсіх вясковых для таго, каб кожная рабочая ячэйка, «прыпісаная» да адпаведнай вясковай, сістэматычна клапацілася аб усякай аказіі, аб усякім выпадку, каб задаволіць тую ці іншую культурную патрэбнасць сваёй сячэйкі». Сёння партыйныя, прафсаюзныя, камсамольскія арганізацыі гарадскіх працоўных калектываў маюць значна лепшыя магчымасці для аказання самай разнастайнай культурнай дапамогі вёсцы.

Вялікае поле дзейнасці ўстаноў культуры — атэстычнае выхаванне працоўных. Трэба палепшыць работу дзеючых на базе культасветустаноў атэстычных саветаў, лекторыяў і кіналекторыяў, часцей праводзіць вечары пытанняў і адказаў, канферэнцыі чытачоў, дыпуты. Клубы, дамы культуры, бібліятэкі абавязаны больш актыўна ўсталёўваць новыя традыцыі, святы і абрады — урачыстыя рытуалы ўручэнняў пашпартаў, святкаванняў паўналецця, провадаў у Савецкую Армію, рэгістрацыі шлюбавых, нованароджаных, безалкагольных сямейных урачыстасцей. У дамах культуры, асабліва ў вёсцы, неабходна абсталяваць, як гэта зроблена ў Гродзенскай вобласці, абрадавыя залы або пакоі.

Эфектыўнасць дзейнасці ўстаноў культуры і спорту, іх выкарыстанне, адзначыў дакладчык, у канчатковым выніку залежаць ад людзей. Аднак дакладнай сістэмы ў рабоце з кадрамі няма ні ў Міністэрстве

культуры, ні ў Спорткамітэце, ні ў Белсаўпрофе. Хоць за апошнія 10 гадоў навучальнымі ўстановамі падрыхтавана больш як 15 тысяч культурна-асветных работнікаў вышэйшай і сярэдняй кваліфікацыі, сёння ў штатах сельскіх дамоў культуры 1350 чалавек без спецыяльнай адукацыі. Дзве з палавінай тысячы сельскіх клубаў і звыш 1.000 сельскіх бібліятэк узначальваюць практыкі. Не лепшае становішча з фізкультурнымі кадрамі. Нават у агульнаадукацыйных школах кожны дзень настаўнік фізічнага выхавання не мае спецыяльнай адукацыі.

Галоўнае пытанне тут — замацаванне кадраў. У Міёрскім, Мінскім, Карэліцкім, Бярэзінскім раёнах робяць усё для прытоку работнікаў культуры і спорту. І, наадварот, не працягваюць пастаянных клопатаў аб паляпшэнні ўмоў іх працы і быту ў Баранавіцкім, Крупскім, Мазырскім, Верхнядзвінскім, Камянецкім, Краснапольскім і радзе іншых раёнаў. Выканамам мясцовых Саветаў разам з прафсаюзнымі арганізацыямі трэба вызначыць канкрэтныя меры па замацаванні работнікаў клубных устаноў і спартыўных збудаванняў, забеспячэнню іх жыллем, прадстаўленню іншых ільгот у адпаведнасці з існуючым заканадаўствам.

Дзяржплану, Белсаўпрофу, Мінкультуры, Спорткамітэту, Міністэрству вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР трэба ўдасканаліць падрыхтоўку кадраў для устаноў культуры і спорту. Асабліва ўвагу неабходна ўдзяліць расшырэнню прыёму ў ВДУ і тэхнікумы сельскай моладзі па накіраванню калгасаў і саўгасаў. Сярэднім спецыяльным навучальным установам неабходна расшырыць падрыхтоўку кіраўнікоў для мастацкай самадзейнасці.

Далей М. М. Слюнькоў спыніўся на пытаннях, звязаных з паляпшэннем кіраўніцтва культурна-асветным і фізкультурна-аздараўленчым абслугоўваннем насельніцтва.

Міністэрства культуры (Ю. М. Міхневіч) і Спорткамітэт БССР (В. П. Сазановіч) перастраюць камарудна. У 1982 годзе на Бюро ЦК КП Беларусі кіраўнікі Мінкультуры былі падвергнуты сур'ёзнай крытыцы за незадавальняючую работу. Але прыкметнага паляпшэння не адбылося. Супрацоўнікі міністэрства па-ранейшаму дрэнна ведаюць абстаноўку на месцах, патанюць у паперах, засядальніцкай мітусні. Складваецца ўражанне, што многія адказныя супрацоўнікі міністэрства наогул бяжыць вёскі, рэдка бываюць у клубах і дамах культуры. Такі фармальна-бюракратычны метады кіраўніцтва далей не можа быць дзяржлівым.

Трэба ў корані мяняць стыль і Спорткамітэту. Пакуль ён не мае дакладнай сістэмы кіраўніцтва спартыўнымі падраздзяленнямі, слаба накіроўвае і кардынуе іх, нярэдка мяркуе аб іх дзейнасці не па фактычнаму становішчу спраў, а па даведках і інфармацыях. Практычную арганізатарскую работу па паляпшэнню фізкультурна-аздараўленчага абслугоўвання насельніцтва Спорткамітэт падмяняе бясконцым абмеркаваннем пытанняў на калегіях, нарадах.

Трэба сур'ёзна палепшыць кіраўніцтва культурна-асветнай і аздараўленчай работай з боку Белсаўпрофа. Праф-

саюзы маюць неабходную матэрыяльную базу, кадры, значныя фінансавыя сродкі. Толькі на фізкультурна-спартыўную работу з прафсаюзнага бюджэту кожны год выдзяляецца каля 30 мільёнаў рублёў. Аднак гэтыя велізарныя магчымасці рэалізуюцца не ў поўнай меры. Многія прафсаюзныя арганізацыі слаба выкарыстоўваюць фізічную культуру для аздараўлення людзей, прафілактыкі захворванняў. А гэта ж — важнейшы шлях скарачэння страт рабочага часу, якія ўсё яшчэ вялікія. Белсаўпроф абавязан зламаць існуючы ў прафсаюзных арганізацыях традыцыйны ацэньваць стан культурна-масавай і спартыўнай работы па колькасці праведзеных мерапрыемстваў, падрыхтаваных лаўрэатаў і чэмпіёнаў. Галоўнае тут — арганізацыя разумнага адпачынку шырокіх мас працоўных, задавальненне іх узрослых духоўных запатрабаванняў, паляпшэнне маральнага і фізічнага здароўя людзей.

Нядаўна прынятае рашэнне аб аб'яднанні добраахвотных спартыўных таварыстваў прафсаюзаў рэспублікі. Гэта дасць магчымасць павысіць эфектыўнасць выкарыстання фінансавых і матэрыяльных рэсурсаў, перанесці ў цэнтр цяжар усёй работы непасрэдна ў працоўныя калектывы.

Больш рашуча павінны мяняць стыль работы камітэты камсамола. Іх галоўная задача — стаць справяднымі арганізатарамі і запяваламі ўсіх культурна-масавых і спартыўных мерапрыемстваў. Трэба кіраваць правам: менш параднасці, лозунгаў, заклікаў — больш канкрэтнай справы. У свой час камсамол рэспублікі сумесна з міністэрствамі культуры і сельскай гаспадаркі аб'явіў трохгодку пад дэвізам: «Культуры вёскі — камсамольскія клопаты». Але рэальная дапамога камсамола ў рамонце і добраўпарадкаванні устаноў культуры вельмі мізэрная.

Справай гонару рэспубліканскай камсамольскай арганізацыі павіна стаць стварэнне будаўнічых студэнцкіх атрадаў для збудавання і рамонту ўстаноў культуры і спорту. Ёсць райкомам камсамола трэба мець дакладныя праграмы дзеянняў па выкананню пастановы ЦК КПС С. Іх павінны абавязваць у абкомах і ў ЦК камсамола.

Тварам да праблем павышэння эфектыўнага культурна-асветнага і фізкультурна-аздараўленчага абслугоўвання насельніцтва павінны павярнуцца Саветы народных дэпутатаў. Іменна яны ў першую чаргу абавязаны пак паклапаціцца аб тым, каб матэрыяльная база устаноў культуры і спорту выкарыстоўвалася з максімальнай аздачай. Яны павінны ўзмацніць патрабаванне ад кіраўнікоў прадпрыемстваў, калгасаў і саўгасаў за яе расшырэнне і падтрыманне ў належным стане. З пачатку пяцігодкі ў сельскай мясцовасці не ўведзены ў строй установы культуры на 3,2 тысячы пасадачных месцаў. Штогод у рэспубліцы не асвойваецца каля 10 працэнтаў выдзяляемых на гэтыя мэты сродкаў.

Савецкім органам трэба актыўней укараняць у практыку вопыт долевага ўдзелу падведаных прадпрыемстваў, якія не маюць устаноў культуры і спорту, у іх узвядзенні, утрыманні і выкарыстанні, ствараць

гаспадарча-разліковага фізкультурна-аздараўленчыя аб'яднанні.

Выканком абласных Саветаў народных дэпутатаў, Беларускай Рэспублікі, Спорткамітэту БССР неабходна распрацаваць на дванадцатую пяцігодку дакладную праграму расшырэння і ўмацавання матэрыяльнай базы культасветустаноў і спартыўных арганізацый. На аснове пашпартаў і кожнай клубнай і спартыўнай установы трэба вызначыць тэрміны і аб'ёмы будаўнічых і рамонтных работ, выканаўцаў, крыніцы фінансавання.

У непасрэдным падпарадкаванні Саветаў знаходзіцца велізарны апарат органаў кіравання сферамі культуры і спорту. Трэба дабіцца, каб ён працаваў з максімальнай нагрузкай і аддачай, творча, ініцыятыўна, у святле сённяшніх патрабаванняў.

Работа ўстаноў культуры і спорту — гэта работа з людзьмі. Значыць, гэта важнейшы клопат партыйных арганізацый.

Пастанова ЦК КПСС «Аб мерах па паляпшэнню выкарыстання клубных устаноў і спартыўных збудаванняў» з'яўляецца лагічным працягам рашучых мер партыі, накіраваных на ўмацаванне дысцыпліны і парадку, усталаванне здаровага, цярпелага ўкладу жыцця. Аб удзеле партыйных арганізацый Гомельшчыны ў вырашэнні гэтых задач гаварыў, адкрываў спрэчку, сакратар абкома КПБ С. П. Бабыр. У вобласці, адзначыў ён, атрымаў распусціўся не вопыт Светлагорскага раёна, дзе ў перабудове ўстаноў культуры і спорту выкарыстоўваецца ўвесь комплекс шэфскіх сувязей. Шырока ўкараняецца таксама вопыт Нараўлянскага раёна, у якім аб'ядноўваюцца намаганні і сродкі ўсіх арганізацый на рэканструкцыю і ўдасканаленне ўжо існуючай базы культуры і спорту.

Прамоўца спыніўся на пытаннях падрыхтоўкі кадраў. У культурна-асветных установах і спорткалектывах вобласці працуе велізарны атрад работнікаў: каля 5 тысяч чалавек. Распрацавана комплексная мэтавая праграма па іх падрыхтоўцы да 1990 года. Разам з тым ня вырашаных пытанняў многа. Асабліва вострым застаецца недахват арганізатарска-метадыскай культурна-асветнай работы, спецыялістаў, арыентаваных на правядзенне масавых відовішчых мерапрыемстваў.

Ёсць цяжкасці і ў комплектаванні кадрамі спецыялістаў фізічнага выхавання агульнаадукацыйных школ, сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў, прафесійна-тэхнічных вучылішчаў і калектываў фізкультурны. Яны пачалі працягвацца пасля таго, як быў скарачаны набор студэнтаў на факультэт фізвыхавання Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта. Неабходны сумесныя крокі, каб ліквідаваць гэты дэфіцыт.

Старшыня Мінгарвыканкома В. А. Пачэнін каў расказаў аб ініцыятыве групы перадавых рабочых, вучоных і вядучых спартсменаў, якія выступілі за прапанову ператварыць сталіцу рэспублікі ў горад здароўя, фізкультурны і спорту. Гэты пачынаў шырока падтрыман і паслужыў штуршком для распрацоўкі праграмы «Здароўе». Сутнасць яе такая: стварыць у горадзе ўмовы, пры якіх кожны жыхар змог бы ўдзельнічаць у фізкультурна-аздараўленчых і лячэбна-прафілактычных занятках.

Мінула паўтара года, і сёння 536 тысяч чалавек займаюцца ў школах загартоўвання і груп здароўя, яны аб'яднаны ў шматлікіх спартыўных клубах, але самае галоўнае — на чварць знізілася захворанне сярод працуючых мінчан.

Прамоўца адзначыў, аднак, што ў горадзе далёка не ўсё робіцца для эфектыўнага выкарыстання спартыўна-клубнай базы. Дакладна арганізаваць яе работу па-ранейшаму перашка-

Умела каардынуючы і накіроўваючы дзейнасць Саветаў народных дэпутатаў, прафсаюзных і камсамольскіх арганізацый, партыйны камітэт абавязаны рабіць усё, каб няўхільна павышаць эфектыўнасць работы кожнага клуба, Дома і Палаца культуры, кожнага спартыўнага збудавання.

Пярвічным партыйным арганізацыям неабходна рэгулярна разглядаць планы работы палацаў, дамоў культуры, клубаў, паркаў, бібліятэк, музеяў і спартыўных збудаванняў, сачыць за іх ідэйна-мастацкай накіраванасцю.

Пытанні паляпшэння дзейнасці культасветустаноў і спартыўных збудаванняў павінны заняць важнае месца ў пачатай справаздачна-выбарнай кампаніі ў партыйных арганізацыях.

Глыбей, больш кваліфікавана трэба асвятляць усё аспекты культурна-асветнага і фізкультурна-аздараўленчага абслугоўвання насельніцтва сродкамі

дзякуючы міжведамасным бар'ерам. Спартыўныя збудаванні, напрыклад, належаць 14 розным ведамствам і таварыствам. Іх кіраўнікі часта прытрымліваюцца вузкамесніцкіх інтарэсаў пры выкарыстанні стадыёнаў і спартзалаў.

І яшчэ адна праблема — арганізацыя загартоўвання і фізічнай падрыхтоўкі ў дзіцячых садах. Пакуль толькі ў 13 з іх ёсць плавальныя і плёскальныя басейны, і тыя былі створаны пры рэканструкцыі. Штогод у горадзе ўводзіцца 15—17 дзіцячых садоў. Але ўсе — без базы загартоўвання, стварэнне якой не закладваецца нават у праектах.

Міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч таксама заастрыў увагу ўдзельнікаў нарады на праблеме падбору, падрыхтоўкі і замацавання кадраў. У апошнія гады, сказаў ён, робіцца стаўка на мэтай набор сельскай моладзі ў ВНУ і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў культуры. Аднак і самая дасканалая сістэма навучання, і ўважэнне новых спецыяльнасцей не дапамогуць, калі на месцах для добра праявіўшых сябе спецыялістаў не будуць створаны больш спрыяльныя ўмовы працы і быту, калі калгасы і саўгасы не выкарыстаюць магчымасці для выплаты ім надбавак, калі па-ранейшаму работнікаў культуры будуць адрываць на другарадных справах. На жаль, у апошнія гады холькасць культурна-работнікаў, якія атрымліваюць даплату, значна знізілася.

Актуальнай для рэспублікі з'яўляецца і праблема пераўтварэння клубаў у сельскія дамы культуры. Іх удзельная вага ў Беларусі значна ніжэйшая за агульнасаюзна паказчык, дасягненне якога дало б магчымасць прыцягнуць да работы ў сельскіх установах культуры дадаткова каля 1000 мастацкіх кіраўнікаў.

Пяць гадоў назад у нас быў створан сацыяльна-культурны комплекс, сказала сакратар парткома калгаса імя Кірава Слуцкага раёна Л. К. Камоцкая. Ён і скаардынаваў намаганні ідэалагічных устаноў на павышэнне якасці і эфектыўнасці ўсёй выхаваўчай работы. За гэты час у тры разы стала больш гурткоў мастацкай самадзейнасці і клубаў па інтарэсах. Іх сёння рэгулярна наведвае кожны трэці калгаснік. Славіцца поспехамі этнаграфічных калектываў «Ячаўскія вясельнікі», агітбрыгада «Каласок», але асабліва папулярнасць — у Казловіцкага народнага хору, які ў мінулым годзе адсвяткаваў паўвекавы юбілей.

Цэнтральны Дом культуры не пустуе ўсе сем дзён у тыдзень нават летам. Рэпетыцыі гурткоў, дэманстрацыя кінафільмаў, віншаванне перадавікоў і ветэранаў, сустрэчы з цікавымі людзьмі, канферэнцыі чытачоў, провады ў армію — вось далёка не поўны пералік толькі асноў-

масавай інфармацыі. Яны закліканы актыўна прапагандаваць новыя формы арганізацыі разумнага адпачынку працоўных, смялей выяўляць недахопы.

Да канца года і пяцігодкі, сказаў у заключэнне М. М. Слюнькоў, застаецца крыху больш чатырох месяцаў. Гэта павінен быць час напружанай работы. Трэба выкарыстаць усё для таго, каб лепшыя паказчыкі нашай работы, увайсці ў наступную пяцігодку з добрым заделам. У агульным страі павінны знайсці сваё месца работнікі культуры і спорту. Дакладчык выказаў упэўненасць, што партыйныя, савецкія, прафсаюзныя і камсамольскія арганізацыі прыкладуць усё намаганні, каб павысіць ролю культасветустаноў і спартыўных збудаванняў у камуністычным выхаванні людзей, павышэнні іх грамадска-палітычнай і працоўнай актыўнасці, мабілізацыі на дастойную сустрэчу XXVII з'езда КПСС.

ных мерапрыемстваў. Сёння самадзейнай творчасцю і спартыўна-масавай работай у гаспадарцы ахоплены палавіна механізатараў, кожны трэці жывёлавод, усё дзеці і падлеткі. Людзі, якія паўнацэнна і з карысцю праводзяць вольны час, як правіла, добра працуюць. І мы гэта адчуваем — у цяперашняй пяцігодцы калгас стабільна выконвае планы вытворчасці ўсіх відаў прадукцыі.

Мы ясна разумеем, сказаў старшыня Камітэта па фізічнай культуры і спорту пры Саўеце Міністраў БССР В. П. Сазановіч, што, захапляючыся часам падрыхтоўкі спартсменаў высокага класа, наша галіна недастаткова актыўна выконвае сацыяльны заказ па шырокам развіццю масавай фізічнай культуры. Першая наша задача — больш эфектыўна і рацыянальна выкарыстоўваць наяўную спартыўную базу. Нельга мірыцца з нядобраўпарадкаванасцю, бедным матэрыяльна-тэхнічным аснашчэннем аб'ектаў. Па-ранейшаму востра адчуваецца недахват спартыўнай формы, інвентару і абсталявання.

Другі важны напрамак работы — стварэнне спартыўнай базы там, дзе адчуваецца яе дэфіцыт. Размова ідзе перш за ўсё аб неадрагіх, агульнадаступных збудаваннях, асабліва ў новых жылых раёнах, у дашкольных установах, школах і ВНУ, у райцэнтрах, у буйных працоўных калектывах у горадзе і ў вёсцы. Па колькасці залаў патрэбнасць працоўных задавальняецца сёння толькі на 82 працэнты, па басейнах — на 54 працэнты, па адкрытых плоскасных збудаваннях — на 69 працэнтаў. Зразумелыя складанасці з будаўніцтвам. Але ж ёсць нямала гарадоў, раёнаў, працоўных калектываў, дзе ствараюць дабротную спартыўную базу не за кошт дзяржаўных капітальных укладанняў, а шляхам кааперацыі сродкаў мясцовых арганізацый, ініцыятыўным спосабам.

У рэспубліцы распрацавана праграма ўдзелу прафсаюзаў і арганізацый вольнага часу дзяцей, сказала ў сваім выступленні сакратар Беларускага С. М. Сабалева. Планаўваца стварыць 5 тысяч гурткоў і аматарскіх аб'яднанняў у клубах, дамах і палацах культуры, якія ахопяць каля 300 тысяч дзяцей. Вынікі работы ў гэтым годзе паказваюць, што рэалізацыя праграмы дасць добрыя вынікі. Аднак можна дабіцца большага, калі вырашыць пытанні падрыхтоўкі кадраў для гурткоўцаў. Відаць, гэтым трэба заняцца факультэтам грамадскіх прафесій і тэхнічных ВНУ. Узнікае таксама неабходнасць прадугледзець перадачу часткі адходаў прамысловай вытворчасці для выкарыстання ў тэхнічных гуртках, значна расшырыць сетку пунктаў, дзе б яны прадваліся.

Гаворачы аб кіраванні дзейнасцю культасветустаноў і

спортзбудаванняў, прамоўца сканцэнтравала ўвагу на неабходнасці рэзкага паляпшэння яе форм і метадаў.

Вопыт арганізацыі вольнага часу людзей, падкрэсліў першы сакратар Зэльвенскага РК КПБ М. П. Кантаровіч, пераконвае, што будучыня за культурна-спартыўнымі комплексамі. У раёне створаны 3 сацыяльна-культурныя, 2 культурна-спартыўныя комплексы, 8 цэнтралізаваных клубных сістэм, якія маюць нядрэнную матэрыяльную базу. Добра зарэкамендавалі сябе такія формы работы, як штогадовыя тэатралізаваныя святы «Подзвігу жыцця ў вяках», эстафета «Ад помніка да помніка», розныя тэматычныя вечары, святы вёсак, спартакіяды сярод сельскіх Саветаў, дні культуры на вытворчых участках і фермах. Разам з тым яшчэ многае трэба будзе зрабіць для паляпшэння якасці ўсёй работы. Бо не сакрэт, што асобныя ачагі культуры не адпавядаюць сучасным патрабаванням, мерапрыемстваў і іх нярэдка праводзяцца сумна, шаблонна, не ўязваюцца з жыццём працоўных калектываў. У справаздачах усё ў парадку, а эфектыўнасць работы — мінімальна.

Генеральны дырэктар віцебскага ВА «Даламіт» М. Я. Чуманіхіна прыняла такія факты: з дзювох тысяч працуючых у аб'яднанні кожны трэці ўдзельнічае ў мастацкай самадзейнасці. Няма цэха, дзе б не было аркестра, хору, драмгуртка, 15 творчых калектываў працуюць у клубе. Нядаўна Міністэрства аховы здароўя рэспублікі адзначыла, што ў аб'яднанні зніжэцца захворванне. Натуральна, што гэта не прыйшло само па сабе. Перабудавана лячэбна-аздараўленчая служба, актывізавана спартыўна-масавае і фізкультурнае работа.

Непакоіць нас дробязная апека фінансавых органаў, падкрэслівае прамоўца. Мне, кіраўніку аб'яднання, давераны матэрыяльныя каштоўнасці амаль на 100 мільянаў рублёў, а зрасходаваць 100 рублёў на культурна-масаваю або спартыўна-фізкультурную работу я не маю права.

Аб выключна важнай ролі выяўленага мастацтва ў духоўным жыцці грамадства, у эстэтычным выхаванні людзей гаварыў сакратар праўлення Саюза мастакоў БССР, народны мастак СССР М. А. Савіцкі. Ён падкрэсліў, што прапаганда лепшых твораў майстроў пэндзяля і рэца павінна стаць пастаяннай і мэтанакіраванай.

Выяўленае мастацтва фарміруе і такія неабходныя чалавеку любой прафесіі якасці, як творчае мышленне, імкненне да прыгожасці, гармоніі, якое можа быць рэалізавана ў высокай якасці прадукцыі, у нефармальных адносінах да працы. Адсюль вынікае задача шырокага разгортвання народнай творчасці ў галіне пластычных мастацтваў, асабліва дэкаратыўна-прыкладных. Тысячы здольных людзей, якім будзе дадзена магчымасць атрымаць пад кіраўніцтвам вопытных майстроў неабходны багаж ведаў і ўмення, не проста стануць аўтарамі дэкаратыўных вырабаў з металу, дрэва, скуры і г. д., — яны далучацца да прыгожых. Трэба было б падумаць аб стварэнні на прадпрыемствах дэкаратыўна-прыкладных студый, аснашчаных усім неабходным, маючых штатнага кіраўніка — мастака-прыкладніка або дызайнера. Вельмі важна арганізаваць для ўдзельнікаў такіх студый перыядычныя агляды іх работ, завольнае продаж лепшых з іх у спецыялізаваным салоне-магазіне на камісійных аснове.

Як пераадолець інертнасць часткі маладых людзей, паскорыць грамадзянскае станавленне моладзі, якія формы і метады найбольш дзейсныя ў наступленні на п'яніста і алкагалізм? Гэтым пытаннем прысвяціла выступленне другі сакратар ЦК ЛКСМБ А. А. Вярковіч. Вопыт работы камітэтаў кам-

самола Наваполацка, Пінска, Гродзенскага раёна, прафесійна-тэхнічных вучылішчаў Магілёўскай вобласці паказваў, што камсамольскія актыўнасці, якія перамясцілі графік сваёй работы на вясэрні час і выходныя дні, становяцца непасрэднымі арганізатарамі і ўдзельнікамі маладзёжных мерапрыемстваў.

Яшчэ недастаткова актыўна праводзіцца трохгодка «Культуры вёскі — камсамольскія клопаты». Большасць гаркомаў і райкомаў камсамола не правялі належнай ініцыятывы ў раёнах сельскіх ачагоў культуры, развіцці самадзейна-мастацкай творчасці, удасканаленні спартыўна-масавай работы.

Галоўным была і застаецца арганізацыя змястоўнага вольнага часу моладзі. Камітэты камсамола рэспублікі правялі рэйд «Музычны быт». У выніку з рэпертуараў ансамбляў і дыскатэк выключаны нізкапробныя ўзоры пераймальнай музыкі. І ўсё ж уплыў камітэтаў камсамола на паляпшэнне работы культасветустаноў пакуль яшчэ невялікі.

Павучальны вопыт культурна-масавай работы набіт у Карэліцкім раёне. Расказваючы аб ім, намеснік старшыні каардынацыйнага савета Жухавіцкага сацыяльна-культурнага комплексу Н. І. Дулуб падкрэсліў неабходнасць больш эфектыўнага выкарыстання кіназалаў. Недапушчальна, калі ў памяшканні, разлічаным на 300—400 месца, прысутнічае на мерапрыемствах усяго 10—15 чалавек.

Аб тым, як можна зладжана арганізаваць сумесную работу кінапракату і ўстаноў культуры, расказаў дырэктар Лунінецкай раённай кінасеткі С. П. Нурфрэнка.

Выступаючы на нарадзе, першы намеснік старшыні Спорткамітэта СССР М. І. Русак адзначыў, што карэннае паляпшэнне здароўя і арганізацыі адпачынку савецкіх людзей — стратэгічная лінія партыі. Спорткамітэт СССР падрыхтаваў праекты закона аб фізічным выхаванні насельніцтва краіны, дзяржаўнай праграмы па фізічнай культуры і спорту. Мэцца на ўвазе прыняць дадатковыя меры па ўзмацненню дзяржаўнага кіраўніцтва фізкультурным рухам. ЦК КПСС паставіў задачу прыцягнуць 90 працэнтаў навучэнцаў і студэнтаў і 60 — працоўных да штодзённых заняткаў у аб'ёме 8—10 гадзін у тыдзень. Вырашаць яе неабходна перш за ўсё шляхам паляпшэння выкарыстання спартыўных збудаванняў.

Спартыўная арганізацыя рэспублікі па праву заваявала пераходны Чырвоны сцяг Савета Міністраў СССР. Многія гарады ў Беларусі маюць свае праграмы здароўя. Шырокую папулярнасць заваявалі спартакіяды сельскіх Саветаў, спартакіяды здароўя сярод калгасаў і саўгасаў, агляды-конкурсы на лепшую спартыўную вёску. Узмацнілася партыйнае кіраўніцтва гэтым участкам работы. Разам з тым узровень работы спартыўных арганізацый рэспублікі пакуль не адпавядае патрабаванням ЦК КПСС. Фізкультура і спорт недастаткова выкарыстоўваюцца для аздараўлення працоўных.

Удзельнікі нарады ўзнімалі рад іншых важных пытанняў, вырашэнне якіх непасрэдна звязана з выкананнем пастановы ЦК КПСС «Аб мерах па паляпшэнню выкарыстання клубных устаноў і спартыўных збудаванняў». Былі вызначаны канкрэтныя напрамкі дзейнасці партыйных, савецкіх, прафсаюзных і камсамольскіх арганізацый, міністэрстваў і ведамстваў, творчых саюзаў, навуцальных устаноў, работнікаў культуры і спорту рэспублікі па актывізацыі намаганняў кожнага клуба, Палаца культуры і спартыўнага аб'екта ў справе выхавання і арганізацыі вольнага часу савецкіх людзей, умацавання іх здароўя.

БЕЛТА.

Пейзажы Уладзіміра НЯХАЙЧЫКА

Ён — адзін са старэйшых фотаклуба «Мінск».

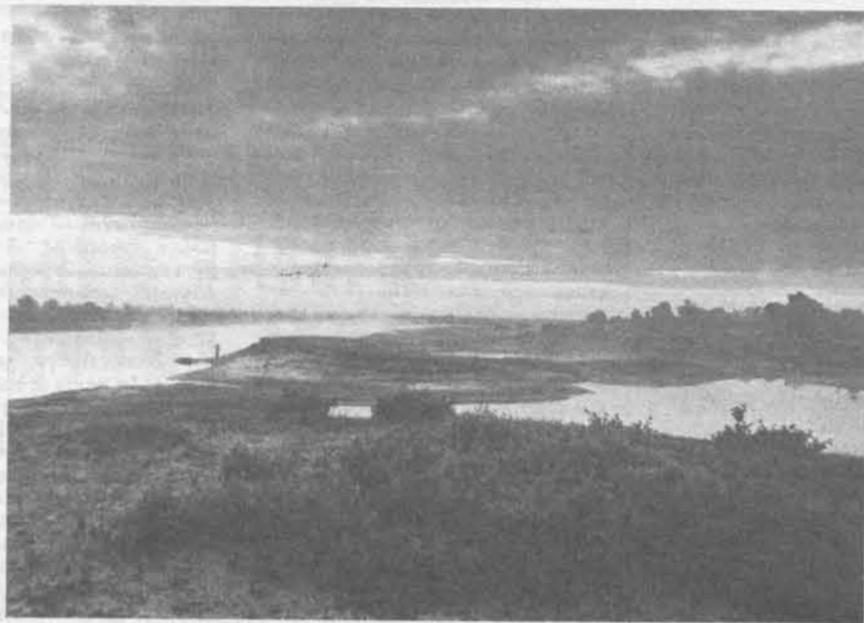
У дні, калі аб'яднанне фотааматараў Беларускай сталіцы рыхтуецца адзначыць сваё дваццаціпяцігоддзе, гэта акалічнасць набывае асаблівы сэнс. За чвэрць стагоддзя праз клуб прайшло мноства людзей. Былі перыяды росквіту і творчых спадаў, кожны этап меў сваіх лідэраў. Адны перайшлі ў прафесійную фатаграфію, іншыя і ўвогуле кинулі гэтае няпростое захапленне... Але я не памятаю ніводнай клубнай выстаўкі, якая абыходзілася без работ Валодзі Няхайчыка.

Такая адданасць фотааматарству і творчае пастаянства У. Няхайчыка — з'явы адметныя. За ўяўнай прастатой здымкаў хаваецца глыбіннае пранікненне ў сутнасць з'яў і рэчаў. Але ж і лаўры фотажурналізму яго не спакушаюць — ён сумленна служыць сваёй асноўнай прафесіі (працуе галоўным інжынерам праектаў «Белдзіпрасельбуда»).

Няхайчык заўсёды здымаў пейзажы. «Перад навалніцай», «Статак», «Белавежская пушча», краявіды Палесся — гэтыя і іншыя работы на розных этапах вызначалі творчае аблічча нашага клуба.

Але не толькі пейзажы ў ягонай калекцыі. Здымае ён і людзей — звычайных, без гучных імёнаў; здымае без вонкава кідкіх эфектаў, ды заўсёды — праўдзіва, з вялікім тактам і павагай.

І ўсё-такі аснова творчасці Няхайчыка — пейзаж, жанр фатаграфіі, які толькі здаецца простым. На самой жа справе пейзаж выключна складаны тэх-

нічна, не церпіць штампаў, вымагае апантанасці. А яшчэ — любові да роднага краю.

У гэтым сэнсе Уладзімір Няхайчык, бадай, самы «беларускі» фатограф у клубе. Усё, што ім знята — і прырода, і людзі, іх узаемаадносіны, — прасякнута нацыя-

нальным каларытам, напоўнена цёплай дабрывай і глыбокім суперажываннем... Мабыць, тут і трэба шукаць вытокі пастаяннага поспеху фотааматара.

Юрый ВАСІЛЬЕУ,
старшыня народнага фотаклуба
«Мінск».

з 26 жніўня па 1 верасня 1985 г.

26 жніўня, 20.05

«ТВОРЧАСЦЬ МАЛАДЫХ»

Вы пазнаёміцеся з лаўрэатам Усесаюзнага конкурсу піяністкі І. Шумілінай, пачуеце ў яе выкананні творы Ліста, Шапэна, Чайкоўскага, Лучанка, Вагнера.

У перадачы прымаюць удзел заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Р. Шаршэўскі, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, кампазітар Г. Вагнер.

Вядучая — музыказнаўца А. Агаркава.

27 жніўня, 19.45

«ЛЯ РАСКРЫТАЯ ПАРТЫТУРЫ»

Прагучыць Трэці канцэрт для цымбала з аркестрам Д. Смольскага ў выкананні лаўрэата Усесаюзнага конкурсу А. Ткачовай і сімфанічнага аркестра Беларускага тэлебачання і радыё пад кіраўніцтвам заслужанага артыста БССР Б. Райскага.

Уступнае слова музыказнаўцы Л. Макаранкі.

28 жніўня, 20.15

«НАШЫ ГОСЦІ»

Сустрэча з заслужаным артыстам РСФСР Ю. Назаравым.

31 жніўня, 11.35

«У ЖЫВАПІСЕ, ГРАФІЦЫ, СКУЛЬПТУРЫ»

Перадача расказвае пра партрэтны жанр у выяўленчым мастацтве Беларусі, менавіта пра партрэты дзеячаў культуры і мастацтва. Вы убачыце цікавыя работы як 20—40 гадоў, так і сучасныя. Аб праблемах жанру разважае заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Г. Вашчанка.

Вядучая — кандыдат мастацтвазнаўства В. Каваленка.

31 жніўня, 13.40

«ЛУЧАФЭРУЛ»

БАЛЕТ НА МУЗЫКУ Я. ДОГІ. СПЕКТАКЛЬ КІШЫНЕУСКАГА ТЭАТРА ОПЕРЫ І БАЛЕТА.

Лібрэта — Э. Лацэну.
Балетмайстар-пастаноўшчык народны артыст СССР У. Коўтун.

Галоўныя партыі выконваюць: А. Аляксандраў, заслужаная артыстка Малдаўскай ССР В. Гурэўская, А. Папоў, Н. Шаўчэнка.

31 жніўня, 17.15

«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ»

Знаёмства з навінкамі беларускай літаратуры.

Вядучая — В. Іпатава.

31 жніўня, 23.10

«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ»

Эстрадная музычная праграма з удзелам вакальнага квартэта «Сэрцы чатырох» з Масквы.

1 верасня, 12.45

«СЛОВА — ПАЗЭІІ»

Прагучаць новыя вершы Б. Спрычана.

1 верасня, 17.40

«НАШЫ ГОСЦІ»

Сустрэча з народным артыстам РСФСР А. Міронавым.

1 верасня, 19.10

Л. СМЯЛКОУСКІ, ВАКАЛЬНЫ ЦЫКЛ «ВУЛІЦА «ВЕЧНЫ ШЛЯХ» НА ВЕРШЫ Н. ГІЛЕВІЧА.

Выканаўца — заслужаная артыстка БССР Г. Радзько.

1 верасня, 20.15

«ВІНШУЕМ ВАС!»

Канцэрт для работнікаў нафтавай і газавай прамысловасці.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Сямёну Букчыну з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці МАЦІ.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэлей БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 04362 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела мастацтваў — 33-21-53, аддзела арганізацыйна-масавай работы — 33-19-65, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, нарэнтарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апаўданыя, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэр'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машынапісе ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Віктар КАВАЛЕНКА, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЁУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.